

Competències lectores i èxit escolar

Aurora Rincón Bonet

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Informes breus #37

Competències lectores i èxit escolar

Aurora Rincón Bonet

Competències lectores i èxit escolar

Aurora Rincón Bonet

Aurora Rincón Bonet és llicenciada en història i Màster en Recerca en Didàctica de la Llengua i la Literatura. Animadora a la lectura i narradora, compta amb experiència docent en l'àrea de llengües a educació primària i secundària i ha participat en el disseny i desenvolupament de diverses propostes, materials i projectes d'animació lectora.

Informes Breus és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill en què s'hi publiquen els resums i les conclusions principals d'investigacions i seminaris promoguts per la Fundació. També inclou alguns documents inèdits en llengua catalana. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web www.fbofill.cat.

Primera edició: abril 2012

© del text: Aurora Rincón Bonet.

© d'aquesta edició:

Fundació Jaume Bofill, 2011

Provença, 324

08037 Barcelona

fbofill@fbofill.cat

<http://www.fbofill.cat>

Edició a cura de la Fundació Jaume Bofill

Disseny: Amador Garrell

Maquetació: Jordi Vives

ISBN: 978-84-85557-94-3

DL: B-15650-2012

Impressió: Service Point F.M.I. S.A.

Índex

Resum	9
1. PRESENTACIÓ	11
2. INTRODUCCIÓ	15
3. CONCEPTES BÀSICS	19
Funcions de la lectura	21
Competències lectores i hàbits lectors	24
Estat de la qüestió	28
4. FORMACIÓ DE LECTORS I SOCIETAT CONTEMPORÀNIA	37
Una societat lectora	39
TIC i lectura	41
Diversitat lingüística i lectura	45
Reflexions per a la millora de les competències lectores	48
· Consideracions generals	48
5. INTERVENCIÓ PER A LA MILLORA DE LES COMPETÈNCIES LECTORES D'INFANTS I JOVES	57
Famílies	60
Centres educatius	65
Entorn	71
· Biblioteques	73
· Teixit associatiu	78
· Programes de lectura d'àmbit municipal	81
· Mitjans de comunicació i TIC	82
6. BIBLIOGRAFIA	87
ANNEX. PROSPECCIÓ D'EXPERIÈNCIES. FITXES TÈCNiques	97

RESUM

Informe sobre la importància de la lectura en la societat contemporània —de la informació i el coneixement— per a un ple desenvolupament personal i social. La competència lectora es considera un element clau per a l'èxit educatiu.

S'aborden conceptes bàsics com lectura crítica, hàbit lector, gust per la lectura, estratègies de lectura, socialització de la lectura o competències comunicatives. S'exploren factors i pràctiques que condicionen l'adquisició d'hàbits lectors i la millora de la comprensió i utilització de textos, cada cop més complexos. També es fa una aproximació als processos de formació del lector, tot suggerint possibles acompanyaments i estímuls adequats per a nadons, infants i joves.

L'últim apartat se centra en les propostes de foment de la lectura en diferents contextos de formació i socialització d'infants i joves: la família, el centre educatiu i l'entorn social (biblioteques, associacions, municipis i internet). Es tracta d'una panoràmica general per donar a conèixer possibilitats i estimular iniciatives. L'informe també recull un seguit d'experiències i projectes documentats en el curs d'aquest treball.

1 Presentació

Aquest informe explora la relació entre competència lectora i èxit escolar amb l'objectiu de facilitar una visió general sobre el tema que, sense ser exhaustiva, aporti reflexions de valor per a la millora de la qualitat educativa a través de la lectura. Tanmateix apunta conceptes, actors, pràctiques i referents que poden resultar d'interès per orientar la intervenció per part de diferents agents.

El contingut ha estat elaborat a partir d'una revisió de la literatura sobre el tema així com d'una prospecció d'experiències i converses amb experts en la matèria. S'han fet dinou entrevistes a responsables de projectes de formació de lectors i experts en la matèria, hem visitat vuit projectes in situ i un grup de deu experts ha participat en un seminari per valorar i consensuar l'anàlisi de la informació recopilada. Agraïm la col·laboració de tots els experts i professionals, molt especialment les aportacions dels participants al seminari —Anna Maria Margallo, Artur Noguerol, Dolors Bundó, Glòria Durban, Jaume Cela, Lita Plajà, M. Paz Ríos, Maria Gental, Mònica Baró i Montse Redón—, així com les reflexions aportades per Teresa Colomer i Ignasi Vila.

A les fitxes annexes se sintetitza la informació bàsica dels projectes documentats al llarg del procés de prospecció i elaboració de l'informe. Es tracta d'iniciatives que els experts han valorat d'interès i que, d'una manera o altra, donen resposta a les necessitats apuntades en els capítols inicials. Han estat prioritzats els

programes amb continuïtat per sobre de les experiències localitzades, alhora que algunes propostes molt difoses o variants d'altres ja documentades s'han obviat o limitat a cites en el cos del document principal. La selecció de cap manera pretén ser exhaustiva sinó més aviat mostrar un ventall de possibilitats i referents que va des de pràctiques puntuals fins a programes d'abast nacional, que impliquen diferents agents i contribueixen de diverses maneres a la formació de les competències lectores d'infants i joves. Tot plegat, esperem que ajudi a estimular iniciatives que impulsin i recolzin les competències lectores necessàries per a un desenvolupament integral d'infants i joves, tal com es proposa l'escola.

② Introducció

Amb l'extensió dels sistemes d'educació pública i l'alfabetització, la importància de la lectura i l'escriptura al món contemporani és innegable. Ens trobem en una cultura escrita, una societat lletrada, on es llegeix més que mai. L'últim quart del segle xx ha suposat l'aparició de nous instruments tecnològics que han modificat els sistemes de producció i treball així com la manera de comunicar-nos socialment. La societat de la informació i del coneixement ha generat noves necessitats i desenvolupar-se plenament com a ciutadà requereix, més que mai, un bon desenvolupament de les competències lectores. De fet, el nostre sistema educatiu —principal responsable de la formació de ciutadanes i ciutadans— preveu la lectura i l'escriptura com a recursos fonamentals per a l'accés i construcció de coneixement. Un bon desenvolupament de les competències lectores és imprescindible per a l'èxit escolar i desitjable per a l'èxit social i la formació personal, com podrem veure al llarg del treball que aquí presentem. El foment de la lectura esdevé un mecanisme de prevenció de les desigualtats socials, perquè afavoreix la cohesió de la ciutadania i el desenvolupament de la societat de la informació i el coneixement.

Estudis recents alerten de la insuficiència de les competències i hàbits lectors d'un elevat percentatge d'infants i joves. Les interpretacions són diverses, hi ha molts factors a tenir en compte, però la dada no deixa de ser rellevant i mereixedora de la nostra atenció. Una competència lectora baixa compromet l'èxit escolar i les possibilitats d'aprenentatge al llarg de la vida, possiblement també la igual-

tat d'oportunitats. Com podem contribuir a fer que infants i joves assoleixin les competències lectores necessàries per a un desenvolupament ple en la societat?

Tractar de respondre aquesta pregunta obre tot un seguit d'interrogants que anirem abordant breument al llarg de les pàgines que segueixen.

En el primer apartat, se situen algunes idees bàsiques i l'estat de la qüestió en un breu repàs de conceptes i dades estadístiques. En una segona part ens proposem apuntar factors d'incidència, necessitats i recomanacions per afavorir el desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves, que poden contribuir al seu èxit escolar. Finalment, reflexionem sobre possibles intervencions i agents socials implicats en la millora de les competències lectores d'infants i joves, a partir de l'anàlisi dels projectes i experiències recopilades en la prospecció.

3 Conceptes bàsics

FUNCIONS DE LA LECTURA

Abordar aquesta qüestió requereix dues observacions prèvies. En primer lloc cal prendre consciència que ens trobem en una cultura escrita. Per adonar-nos-en n'hi ha prou amb parar atenció a la quantitat d'actes de lectura i escriptura en la nostra vida quotidiana, des de consultar uns horaris d'autobús, anar a comprar, deixar una nota o enviar un missatge, llegir una factura, el fulletó explicatiu d'una medicina, les instruccions d'un aparell, les indicacions viàries... Se'ns fa encara més evident quan viatgem a un país on desconeixem la llengua o fins i tot l'alfabet i ens envaeix una sensació de desorientació i dependència. Aquests actes de lectura automàtics i imprescindibles ens permeten desenvolupar la nostra acció quotidiana. Però quan parlem de "cultura escrita", de lectura en la societat contemporània, cal anar més enllà. No és simplement un instrument, una capacitat tècnica, neutra. Cal observar el valor de la lectura i l'escriptura com a element diferenciador de grups socials. El domini de les competències lectores pot ser determinant per accedir a la cultura dominant o per patir l'exclusió social: *«La gran divisió en matèria de cultura escrita no se encuentra entre los que saben leer y escribir y los que aún no han aprendido a hacerlo, sino entre los que han decubierto qué tipos de cultura escrita valora la sociedad y cómo demostrar su competencia a modo de recibir reconocimiento, mientras otros pueden tener menos confianza en sus aptitudes o un deseo menor de probar su superioridad de esta*

manera.» (Meek, 2004:20). Aquestes dues reflexions inicials, permeten entendre millor l'associació de competència lectora a idees com “desenvolupament social i econòmic” o “qualitat de vida” tal com estableix l'informe PIRLS al seu pròleg:

«Llegir és fonamental per a qualsevol mena d'aprenentatge personal i de creixement intel·lectual. Per al desenvolupament social i econòmic d'una nació en la societat global actual, és essencial que la població sigui competent pel que fa al seu nivell d'habilitat lectora. Per tal de millorar la qualitat de vida dels seus habitants, un país necessita maximitzar el seu potencial humà, social i, així mateix, els seus recursos materials. Els ciutadans amb competència lectora tenen un paper fonamental en aquest procés.» (PIRLS, 2006)

Dit això, establerta la necessitat, la importància social i individual del desenvolupament de les competències lectores, entrarem a veure els principals punts de vista des dels quals es reivindica la promoció de la lectura i l'escriptura, en funció del valor prioritari que li atorguem.

La dicotomia entre lectura per plaer (textos de ficció, lectura literària) i lectura per aprendre (textos de coneixement, instructius, etc.) apareix ja des de l'època moderna, delimitant els destinataris de les obres i amb pràctiques lectores diferenciades (Chartier a Millán, 2008). Val a dir, però, que si més no en l'actualitat, tot i que el tipus d'obra afavoreix un ús i un mode o actitud de lectura, no podem associar de manera mecànica la tipologia textual a la funcionalitat o valor de la lectura —no podem negar que la literatura és també un mecanisme d'aprenentatge o que els textos de divulgació de coneixements són una font de plaer—. És més aviat l'actitud, les expectatives, amb què afrontem un text el que determina les estratègies (Ferreiro, 2002). Així, l'experta en literatura infantil i juvenil Teresa Colomer subratlla les múltiples i variades aportacions de la literatura per al lector, fet que explica la seva reivindicació en l'àmbit escolar i familiar: *«probablemente no sea porque nos hallemos más cercanos a los parámetros humanistas, sino (al menos en parte) porque la investigación ha dado innumerables pruebas de la eficacia de la literatura en los aprendizajes socioculturales. La psicolingüística se encontró inopinadamente con ella al estudiar la adquisición del lenguaje y su relación con el*

pensamiento, la antropología al analizar las formas de transmisión cultural, mientras que la psicología cognitiva y el constructivismo le dieron la palma como medio de favorecer el acceso de los niños y niñas al lenguaje escrito.» (Colomer, 2007: 204).

Per una altra banda considerarem la dimensió social de la lectura: la societat contemporània fomenta les relacions a través de diferents codis —escrits i audiovisuals— i, en bona part, depèn d'aquests intercanvis i interaccions. Per tant sembla necessari desenvolupar les capacitats de recepció i d'expressió: desenvolupar les competències lectores afavoreix una plena participació en la societat (Ferreiro, 2002; Mendoza, 2002; PIRLS, 2006; Artigas, 2009; entre altres). En relació a les dues premisses anteriors cal considerar també l'escrit com un mecanisme d'apropiació i construcció col·lectiva del coneixement i, en últim terme, de transformació de l'entorn social i projecció de futurs possibles (Millán, 2008; Meek, 2004).

És a dir, en aquest intent de sintetitzar les múltiples aportacions de la lectura ens estem referint a tres arguments o punts de vista principals per a la promoció de la lectura i/o per esdevenir lector:

- Com a activitat d'oci, per plaer, per a la formació i enriquiment personal o simplement com a “entreteniment”.
- Com una necessitat social, en tant que instrument de comunicació.
- Com un instrument d'aprenentatge: accés a la informació i al coneixement, així com a la construcció de coneixement individual i col·lectiu.

Arribats a aquest punt sembla que la importància de la lectura per a l'èxit escolar cau pel seu propi pes. Segurament tots estarem d'acord en què una competència lectora baixa o nul·la dificulta o impossibilita l'èxit escolar.¹ És un instrument im-

.....

1. Sense entrar en gaires detalls, podem definir l'èxit escolar com “la consecució dels objectius previstos per a l'etapa educativa corresponent”, oposat al “fracàs escolar”. L'indicador de fracàs escolar més estès a Europa és la taxa d'abandonament prematur dels estudis (en el nostre cas, correspondria al percentatge de població entre 18 i 24 anys que no ha finalitzat la formació post-obligatòria, és a dir, batxillerat i cicles formatius).

prescindible per accedir a sabers socialment valorats, per participar activament de la vida escolar i social, per construir coneixement, per aprendre a aprendre... Tot plegat funcions que atribuïm a l'escola, de fet, la principal responsable de l'aprenentatge dels processos de lectura i escriptura. Tal com afirma el psicòleg Ignasi Vila, «les persones que en un futur molt pròxim hagin d'incorporar-se al món laboral hauran de tenir un conjunt de capacitats relacionades amb el fet de saber transformar la informació en coneixement, i aquestes capacitats només són possibles des de l'educació. El contrari és l'exclusió i la marginació» (Vila, 2002:55).

Per tant, d'acord amb Vila (2002) i les funcions que hem atribuït a la lectura, podem concordar que un bon desenvolupament de les competències lectores i un accés ple i amb seguretat en la cultura lletrada incideix positivament en les expectatives de futur d'infants i joves. Segons l'OCDE les competències lectores d'un infant són determinants per a l'èxit escolar, per sobre de l'entorn socioeconòmic. En el cas de Catalunya es confirma amb l'anàlisi dels resultats en competència lectora a les proves PISA 2009: alumnes d'entorns socioeconòmics desafavorits amb un bon nivell de rendiment escolar (alumnes resilents), són lectors i obtenen puntuacions en competència lectora superiors a la mitjana de Catalunya (Ferrer i altres, 2011). Així, podem afirmar que el desenvolupament de les competències lectores contribueix a prevenir l'exclusió social. De fet és com interpreten els analistes la preocupació de les famílies per l'accés a la lectura, un passaport per al "progrés social" dels fills i de les filles (Meek, 2004). Altres autors afegeixen que, més enllà dels currículums i els títols, la lectura és una poderosa contribució a la construcció personal i a la resistència enfront de l'exclusió social (Petit, 1999). D'aquí la importància que el model de cultura escrita en el marc escolar no s'abordi des de postures simplistes o utilitàries, reduint les competències lectores a una simple descodificació, a un instrument. Els models de lectura han de garantir l'accés a una "cultura escrita crítica", un concepte que reprendrem en els apartats que segueixen.

COMPETÈNCIES LECTORES I HÀBITS LECTORS

El pròleg de l'informe PIRLS, una de les principals fonts d'informació sobre competència lectora de què disposem, estableix la definició següent: «L'habilitat

de comprendre i d'emprar les formes lingüístiques requerides per la societat i/o valorades per l'individu". Els lectors joves poden construir significats a partir d'una varietat de textos. Llegeixen per aprendre, per participar en la comunitat lectora escolar i en la vida quotidiana, i per plaer. Aquesta consideració sobre la lectura com a procés constructiu i interactiu és la imatge mirall de moltes teories sobre la capacitat lectora.» (Mullis i altres, 2006:12). En aquest fragment es condensen diverses idees sobre el concepte de lectura que tractarem d'aclarir a través d'algunes reflexions. El significat del verb llegir i el que entenem per lectura ha evolucionat enormement degut a les transformacions socials i a les aportacions de la recerca. Ens centrarem en la denominació emprada en el marc escolar: competència lectora.²

«Segons diversos autors [...], podríem definir com a competència la capacitat o l'habilitat d'efectuar tasques o de fer front a situacions variades de manera eficaç i en un context determinat, per a la qual cosa cal necessàriament mobilitzar actituds, habilitats i coneixements al mateix temps i de manera interrelacionada.» (Durban, 2010:66). Ara bé, traslladem la definició al camp que ens ocupa. El concepte de competència, aplicat a la lectura, quins coneixements requereix? Quines destreses o habilitats formen part de la competència lectora? Quina actitud, en la lectura i/o envers l'activitat de llegir, associem a una bona competència? Quines tasques i en quins contextos és necessària la lectura? Algunes reflexions sobre el significat i les implicacions de "llegir" ens ajudaran a trobar respostes a totes aquestes preguntes.

Una primera accepció de "llegir" seria la capacitat de descodificar els signes gràfics i comprendre el seu significat. Ens referim a una capacitat de comprensió lectora elemental, el que coneixem per "alfabetització" o "alfabetització funcional". El seu progrés s'aprecia en aspectes com la velocitat lectora,³ la lectura

2. La Llei d'Educació de Catalunya (LEC), aprovada el 10 de juliol de 2009, preveu vuit competències bàsiques agrupades en "comunicatives", "metodològiques", "personals" i "per convida i habitar el món" que cal desenvolupar a través de les diferents àrees del currículum. La competència lectora es relaciona principalment amb les comunicatives ("lingüística i audiovisual" i "artística i cultural") i la Llei especifica que el seu desenvolupament és responsabilitat de totes les matèries i àrees d'estudi.
3. La velocitat lectora es mesura en paraules per minut. Incideix en la comprensió lectora ja que condiciona la possibilitat d'afrontar textos extensos i amb idees o arguments complexos, per exemple.

expressiva,⁴ la lectura silenciosa⁵... Són destreses bàsiques de la competència lectora i acostumen a evolucionar amb l'experiència lectora, associades a factors individuals i contextuals.

Ara bé, els textos no tenen significats unívocs, llegir no és tan sols una tècnica. L'autor preveu un destinatari (el lector implícit) al qual li pressuposa determinades capacitats, coneixements i actituds, i li atribueix determinades funcions en el procés lector. Alhora cada receptor aporta les seves experiències i coneixements personals, per reconstruir el missatge i atorgar-li significats des de la subjectivitat i la creativitat personal. És a dir, llegir implica descodificar, comprendre i també interpretar. Aquesta idea ens acosta a una descripció més precisa del concepte de competència lectora, que inclou l'ús d'una sèrie d'habilitats, tècniques o destreses que conformen estratègies lectores per accedir al significat del text, d'acord amb els objectius del lector (Solé, 1992; PIRLS, 2006⁶). La competència lectora es pot desglossar en un conjunt de microprocessos, de diferent grau, que el lector, habitualment, realitza de manera inconscient abans, durant i després de la lectura. «Segons Solé, el lector, en situar-se davant d'un text, ha de comprendre els propòsits o fins de la seva lectura; ha d'activar i aportar els seus coneixements previs, adoptant un paper interactiu i crític; ha d'elaborar inferències, com interpretacions, hipòtesis o prediccions i conclusions. En aquest darrer aspecte entenem que tenen cabuda les propostes de Cassany per fomentar una comprensió crítica explorant el món de l'autor, analitzant el gènere discursiu i establint prediccions.» (Duran, 2009).

.....

4. La lectura en veu alta i amb una entonació adient, contribueix a dotar de significats el text, a compartir lectures, a gaudir de la bellesa del llenguatge.

5. L'extensió de la pràctica de la lectura silenciosa té a veure amb l'ús social de la lectura, quan passa de ser pública i compartida per ser íntima i individual. Es relaciona amb aspectes com la comprensió i la velocitat lectora.

6. El programa PIRLS en l'avaluació de la comprensió lectora descriu i contempla quatre processos principals: "*Localización y obtención de información explícita*", "*Realización de inferencias directas*", "*Interpretación e integración de ideas e informaciones*" i, finalment, "*Análisis y evaluación del contenido, el lenguaje y los elementos textuales*" (PIRLS, 2006).

Tanmateix cal subratllar que la competència lectora no és un concepte estàtic, es pot exercitar i millorar al llarg de tota la vida, assolint diferents graus de competència. El programa PISA en reconeix cinc, que la professora Solé descriu de la manera següent: «Una puntuació inferior a 1 indica serioses dificultats per localitzar una informació concreta, per reconèixer el tema d'un text senzill i familiar. Aquests alumnes no poden aprofitar la lectura per aprendre.» (Solé, 2008). Els nivells 1 i 2 corresponen a competències que permeten desenvolupar tasques de lectura senzilles en textos simples de poca densitat (localitzar informacions explícites en absència de distraccions, identificar el tema d'un text de contingut familiar, establir una relació simple entre una part del text i la vida quotidiana). El nivell 3 permet realitzar tasques de lectura de dificultat moderada en textos més complexos (localitzar informacions, establir relacions entre les idees que contenen els textos, deduir el tema de l'escrit i relacionar-lo amb coneixement previ i amb aspectes de la vida quotidiana). Finalment, els nivells 4 i 5 corresponen a la capacitat de desenvolupar tasques difícils de lectura en textos complexos (localitzar informacions no evidents, interpretar i reflexionar sobre textos no familiars que exigeixen l'elaboració d'hipòtesis, abordar l'ambigüitat, avaluació crítica de coneixements especialitzats...) (Solé, 2008). Per dir-ho de manera més senzilla, podem diferenciar entre alfabetització funcional, instrumental i crítica (Durban, 2008).

La professora Glòria Durban ens recorda que el concepte de competència «engloba tots els aspectes que durant molt de temps s'han considerat per separat en l'ensenyament (conceptes, procediments i actituds) i hi afegeix un nou element decisiu i diferenciador: la necessitat de mobilitzar o aplicar els sabers de manera eficaç en un context concret» (Durban, 2010: 65). I aquí entren en joc la percepció de la lectura (social i individual), els usos socials dels textos i la lectura, els hàbits i perfils lectors. Aspectes estretament relacionats amb les reflexions anteriors i també amb importants implicacions didàctiques.

Quan parlem d'hàbit lector, ens estem referint a la freqüència amb què es llegeix. Així, per exemple, en els estudis quantitius elaborats pel gremi d'editors es considera "lector freqüent" qui llegeix setmanalment, "lector ocasional" qui ho fa trimestralment i "no lector" qui afirma no llegir mai o gairebé mai. Però

els límits no són clars, i cada cop hi ha més matisos —a mesura que s'amplien i diversifiquen les possibilitats i modes de lectura—. El mateix estudi contribueix a identificar perfils lectors, diferenciant alguns tipus de lectura (llibres, revistes, diaris, còmics) i també els suports (paper o digital, afegint en aquest últim els webs, blocs i fòrums com a material de lectura). Entre moltes altres variables que s'interrelacionen i quantifiquen en l'esmentat estudi, és interessant destacar què ens impulsa a llegir, les motivacions (per feina, per estudis, en el temps lliure). Les finalitats del lector estan relacionades amb la “percepció de la lectura”, és a dir, amb la funció i valor que li atorguem. Entenem que els factors de tipus emocional i motivacional incideixen en l'actitud envers la lectura, en l'elecció dels textos i en l'hàbit lector, aspectes relacionats amb el desenvolupament —o no— de la competència lectora. L'informe PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) en la definició que adopta de competència lectora aborda també aquesta relació: «... l'habilitat per comprendre i utilitzar formes de llenguatge escrit requerides per la societat i/o valorades per l'individu. Els lectors més joves saben construir significats a partir de textos diversos; llegeixen per aprendre, per participar en la comunitat lectora escolar i quotidiana i per plaer» (Mullis i altres, 2006:93). En els capítols que segueixen continuarem profunditzant en els factors que incideixen en el desenvolupament de la competència lectora necessària per a l'èxit escolar.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

En aquest apartat tractarem d'aproximar-nos a l'estat de la qüestió al nostre territori a través d'algunes dades estadístiques sobre competències lectores, hàbits i percepció de la lectura. L'informe PISA (*Programme for International Student Assessment*) és un estudi comparatiu de la qualitat dels diferents sistemes educatius, realitzat per l'OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) cada tres anys. Avalua les habilitats o competències dels alumnes de catorze i quinze anys en tres àrees curriculars —lectura, matemàtiques i ciències naturals— centrant-se en cada edició en l'anàlisi més aprofundida d'una d'elles. La relació dels resultats amb diverses variables (socioeconòmiques, culturals,

personals, característiques dels centres educatius...), permeten identificar factors claus i aspectes més desatesos dels diferents sistemes educatius així com identificar models d'èxit, orientar cap a àmbits i mecanismes de millora, etc.

L'informe de resultats de 2006 apunta que un 25,6% dels alumnes es troba per sota del nivell 2 en les competències lectores —realitzades en català, la llengua escolar—. L'evolució de les competències lectores entre el 2000 i el 2006 ens permet afirmar que «les mancances en comprensió lectora en els alumnes comprometen de manera molt significativa el principi d'aprenentatge al llarg de la vida» i afegeix, basant-se en recerques longitudinals, que «no aconseguir el nivell 2 de competència lectora és un predictor molt fiable del fracàs escolar posterior de l'alumne» (Ferrer i altres, 2009:28). Una segona dada significativa és que «la comprensió lectora és l'àrea on les diferències de gènere són més elevades» i a Catalunya, com en la resta de països, són a favor de les noies (Ferrer i altres, 2009:28). Els resultats de la prova de 2009 —que prioritza l'anàlisi de la competència lectora— mostren una millora en la puntuació global (lleugerament per sobre dels resultats de l'any 2000) i una reducció del percentatge d'alumnes situats en els nivells inferiors (fins a arribar a un 13%). Val a dir però que hi continua havent un buit en els nivells d'excel·lència així com desigualtats significatives, per exemple entre alumnes autòctons i al·lòctons o entre nois i noies (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, 2011). A la darrera edició del PISA, la del 2009, s'hi van incorporar les proves ERA (*Electronic Reading Assessment*), dissenyades per avaluar la comprensió lectora de l'alumnat a través dels textos electrònics. L'objectiu d'aquestes proves és investigar el rendiment de l'alumnat en tasques que requereixen l'accés, la comprensió i la valoració de textos electrònics en diferents contextos i activitats de lectura. Aquesta informació és rellevant atès l'impacte de les TIC en l'educació i l'evolució dels hàbits lectors. Els resultats per al conjunt de l'Estat espanyol situen un 23,1% dels alumnes per sota del nivell 2, una proporció similar a la de les proves globals PISA.⁷ Per al cas de Catalunya, la mostra de centres participants en aquesta primera edició no és significativa.

7. "A los alumnos españoles se les atraganta la lectura digital". *El País*, 4/07/2011.

Els informes PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) sobre competència lectora, elaborats per la IEA (*International Association For the Evaluation of Educational Achievement*) cada cinc anys, constitueixen una altra font d'informació destacada pel que fa al tema que ens ocupa. Avalua joves de nou i deu anys, tenint en compte la comprensió lectora de textos literaris i de textos informatius, i les característiques de dos dels principals contextos de socialització de l'alumne, família i escola. Es concentra en tres aspectes de la capacitat lectora de l'alumnat: processos de comprensió, i propòsit de la lectura, i conducta i actitud davant la lectura (PIRLS, 2006). Els resultats de l'informe 2006 situen la majoria dels alumnes espanyols en un nivell mitjà de comprensió lectora,⁸ però molt per sota dels països europeus de l'entorn. En l'anàlisi s'exposa que «el grado de dispersión de los rendimientos del alumnado español (13,8%), muestra un grado medio de equidad, superior a algunos países europeos y a la Media PIRLS (20%) aunque lejos de los primeros puestos de la escala», i es valora que «el sistema educativo español necesita hacer un esfuerzo para mejorar la competencia lectora del alumnado y acercarse a las tasas medias de rendimiento de los países del entorno» (Ministerio de Educación i Ciencia, 2006:38 i 55).

En ambdós informes Espanya es troba per sota de la mitjana europea, tant en la lectura de textos literaris com en la de textos de coneixement (només la Rioja i el País Basc es troben en la mitjana). Diversos autors coincideixen que el factor de major pes pel que fa a la competència lectora és el nivell sociocultural de la família. Tanmateix podem identificar altres factors com l'origen, la llengua materna, l'ocupació dels pares, les expectatives d'ocupació, la quantitat de llibres o altres productes culturals a la llar (E. Martín a Millán, 2008; Ferrer i altres, 2009 i 2011). Aquestes apreciacions coincideixen amb les de diversos estudis sobre fracàs i èxit escolar —un dels indicadors de risc d'exclusió social—.⁹ En aquest sentit, i segons

-
- 8.** La prova estableix 4 nivells de rendiment en comprensió lectora: avançat (més de 625 punts), alt (entre 550 i 625 punts), mitjà (entre 475 i 550 punts) i baix (entre 400 i 475 punts). La puntuació es calcula de manera global per al conjunt d'alumnes participants i, en el cas d'Espanya, ha estat de 513.
- 9.** Per exemple, els resultats de l'enquesta ETEFIL 2005 (Encuesta de Transición Educativo-Formativa e Inserción Laboral) revelen que l'edat d'abandonament escolar (l'indicador de fracàs escolar més estès) està clarament vinculada amb l'origen social i el nivell d'estudis dels pares (<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft13%2Fp451&file=inebase&L=0>).

les proves PISA 2009 (Ferrer i altres, 2011), cal subratllar que a Catalunya s'observen poques diferències entre alumnes catalanoparlants i castellanoparlants (un cop es detreu l'efecte del nivell socioeconòmic de l'alumne i del centre), en canvi hi ha una diferència de rendiment molt elevada entre alumnat nadiu i d'origen immigrant.¹⁰

Tot i així, hi ha estudiants capaços de superar les condicions desfavorables i assolir un bon nivell de rendiment acadèmic, el que l'OCDE anomena “alumnes resilients”. L'anàlisi de resultats a les proves PISA 2009 revela que Catalunya compta amb un 12,5% d'alumnes resilients —comparable a altres països europeus i superior a la majoria de comunitats autònomes de l'Estat—. Si bé aquests alumnes acostumen a destacar en una competència concreta —especialment lectura i ciències— gairebé un 10% obtenen puntuacions elevades en dues o en les tres competències analitzades (Ferrer i altres, 2011). Pel que fa a la lectura en concret, els alumnes resilients obtenen puntuacions superiors a la mitjana de Catalunya¹¹ (Ferrer i altres, 2011). Els hàbits de lectura (el temps, la motivació i la diversitat de lectures) expliquen en bona part aquest major rendiment. Així, d'acord amb un estudi de l'OCDE (Kirsch i altres, 2002) observem, també a Catalunya, una correlació entre baixa competència lectora i fracàs escolar (i a la inversa). Per tant cal matisar que, si bé la situació socioeconòmica de la família és un factor de pes, el compromís en l'educació dels infants, afavorint l'adquisició d'hàbits i competències de lectura, resulta crucial per superar el risc d'exclusió social.

Els entorns d'aprenentatge —com ara l'heterogeneïtat de l'alumnat a l'aula, les dimensions del centre educatiu, les metodologies, etc.— també són altament significatius en el desenvolupament de la competència lectora. Observem, per exemple, que la concentració d'alumnat d'origen immigrant —en conjunt amb una

.....
10. Catalunya, amb 82 punts de diferència entre l'alumnat nadiu i el d'origen immigrant a les proves de competència lectora, està molt per sobre dels 45 punts de mitjana als països de l'OCDE i els 58 de l'Estat espanyol (Ferrer i altres, 2011).

11. La puntuació mitjana en competència lectora de l'OCDE se situa en 491,5 punts, la de Catalunya en 498 punts i la de l'alumnat resilient a Catalunya en 577 punts. Si bé no se situen en la franja superior de competència lectora (la puntuació mitjana d'alumnes situats en els nivells 5 i 6 a Catalunya és de 652), es troben a 188 punts per sobre de la mitjana del total d'alumnes en situació socioeconòmica desfavorida.

competència lectora feble— afecta negativament aquest col·lectiu, que tendeix a obtenir puntuacions més baixes que els nois i noies en centres on hi ha menys concentració. En canvi, els estudiants nadius es veuen poc afectats, obtenen puntuacions similars a les dels seus coetanis en centres on no hi ha concentració d'alumnes d'origen immigrant. Elena Martín (a Millán, 2008:134) destaca alguns factors com l'ús de la biblioteca escolar i/o d'aula (països on l'ús és major obtenen millors resultats), la formació del professorat (a Espanya només un 40% té formació específica sobre didàctica de la lectura), les pràctiques lectores (la lectura en veu alta, la pràctica més estesa a Espanya, dóna pitjors resultats enfront de la lectura en parelles o silenciosa) i el tipus de textos (l'ús de llibre de text com a lectura gairebé exclusiva a l'aula influeix negativament). Les darreres anàlisis apunten també variables relacionades amb el clima del centre educatiu, com ara la relació entre alumnes i docents (Ferrer i altres, 2011).

Pel que fa als hàbits lectors resulta igualment complex trobar paràmetres orientatius atesa la gran quantitat de perfils lectors i variables a considerar (edats, gènere, suports, motivacions, tipus de textos i extensió...). Comptem amb els informes “Hábitos de lectura y compra de libros en España” dins de l’“Observatorio de la lectura y el libro” realitzats per la Federación de Gremios de Editores de España (FGEE)¹² que regularment, ofereixen dades sobre l'activitat lectora de persones majors de deu anys i també els realitzats cada quatre anys pel Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (ClijCat)¹³ (2010), centrat en els hàbits d'infants i joves. Finalment disposem de les dades aportades per l'informe PISA corresponents al 2009 en relació amb la competència lectora.

Al Barómetro de Hábitos de Lectura y Compra de Libros de 2011 de l’“Observatorio de la lectura y el libro” (FGEE, 2011) es considera “lector ocasional” qui llegeix amb una periodicitat trimestral en qualsevol mitjà i/o suport (90,4% dels majors de 14 anys) i “lector freqüent” qui ho fa almenys un cop a la setmana (86,3% dels majors

.....
12. El “Barómetro de Hábitos de Lectura y Compra de Libros” de l’Observatorio de la Lectura i el Libro l’elabora la Federación de Gremios de Editores de España (FGEE) i s’emmarca en el Pla de Foment de la Lectura del Ministeri de Cultura.

13. Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (ClijCat) és una secció de l’OEPLI (Organización Española para el Libro Infantil y Juvenil).

de 14 anys). És interessant notar que el 52,7% dels lectors ho són en suport digital (principalment diaris i webs, blocs, etc.). Tanmateix l'informe aporta força dades sobre els lectors de llibres (61,4% de la població major de 14 anys i el 100% dels menors d'edat). Cal assenyalar que el 75% dels menors d'entre 3 i 10 anys són lectors freqüents en el seu temps lliure, mentre que només el 45% dels adults llegeixen habitualment en el seu temps d'oci (el 38,6% manifesta no llegir mai llibres). L'índex de lectors a l'Estat espanyol és de 57,9%, i en el cas de Catalunya de 58,2% (la sisena comunitat autònoma amb un índex superior al de la mitjana). En conjunt, a Espanya es llegeixen 10,3 llibres l'any de mitjana (FGEE, 2011).

Martín, en l'anàlisi del paper de la lectura en el sistema educatiu (a Millán, 2008:133), destaca que el perfil de lectors a Espanya està clarament associat al nivell educatiu, que la franja amb més hàbit lector se situa en els 14-24 anys¹⁴ —principalment estudiants en entorns urbans (Millán, 2008:140)—. Així, sense oblidar la importància del compromís social en l'impuls de la lectura, especialment de les famílies, l'autora valora molt positivament les iniciatives de foment de la lectura en l'àmbit escolar. Els resultats de l'informe PISA 2009 a Catalunya li donen la raó: els alumnes desafavorits que llegeixen per plaer mostren una major capacitat de resiliència,¹⁵ només un 25% dels alumnes resilient no llegeix mai per plaer. Els alumnes amb un alt rendiment en competència lectora presenten uns índexs de diversitat de lectures i de plaer per la lectura molt superior als dels seus coetanis, així com els alumnes resilient amb valors també per sobre de la mitjana de Catalunya.¹⁶

.....

14. En aquest cas es considera "lector" qui llegeix (llibres) almenys un cop l'any (65% de la població Espanyola el 2007 enfront al 71% Europeu) i "lector freqüent" qui declara haver llegit un llibre més de cinc cops l'any (un 37% de la població Espanyola el 2007 igual que a Europa).

15. D'entre els alumnes desafavorits que llegeixen per plaer trenta minuts o menys al dia, un 23% són resilient (un 12% continua obtenint puntuacions baixes); dels que ho fan entre mitja hora i una hora, un 25% són resilient (enfront a un 17%); dels que ho fan entre una i dues hores al dia hi ha un 16% de resilient (enfront d'un 7%) i, finalment, d'entre els alumnes desafavorits que llegeixen d'una a dues hores al dia el 12% són resilient enfront a un 1% (Ferrer i altres, 2011).

16. L'índex de diversitat de lectures sintetitza la freqüència i l'ús dels diferents materials (llibres, revistes, diaris...). Per als alumnes amb un nivell alt de lectura el valor mitjà és de 0,24, mentre que per a l'alumnat resilient és de -0,17. La mitjana de Catalunya és de -0,28. L'índex de plaer per la lectura resumeix el temps que s'hi dedica i la motivació per aquesta activitat. En el cas dels alumnes amb un nivell alt de lectura, el plaer per la lectura assoleix un valor d' 1,03 i per a l'alumnat resilient

L'estudi elaborat pel Clijcat, "Hàbits de lectura dels infants i joves de Catalunya" (ClijCat, 2010), basat en enquestes a joves de dotze a setze anys, a pares de nois i noies entre sis i setze anys i dirigents de centres educatius, ens proporciona major detall sobre els perfils lectors d'infants i joves així com de les seves famílies. Aquest informe coincideix en bona part amb les dades anteriors, apuntant diferències significatives en funció del gènere i l'etapa educativa, i també destaca el paper dels adults i de les TIC. Concretament, assenyala que:

- A final de primària els nens i nenes (75%) declaren que els agrada la lectura. A l'ESO copien el model adult i l'hàbit lector decreix.
- Nenes i noies (68,6%) acostumen a recomanar-se llibres i continuen sent més lectores que nens i nois (54,2%).
- Un alt percentatge de nens i nenes (73,2%) consideren que els seus mestres els aconsellen bons llibres.
- Millora la implicació dels pares en la lectura dels seus fills. Destaca el paper de la família en la recomanació i l'obsequi de llibres (73,6%).
- Xatejar, jugar i navegar per internet puja del quart al tercer lloc entre les preferències dels infants i joves.

L'informe observa una evolució en els perfils lectors d'infants i joves. En conjunt assenyala la davallada en els hàbits lectors respecte al 2003 i una major distància entre lectors i no lectors. Així, es detecta una disminució del nombre d'infants i joves que llegeixen amb freqüència —especialment a 4t d'ESO— i dels que declaren que els agrada llegir. A primària, tot i ser la franja amb més hàbit, es detecten petites baixes de "bons lectors" i el "model adult" apareix abans; a secundària, augmenta el grup dels que es consideren "bons lectors". Pel que fa a les expectatives, hi ha un descens en la percepció de la lectura com a entreteniment i en canvi augmenta la consideració de la lectura com a font de coneixement i aprenentatge. Paral·lelament en la franja d'onze a tretze anys augmenta la percepció de la lectura com a obligació.

.....
de 0,58, a 100 punts de diferència de la resta d'alumnat en situació desfavorida. La mitjana de Catalunya és de 0,07 (Ferrer i altres, 2011).

Finalment és interessant destacar diverses dades que indiquen un augment de la presència de la lectura —i la literatura— en la societat i la seva “normalització”: es confirma la importància de pares i mestres com a models lectors i augmenten el seu rol com a mediadors o “recomanadors” de llibres; augmenten les recomanacions entre iguals (especialment per part de les noies, d’acord amb el model adult en què les mares són més lectores que no pas els pares), la presència en mitjans de comunicació, la percepció positiva dels lectors (cada cop són menys considerats com persones poc sociables o intel·lectualitzades).

Sobre la base de les dades observades, l’informe fa un seguit de recomanacions pel que fa al foment de la lectura i les polítiques que considera més adequades, que tractarem d’incloure en els apartats següents. En conjunt, tenen com a eix les idees següents:

- Considerar la lectura digital i valorar les TIC com una plataforma per a la promoció de la lectura (per la seva presència social, per l’interès que manifesten infants i joves).
- Dissenyar propostes acotades al perfil dels destinataris i adequades a les realitats socials concretes.
- Estimular i aprofitar l’ampli circuit social de la literatura per treballar de manera coordinada i augmentar la presència en activitats desvinculades de l’àmbit acadèmic.
- En la formació del gust per la lectura i les diferents estratègies lectores l’escola té un paper cabdal que cal continuar potenciant, però no de manera exclusiva.
- Cal orientar les famílies com a agents mediadors de la lectura.

4 Formació de lectors i societat contemporània

En aquest apartat reflexionarem sobre alguns aspectes de la societat contemporània que, directament o indirectament, incideixen en la formació i desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves. Ens referirem a l'entorn social, a l'impacte de les noves tecnologies i, finalment, a la diversitat lingüística. També explorarem els processos de desenvolupament de les competències lectores tractant d'aportar informacions i reflexions que ens ajudin a acompanyar-los.

UNA SOCIETAT LECTORA

La formació de lectors competents requereix una societat lectora. És necessari un entorn familiar lector que recolzi els hàbits i les experiències lectores, una escola que posi les bases de l'interès i l'hàbit lector i afavoreixi el desenvolupament de les competències, una xarxa de lectura pública, presència en els mitjans de comunicació... La lectura ha de ser present en el nostre entorn, com una activitat "freqüent", "normalitzada" i molt accessible. Així, el foment de la lectura difícilment es pot abordar des d'un únic espai o estratègia, no es pot plantejar una tasca aïllada, puntual. El darrer estudi d'hàbits lectors del CljCat detecta tendències positives pel que fa a la presència social de la lectura i recomana treballar per consolidar-les, així com aprofundir en el treball coordinat dels diferents agents (CljCat, 2010).

Els experts assenyalen la necessitat de modificar la percepció de la lectura que té la societat (principalment a l'escola i les famílies), és a dir, la percepció sobre com es forma la competència lectora, què és llegir, per a què llegim... Tanmateix cal prendre consciència de la lectura com una necessitat social en una cultura on la comunicació és primordial i el text (escrit, oral i visual) ocupa un lloc privilegiat. Llegir és transversal a altres activitats. Tal com ja hem exposat anteriorment ens trobem immersos en una cultura lletrada on la comunicació a través de textos escrits o de missatges audiovisuals és essencial. La formació de les competències lectores no pot circumscriure's a activitats relacionades de manera directa i/o exclusiva a les llengües i les literatures. A l'escola cal pensar en una "lectura multimodal" que tingui en compte la lectura comprensiva i crítica per a la construcció de coneixement a les diferents matèries curriculars: aprendre ciències naturals implica també aprendre un vocabulari específic, familiaritzar-se amb tipologies textuais i estructures discursives que li són pròpies, desenvolupar estratègies de lectura adequades als objectius... En l'àmbit de l'educació no formal, caldria tenir en compte la lectura i el tractament de textos i imatges com a eines d'oci, d'accés a la informació o per a la realització de propostes no relacionades específicament amb la lectura. En els apartats següents podrem veure alguns projectes que treballen amb aquesta idea per tal d'afavorir el desenvolupament de competències lectores.

La socialització de la lectura és un altre factor clau, d'acord amb nombrosos autors (Ferreiro, 2002; Colomer, 2005; Chambers, 2007; entre molts altres). Parlar d'allò llegit, comunicar-ho, compartir-ho amb altres persones (entre iguals, ja siguin adults o infants, entre pares i fills, mestres i infants, lectors i professionals...) sembla imprescindible per al desenvolupament de l'hàbit lector i de les competències lectores, com per a molts altres aprenentatges. A més a més de constituir un mecanisme de cohesió entre les persones que comparteixen la lectura. Aquests principis semblen estar al darrere o s'apunten com a resultats —en ocasions no previstos— de moltes de les experiències documentades (grups de pares, xarxa de lectura, clubs de lectura...).

L'escola és la principal responsable —i un espai privilegiat— en la formació de les competències lectores; difícilment s'hi pot incidir sense involucrar-la. D'al-

tra banda, especialment a educació primària, és una via d'accés a les famílies i possibilita treballar amb elles i de manera coordinada amb la tasca del centre educatiu —un factor clau per a l'èxit escolar—. A secundària resulta més complex, per diversos motius —les relacions dels adolescents amb la família, l'estructura organitzativa dels centres, les relacions entre centre i família, etc.

Així, en conjunt, hem apuntat algunes necessitats i mancances transversals, que afecten el conjunt de la societat, tota la població —independentment de l'edat, el sexe o l'entorn socioeconòmic—. Alhora hem recollit algunes propostes i orientacions d'experts en la matèria, que sintetitzem a continuació:

- Fomentar la “normalització” de la lectura, el desenvolupament d'una societat lectora. Es pot fomentar i visibilitzar en entorns com els centres educatius, la família i els mitjans de comunicació. Cal un treball coordinat dels diferents agents que poden contribuir a la formació de lectors.
- Ampliar el concepte o la percepció de la lectura (i de les competències lectores) més enllà de la ficció literària i dels llibres. Cal que considerem altres suports (digitals, diaris, etc.) i diferents tipus de textos (incloent-hi els visuals).
- Socialitzar i compartir les lectures com un mecanisme de “normalització” de l'activitat i també com una de les principals vies de millora i desenvolupament de les competències lectores.
- Percebre la lectura com una necessitat o habilitat social. Fomentar-la en funció d'activitats socials o àrees de coneixement que no estiguin directament o exclusivament relacionades amb la llengua i/o la literatura.

TIC I LECTURA

Al llarg de la història, la modificació o aparició de nous suports per als textos ha modificat les pràctiques lectores (usuaris, maneres de llegir, contextos de lectura, continguts i finalitats dels textos en circulació, tipologies textuals...). Pensem per exemple en el que va suposar el pas del pergamí copiat a mà a la impremta i el

paper. La societat de la informació i la lectura digital, a la xarxa, ofereixen noves possibilitats i reptes: major quantitat d'informació i velocitat d'accés, necessitat de seleccionar i llegir de manera crítica, desenvolupar capacitats de síntesi, contrastació, establir criteris de fiabilitat, etc. També la possibilitat d'interactuar, publicar opinions, intercanviar impressions o informacions amb altres persones. Desenvolupar les competències lectores, vinculades a la resta de competències comunicatives, sembla més necessari que mai (per intercanviar correus electrònics, participar en fòrums i xarxes socials, realitzar gestions en línia, mirar i publicar vídeos, conferències, documentals, curts...).

Tal com hem esmentat anteriorment, podem establir un primer nivell de competència lectora limitat a la capacitat de descodificar i comprendre textos elementals, el que hem anomenat “alfabetització funcional”. Un segon nivell de competència lectora, que comprèn la crítica i interpretació, capacita per accedir al coneixement i contribueix a construir-lo. Les proves PISA revelen que és precisament en aquest segon nivell on fracassen els nostres alumnes i el sistema educatiu (Solé, 2005; Roca, 2008), quan es tracta de contrastar textos, informacions, d'operar amb ells per construir coneixement. Millán associa l'espai web a la biblioteca de Babel on es troba tota la informació imaginable i existent, la veritable i la falsa. Diferència entre informació i coneixement i conclou que *«la lectura es la llave del conocimiento en la sociedad de la información [...] los colectivos que quieran afianzar su posición en la sociedad de la información deben favorecer la lectura»* (Millán, 2000:4).

Un desenvolupament ple en la societat de la informació, amb l'allau de documents, notícies, articles —especialment a través de la xarxa— implica una nova sèrie de necessitats estretament vinculades a la lectura i l'escriptura com a eines de transmissió i producció d'informació, de coneixement. El terme “competència informacional” o “alfabetització informacional” fa referència a la «capacitat de formular preguntes adients, planificar el procés de recerca, recopilar i seleccionar la informació (amb criteris de fiabilitat, cronològics...), elaborar-la i integrar-la per respondre les preguntes plantejades i saber-ho comunicar» (Directrius IFLA Unesco per a les biblioteques escolars. Diversos autors, 2005:45). Reconeixem en aquest fragment algunes estratègies lectores i conceptes que ja havien aparegut

prèviament com ara prendre consciència de les finalitats i objectius de la cerca, llegir amb una certa velocitat per tal de poder seleccionar amb agilitat fonts i informacions, realitzar lectures crítiques, establir criteris de selecció i fiabilitat sense donar crèdit a tot el que es troba, sintetitzar, relacionar la informació amb la pròpia experiència i objectius... L'expert en sistemes educatius C.W. Johnson posa de relleu l'abast de l'impacte de les TIC i les TAC en l'àmbit educatiu: «*El conocimiento es ubicuo! [...] Es cierto que tal vez no tengan el criterio para saber cuáles son las cosas que merece la pena buscar, ni la sabiduría para valorar lo que encuentran, pero es evidente que pueden acceder al conocimiento; no tenemos que dárselo.*» (Johnson, 2011). Així les noves tecnologies estan transformant els mètodes d'aprenentatge i replantejant els rols d'alumne i professor. Si no som capaços de formar lectors competents estarem comprometent les possibilitats d'aprenentatge al llarg de la vida, fallint en la formació de ciutadans crítics i actius.

Per tant, podem afirmar que per prevenir o reduir l'anomenada “esquerda digital” no podem limitar-nos a facilitar l'accés a les tecnologies, «la introducció de les TIC, per si mateixa no garanteix el procés d'inclusió» (Ortoll, 2006:36). Ha de relacionar-se amb uns objectius específics per a l'usuari i requereix de noves competències. Així la societat de la informació, l'ús de les TIC i els nous formats de comunicació, de lectura i escriptura, han conduït a una revisió del concepte “alfabetització”, a la proliferació de nous termes com “alfabetització tecnològica, informacional, comunicacional i de mitjans” (Honey i Tall, a Ortoll, 2006:38), “literacitat múltiple”,¹⁷ “alfabetització visual”¹⁸ o “multialfabetització”,¹⁹ competències necessàries per a l'individu i la societat: «[...] *los aspectos básicos de una educación para comprender i mejorar el mundo: una educación para la diversidad, para la tolerancia, para la paz, para la igualdad de oportunidades. La alfabetización múltiple, más allá de su dimensión instrumental y básica*

17. «que subratlla el desenvolupament del procés d'imaginació i formació d'imatges en contraposició a l'enfocament centrat únicament en la paraula.» (Datta, a Margallo, 2008:16).

18. «*Es la historia de pensar sobre lo que significan las imágenes y los objetos: cómo se unen, cómo respondemos a ellos o los interpretamos, cómo pueden funcionar como modos de pensamiento y cómo se ubican en las sociedades que los crearon.*» (Raney, a Arizpe i Styles, 2004:76).

19. Implica tant les competències comunicatives com la capacitat d'«analitzar d'una manera crítica una varietat de textos en altres formes de representació» (Anstey, a Silva-Díaz, 2008).

fundamentalmente lingüística, comprende una dimensión emocional, una dimensión ética o moral, una dimensión social. Solo así la alfabetización puede contribuir al desarrollo integral de la persona en su entorno social.» (Gutierrez, a Ortoll, 2006:39).

Paradoxalment, en un moment d'expansió dels mitjans audiovisuals sembla haver-hi consens en el valor (o la revalorització) de la lectura i l'escriptura com a instruments d'accés a la informació i construcció del coneixement. Les reflexions de diversos experts entorn a "l'alfabetització digital", la "competència digital", les "competències per a la societat de la informació" (Gutiérrez, 2003, citat a Ortoll, 2006; Calvani i altres, 2008; entre altres) coincideixen en dues idees bàsiques. En primer lloc la necessitat de superar l'alfabetització funcional, és a dir, desenvolupar competències avançades de lectura, adoptant una visió àmplia del concepte. En segon lloc la importància de les finalitats i els contextos, parant atenció a l'estreta relació entre competències lectores i altres competències com la "d'aprendre a aprendre", la "social i ciutadana" i la "d'autonomia personal i iniciativa".

Les tecnologies, sovint percebudes com a enemigues de la lectura, representen un nou suport que, com altres al llarg de la història, comporta estratègies, hàbits i modes de lectura específics (Millán, 2000; Solé, 2009b; Durban, 2010; entre altres). L'estudi de la lectura digital és encara incipient, caldrà continuar definint la seva especificitat, els perfils lectors que genera i com es relaciona amb les pràctiques lectores més esteses fins ara. Informacions rellevants per continuar reflexionant sobre la didàctica i les polítiques entorn a la lectura —en relació als models socials i de ciutadania que desitgem—. Situant-nos de nou en el nucli del treball que ens ocupa, l'èxit escolar, el repte serà identificar els mecanismes adients per desenvolupar estratègies lectores adequades o per propiciar-ne la transferència al context digital. «¿Podemos afirmar sin dudas que la riqueza y diversidad de la oferta editorial, unida a la acción de la escuela en iniciación y promoción de la lectura, y al hogar y las bibliotecas públicas como medio para su consolidación, son nuestras bases más sólidas para preparar a nuestros ciudadanos para la sociedad de la información? Radicalmente, sí.» (Millán, 2000: 13).

En aquest apartat hem reflexionat sobre les relacions entre noves tecnologies, lectura i educació. A continuació recollim algunes recomanacions que podrien contribuir a millorar la formació de lectors, d'acord amb les necessitats de la societat actual:

- Tenir en compte les especificitats de la lectura digital, els hàbits i necessitats que genera en la planificació de polítiques i didàctiques entorn a la lectura i les TIC, especialment des del punt de vista de la inclusió social.
- Estimular el desenvolupament de competències lectores avançades (lectura crítica, capacitat d'operar amb els textos) com una necessitat bàsica en la societat contemporània i promoure la seva aplicació també en el context digital.
- Adoptar un concepte ampli de lectura que compregui el desenvolupament de capacitats específiques com ara la competència informacional, l'alfabetització múltiple i l'alfabetització visual.

DIVERSITAT LINGÜÍSTICA I LECTURA

Aproximadament la meitat dels alumnes catalans s'inicien en la lectoescriptura en una segona llengua (a partir d'ara L2) diferent de la llengua emprada a la llar. Així, atès el context multilingüe de la societat catalana, cal tenir en compte la incidència de la llengua en el desenvolupament de les competències lectores en català, llengua vehicular en els centres educatius.

Troben diferents opinions sobre l'adequat tractament de la diversitat lingüística i la seva incidència en el rendiment de la competència lectora en català. Una postura atribueix l'escàs domini de les competències lectores al desconeixement o poc domini de la llengua escolar. Efectivament, podria explicar en part alguns dels resultats de les proves PIRLS i PISA, com ara les baixes puntuacions de l'alumnat d'origen immigrant. Des d'aquest punt de vista, caldria millorar les competències lingüístiques en català, minimitzant l'ús de la L1 tant escrita com oral en l'àmbit escolar i social i/o facilitar les avaluacions de competències en L1

(Ferrer i altres, 2009). Així, una interpretació de la teoria del dèficit, inspirada en els estudis de Berstein —que estableix correlacions entre competència lingüística, concretament el domini dels codis lingüístics requerits per l'escola, i l'èxit o fracàs escolar—, consideraria que promoure el multilingüisme suposa un entrebanc en l'aprenentatge de la lectoescriptura, destacant el domini de l'idioma com a tret principal de la competència lectora.

L'analista Ferran Ferrer apunta que a les proves PISA 2009 alumnes catalanoparlants i castellanoparlants obtenen puntuacions similars en lectura i, en aquest cas, descarta l'aspecte lingüístic com a variable significativa en l'explicació de les diferències en competència lectora, almenys entre aquests dos grups (Ferrer i altres, 2011). Tal com analitza el mateix investigador, la diferència de 20 punts entre els alumnes que parlen català i castellà a casa es redueix a 10 punts un cop es detreu l'efecte del nivell socioeconòmic de l'alumne i del centre. Com dèiem, aquesta diferència no és estadísticament significativa. Per una altra banda, establir una relació directa entre competència lingüística i competència lectora continuaria sense explicar els buits en els nivells mitjans i alts de competència lectora. Cal recordar aquí les reflexions sobre el concepte de competència lectora. Li hem atribuït una complexitat que, com subratlla el professor Ignasi Vila, de cap manera pot limitar-se a una qüestió de fluïdesa conversacional o pronúncia (Vila, 2010). Per una altra banda, el multilingüisme²⁰ és un tret característic de la societat catalana. Obviar-ho, tractar de limitar-ho o establir jerarquitzacions entre els diferents multilingüismes a l'escola²¹ entenem que no contribueix a atendre adequadament les necessitats educatives dels alumnes, entre elles el desenvolupament de la competència lectora en la llengua d'aprenentatge.

.....

20. La competència multilingüe «no és, per tant, una suma de les competències aïllades en cadascuna de les llengües, sinó una competència original que permet a l'individu d'explotar el seu repertori amb finalitats pràctiques, utilitzant una sola llengua o diverses, segons ho reclami el context, els interlocutors i les finalitats comunicatives» (Nussbaum i Unamuno, 2006).

21. Nussbaum i Unamuno (2006) subratllen que les valoracions i percepcions socials del multilingüisme estan més vinculades a estereotips i qüestions d'índole socioeconòmica que no pas didàctiques i/o lingüístiques. És a dir, no s'acostumen a valorar igual les interferències en l'aprenentatge que pugui produir l'anglès o l'urdu, per exemple.

Així arribem a una segona postura que defensa els beneficis del contacte amb diverses llengües i com aquesta diversitat permet establir comparacions i trobar vies de resolució de dificultats tant en L1 com en L2. Es recolza en la idea que el desenvolupament de les competències lectores (i comunicatives) no està necessàriament relacionat amb aspectes generals del domini de la llengua sinó més aviat amb les reflexions metalingüístiques, la consciència de la voluntat comunicativa dels textos, la identificació d'estructures discursives, la capacitat d'inferir idees i significats, etc. En definitiva la transferència de coneixements, habilitats i actituds adquirides en la L1. Vila (Vila, 2010) apunta que alguns coneixements concrets de la segona llengua, els que estan relacionats amb les tasques escolars (diversitat de vocabulari, antònims, sinònims, complexitat sintàctica) contribueixen positivament al desenvolupament de la competència lectora, però no de manera exclusiva:

«Las investigaciones afirman que las experiencias y el conocimiento desarrollado oralmente desde la L1 son factores determinantes en el aprendizaje de la lectura en la L2 y que la competencia oral en la L2 puede contribuir de manera complementaria y específica. En cualquier caso, lo que es importante consiste en reconocer que las habilidades orales en la L2 relacionadas con propósitos académicos (ello implica que hay que enseñarlas porque no crecen como a los pájaros les crecen las alas) son más importantes que las competencias comunicativas generales en la L2.» (Vila, 2010:6)

Finalment, és imprescindible tenir en compte que el procés de desenvolupament de les competències lectores —com la resta d'aprenentatges— està fortament condicionat per aspectes emocionals i pel procés individual d'integració en la cultura escolar (Portell, 2004:77). Així, el procés d'aprenentatge de la lectoescriptura en una llengua diferent de la L1 està relacionat també amb la distància entre els patrons socioculturals familiars i els escolars o bé els ponts entre la cultura d'origen i la d'acollida —la gestió de les diferències i tensions entre els dos entorns, junt amb altres factors interns i externs, pot generar resistències i rebuig a la institució escolar i/o a la lectura (Portell, 2004:79; Massot, 2003; Suárez-Orozco i Suárez-Orozco, 2003)—. Diversos autors emfatitzen la necessitat de generar pràctiques lectores que afavoreixin la continuïtat família-escola, visibilitzant i/o adoptant pràctiques sovint no reconegudes des de les institucions (Vila, 2010; Caspe, 2003).

A partir de les reflexions exposades, faríem les següents recomanacions de caire general:

- Tenir en compte la diversitat lingüística, especialment la L1 d'infants que s'inicien a la lectoescriptura en L2. Aprofitar la convivència de diverses llengües per al desenvolupament de competències (lectores) multilingües, afavorir el traspàs de les competències lectores en L1 a L2, afavorir els coneixements orals de la L2 que propicien l'èxit en les tasques acadèmiques.
- Considerar les pràctiques lectores en llengües diferents de les institucionals. En el cas de l'escola es tractaria de tenir en compte les pràctiques lectores a la llar, visibilitzar-les i/o incorporar-les, per establir continuïtats família-escola.

REFLEXIONS PER A LA MILLORA DE LES COMPETÈNCIES LECTORES

Hem tractat d'aproximar-nos al concepte i la situació de les competències lectores, a alguns dels reptes i necessitats específiques de la societat contemporània al respecte, i a factors que influeixen en l'accés a la lectura. En aquest apartat abordem una altra pregunta essencial: com es formen i milloren les competències lectores? Quines són les necessitats al llarg del procés i com podem recolzar-lo? Conscients que no hi ha fórmules úniques ni receptes màgiques, ens proposem recollir alguns punts de vista i factors a tenir en compte, considerant la competència com un conjunt de recursos, coneixements, procediments, valors i normes. Primer farem algunes consideracions generals i a continuació destacarem pràctiques positives en relació amb les diferents etapes educatives.

Consideracions generals

Llegir, comunicar

Un primer aspecte a destacar és la relació de la lectura amb altres habilitats o competències. Els experts semblen coincidir en el fet que a l'hora de formar

lectors no es pot centrar l'atenció exclusivament en la lectura, ja que va unida a altres pràctiques comunicatives. Sovint es posa l'accent en la relació entre lectura i escriptura: «*Debo añadir que un lector formado es capaz de escribir.*» (Garrido, 2002:42), també en la vinculació entre lectura i oralitat (Vila, 2010), en conjunt podem fer referència a les competències comunicatives de parlar, escoltar, escriure i llegir. Emilia Ferreiro es refereix a la “cultura escrita” en què no podem diferenciar les activitats de lectura (de recepció) de les activitats d'escriptura (de comunicació). Cal entendre-les i abordar-les conjuntament, des de la primera infància, insistint en la importància de l'activitat o ús que en fem: «*Leer y comentar, leer y resumir, recomendar, contar para otro que no tuvo acceso a ese texto, explicar, revisar y corregir lo escrito, comparar y evaluar, dictar para que otro u otros escriban, dar formato gráfico a lo escrito.*» (Ferreiro, 2002:32). Queda clar, per tant, que l'aprenentatge de la lectura requereix acompanyaments i una finalitat. La inserció en contextos comunicatius reals.

Tipologies textuais

Podem diferenciar gran varietat de textos: els literaris, ja siguin narratius, poètics o teatrals; textos informatius o “de coneixement” científic o divulgatiu, argumentatiu, expositiu; textos formals, administratius, instructius... i hem de parlar, també, de lectura d'imatges. És evident que no llegim tots els textos amb les mateixes finalitats i, probablement per això, no els llegim de la mateixa manera.

Els experts coincideixen que hi ha diferents estratègies lectores. Divergeixen sobre què és el que activa i possibilita el seu desenvolupament de manera prioritària. Uns posen l'accent en la tipologia textual ja que “no s'aprèn a llegir en abstracte”. Cada text, en funció de la seva finalitat, organitza els continguts en esquemes o patrons discursius que s'activen durant la producció i la recepció (Sánchez Corral, 2002). Altres posen l'accent en la intencionalitat, les motivacions del lector. «*Si tenemos en cuenta que, en realidad, lo que importa es lo que hacemos con lo escrito, tampoco entenderemos bien por qué hay, necesariamente, múltiples maneras de leer. De esto se ha hablado bastante pero no se acaba de comprender porqué se asocian mecánicamente los modos de leer con los tipos*

de texto y no con las actividades [...] No se trata de entrenar diferentes modos de leer, como si se tratara de un conjunto de estrategias previamente definidas por algún “experto” en la materia, sino de desarrollar las actividades que exigen esos diversos tipos de lectura.» (Ferreiro, 2002). Les professores Isabel Solé i Núria Castells, a partir de l'anàlisi de les pràctiques de lectura i escriptura en les àrees de ciències naturals i ciències socials a secundària, posen de manifest la ineficàcia —o insuficiència— de les tasques més freqüents en l'àmbit escolar, ja que *«las tareas más abiertas y complejas, que potenciarían niveles de aprendizaje más profundos, pues exigen manejar y comprender información de distintas fuentes, integrarla y componer textos de complejidad variable (como ‘Leer dos o más textos y elaborar una síntesis’, ‘Leer dos o más textos y elaborar un esquema o mapa conceptual’), se encuentran en ambos dominios y sobretodo en Ciencias Naturales entre las menos propuestas y realizadas. Inversamente, las tareas más propicias para una aprendizaje reproductivo gozan de aparente buena salud.»* (Solé i Castells, 2004:16).

Per tant podem parlar d'una “competència situada”, és a dir, les capacitats i estratègies que el lector ha de posar en joc varien en funció del text i les intencions o motivacions de la lectura. La transferència de competències “situades”, d'estratègies lectores —d'una llengua a una altra, d'una situació a una altra, d'un text a un altre— no és automàtica, però es pot aprendre.

El gust per la lectura

Cal considerar també la influència dels factors emotius en el desenvolupament de les competències lectores, la motivació. Alguns autors defensen la importància de la lectura per plaer —desvinculada d'altres propòsits didàctics—, de textos literaris, com a principal via de formació de lectors (Garrido, 2002; Silveyra, 2009). Valorar la lectura, llegir per iniciativa pròpia, la “*lectura detenida y extensa*” (Millan, 2000:12) i en definitiva, tenir hàbit lector, és un aspecte clau per desenvolupar les competències lectores i en últim terme augmentar les garanties d'èxit educatiu dels nois i noies. Ho corroboren els resultats en competència lectora a Catalunya a les proves PISA, tal com hem exposat en apartats anteriors. Podem

relacionar aquesta observació amb la idea que els textos “ensenyen a llegir” (Colomer, 2005), és a dir, contenen mecanismes, indicadors, suports que —com una barana— faciliten i fan progressar en la lectura, possibilitant l'accés a textos cada cop més complexos. És a dir, la diversitat de lectures i la complexitat gradual, contribueixen a desenvolupar les competències lectores, entre altres coses. El problema de la competència lectora, per tant, es podria entendre o redefinir com una qüestió “d'experiència lectora” (Meek, 1992:134). Des d'aquest punt de vista caldria fomentar l'hàbit i el gust per la lectura o bé “animar a voler llegir” (Meek, 1992:133) com a activitat d'oci, de plaer, cercant l'equilibri entre les lectures de qualitat (seleccions bibliogràfiques i disseny d'itineraris lectors de complexitat creixent) i la llibertat del lector en la tria.

«Se puede ser lector con intereses muy diversos —matemáticas lo mismo que mecánica, historia o anatomía—; habría siempre que tener la fortuna, al mismo tiempo, de ser lector de literatura, porque lo que allí se explora es la experiencia de la vida, y porque allí el lenguaje alcanza su más alta y compleja expresión y el lenguaje es el primero, el más entrañable y el más poderoso medio para construir nuestra conciencia; para expresarnos, informarnos y comunicarnos; para conocer y transformar al mundo. [...] nuestras escuelas y bibliotecas deberían dar a la lectura voluntaria, por gusto, una importancia tan grande como la que conceden a la lectura mecánica, a la lectura pasiva que se emplea para estudiar. Cuando nuestras escuelas y bibliotecas reconozcan la lectura y la escritura autónomas y decidan formar lectores capaces de escribir, tendremos todos lo que nos hace falta, mejores estudiantes y, posiblemente, mayores oportunidades de vivir en un país más próspero, más justo, más democrático.» (Garrido, 2002:42-45)

No podem oblidar en aquest apartat els factors de caire emocional, l'autoimatge del lector, que es compara i posiciona respecte als seus coetanis i, en cas d'una competència lectora feble, es protegeix del fracàs rebutjant la lectura (Solé, 2009a:1). Aquest aspecte és important des de la primera infància, quan es comencen a gestar els processos que permetran la posterior alfabetització i el desenvolupament de les competències lectores (Cabrejo, 2010).

En síntesi, hem identificat les següents pràctiques i recomanacions per afavorir la formació de lectors competents:

- Considerar la lectura en relació amb altres activitats (socials) comunicatives indèstriables: escriure, parlar, escoltar. Lectura de textos de complexitat gradual paral·lelament al desenvolupament de la capacitat i la pràctica de comunicar i contrastar punts de vista sobre allò llegit.
- Desenvolupar activitats significatives i variades que comportin diferents maneres de llegir o abordar els textos (l'activació de diferents estratègies lectores).
- En els processos d'aprenentatge i/o de construcció de coneixement, fomentar les tasques o propostes obertes que impliquin comprendre i operar amb informacions de diverses fonts i produir textos de complexitat variable.
- Fomentar la lectura per plaer i autònoma, freqüent, a partir d'una vivència positiva i no problematitzada del procés de desenvolupament de les competències lectores.
- Tenir cura de les seleccions bibliogràfiques i dels itineraris lectors (diversitat, complexitat gradual) deixant marge a l'autonomia del lector.
- Llegir obres literàries per la qualitat en l'ús del llenguatge.

Formació de lectors al llarg de la vida

Les competències lectores es formen i desenvolupen al llarg de la vida. A continuació destacarem necessitats i propostes per estimular i acompanyar el desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves en relació amb tres etapes educatives: infantil, primària i secundària, d'acord amb l'orientació d'aquest treball —la lectura en relació a l'èxit escolar— i les reflexions i posicionaments abans exposats.

No entrarem de manera específica en el desenvolupament de les competències lectores dels adults, ens hi interessarem només en la mesura que poden afectar o contribuir a la millora de les competències d'infant i joves. Considerarem dues funcions (molt relacionades): la de referents o models lectors per una

banda i la de mediadors o acompanyants en el procés lector d'infants i joves. És primordial que els adults prenguin consciència d'ambdós rols i visibilitzin les pròpies pràctiques lectores —especialment aquelles persones que estan en contacte amb infants i joves com famílies, docents, psicòlegs, pediatres, educadors socials, etc.—. Seria molt positiu endegar accions per afavorir aquestes actituds, com ara estimular l'adquisició o millora dels hàbits de lectura i la seva visibilització; millorar els coneixements sobre la literatura infantil i juvenil (pel que fa a les seves possibilitats i usos, criteris de selecció...); afavorir la participació en espais i activitats de lectura, també considerant col·lectius amb interessos i necessitats específics; formació en nocions bàsiques sobre les competències lectores... Amb els apartats que segueixen esperem contribuir-hi apuntant necessitats i idees per a l'acompanyament dels lectors. Començarem pels infants fins als sis anys.

La formació de lectors és un procés llarg que s'inicia molt abans de conèixer l'alfabet (Duran i Ros, 1998; Centelles, 2005; Cabrejo, 2010; entre molts altres). Així, des de molt abans d'iniciar la lectoescriptura, des de la primera infància, cal propiciar els contactes i experiències positives amb textos i llibres; estimular l'interès i la participació en la “cultura escrita” en la qual ens trobem immersos. Blanca Calvo afirma que «a leer se aprende por las orejas» (Calvo, 2007) per destacar la narració oral de contes primer i la lectura en veu alta després, com a pràctiques afavoridores de la formació de lectors.

La percepció de la lectura com l'aprenentatge d'una tècnica, d'un codi, puntual i limitat en el temps, porta sovint a tractar d'accelerar el procés per part dels adults. Els especialistes en canvi són favorables a respectar els ritmes d'aprenentatge de la lectura de cada infant, evitant així rebuig i frustració, acompanyant i parant atenció a les dificultats que sorgeixin. La detecció prematura de possibles problemes de lectura (físics, psicològics, emocionals, etc.) per part de la família, l'escola i especialistes en la salut (metges, psicòlegs, logopedes), permet prevenir i superar millor les dificultats lectores que puguin sorgir (Portell, 2004). D'entre les moltes recomanacions dels especialistes, destaquem, especialment *per als nadons i infants fins als sis anys*:

- Afavorir una vivència positiva de la lectura, compartida des de la primera infància.
- Facilitar l'accés a gran diversitat de textos i d'aproximacions als textos.
- Mirar de detectar de manera prematura possibles problemes de lectura (físics, psicològics, emocionals...) per poder intervenir-hi. Per això cal la col·laboració de la família, l'escola i especialistes en la salut (metges, psicòlegs, logopedes) (Portell, 2004).

L'educació primària és potser una de les etapes més significatives de la formació del lector. Implica l'accés autònom als textos escrits i la possibilitat de continuar-se formant de manera independent. Per una altra banda, en aquesta etapa el domini de la lectoescriptura és un dels objectius prioritaris i determinants en el marc escolar. És important no aturar-se en una alfabetització inicial —cap als vuit o nou anys aproximadament— i continuar acompanyant els infants en el progrés de la competència lectora —la comprensió de textos complexos, el seu ús en contextos reals per resoldre tasques, la interpretació i interacció amb el text...— principalment a través del diàleg i la reflexió compartida. En aquest sentit el professor Aidan Chambers ofereix pistes interessants sobre els diàlegs (literaris) que contribueixen a formar lectors i com propiciar contextos favorables a la lectura i la reflexió (Chambers, 2007). Cal destacar la importància de l'adquisició d'actituds i hàbits lectors, el gust per la lectura. Malgrat la tendència a distanciar-se de la lectura cap al final de l'etapa (Clijcat, 2010) i durant l'adolescència, experiències lectores positives i consolidades permetran recuperar i progressar en les competències posteriorment. Així, en aquesta etapa es mantenen les necessitats del període anterior, pel que fa a experiències i motivacions, i se n'afegeixen o prenen major importància altres com ara:

- Desenvolupar paral·lelament la lectura i l'escriptura.
- Potenciar les xarxes de lectors, les recomanacions entre iguals...
- Afavorir la vivència i la percepció positiva de la lectura, també en l'àmbit extraescolar.
- Portar a terme activitats específiques per al perfil dels destinataris que, al final de l'etapa, tendeixen a distanciar-se de la lectura, especialment els nois.

L'adolescència és una etapa marcada pel desenvolupament de noves habilitats cognitives alhora que es produeixen importants processos emocionals i relacionals, el més destacat és la construcció de la identitat personal (Sellarès, 2005). El pas de la infància a la joventut implica també un canvi profund en els hàbits de lectura i les pràctiques culturals en general, que cal tenir en compte a l'hora d'endegar estratègies de foment de la lectura (ClijCat, 2010).

L'accés a la lectura és especialment difícil per a joves en situacions econòmiques desfavorides i escàs capital sociocultural. Però potser en aquests casos resulta especialment valuosa, per les aportacions a la formació de la personalitat, fins i tot per a lectors esporàdics (Petit, 1999). Debbie Hicks, basant-se en els estudis de la Reading Agency, exposa com els joves, sovint, resulten un públic difícil i incòmode per a les biblioteques, que tenen dificultats per desenvolupar propostes atractives per aquest col·lectiu (Hicks, 2003). Cal recordar que la lectura és un dels instruments primordials per al procés de maduració mental i per accedir i construir coneixement, en definitiva per a l'èxit escolar i la millora d'oportunitats. Així, diversos autors subratllen que el desenvolupament de competències lectores avançades constitueix (o hauria de ser) una de les tasques cabdals de l'educació obligatòria (Solé i Sánchez, 2009; Meek, 2004; entre altres). Però el rebuig a la lectura per part de molts adolescents té a veure, més enllà que es trobin en l'etapa madurativa, amb la identificació exclusiva de lectura i educació formal obligatòria, i sovint, també amb el fracàs escolar (Solé, 2009a; Colomer, 2007). Si no existeixen altres espais que acullin els potencials lectors on també s'afavoreixin (altres) experiències lectores (com la família, l'entorn social immediat o internet, per exemple) la competència lectora es veu greument compromesa tan bon punt desapareixen les tasques escolars. Així, diversos projectes defensen la necessitat de promoure la presència de la lectura per plaer més enllà de l'escola i en col·laboració amb altres agents (serveis socials, sanitaris, centres cívics o altres espais culturals, biblioteques...). En conjunt, els suggeriments que hem identificat per contribuir a la millora de les competències lectores entre els joves, més enllà de les pràctiques específiques a l'aula, són:

- Promoure activitats específiques per als destinataris, atenent els seus gustos i escoltant les seves opinions. La participació activa en la gestió i organització de les propostes afavoreix una actitud positiva.

- Dissenyar i estimular activitats on la lectura no aparegui com a objectiu únic o primordial, considerar la lectura digital i valorar les TIC com una plataforma per a la promoció de la lectura per la seva presència social, per l'interès que manifesten infants i joves.
- Promoure la lectura des d'espais aliens a l'escola i en col·laboració amb diversos agents socials.
- Estimular el desenvolupament de competències lectores avançades que permetin operar i posicionar-se críticament en la recepció i producció de textos.

**5 Intervencions per a la millora de les
competències lectores d'infants i joves**

La lectura i les activitats per fomentar-la han guanyat interès social en els darrers anys. Podem detectar-ho en les agendes polítiques, la creació de departaments, serveis i regidories específiques, la consolidació de plans de lectura d'àmbit estatal, autonòmic, municipal... Aquest conjunt d'estructures, malgrat les mancances i deficiències administratives —poca capacitat decisòria real, complicació dels aparells burocràtics, discontinuïtat i retallades econòmiques, la dependència del calendari polític...— han endegat diferents programes i iniciatives de foment de la lectura. Part del treball que ens ocupa consisteix a explorar i trobar punts d'orientació en aquest conjunt de propostes. A continuació presentem un conjunt d'iniciatives, recopilades al llarg del treball de prospecció realitzat en el marc del seminari “Competències lectores i èxit escolar”. Tot i no ser exhaustiu, ens pot ajudar a orientar-nos en el nostre panorama de promoció de la lectura. I així, topem amb una primera dificultat: trobar l'enfocament adient, ordenar la informació de manera efectiva.

Una possibilitat interessant és l'anàlisi de recomanacions, experiències i buits en relació a diferents aspectes de la competència lectora —els diferents factors que hi incideixen, citats anteriorment— com ara l'adquisició d'hàbits lectors, l'entrenament de destreses i estratègies lectores específiques, la selecció d'obres i l'accés a la lectura (tant a través de textos digitals com en suport paper), la percepció positiva de la lectura i la seva presència social (per exemple generant un oci cultural i promovent xarxes al seu voltant), etc. També resulta interessant prendre

com a criteri l'aproximació a la lectura que es planteja en cada cas (com a cor i protagonista de l'activitat, inspiradora d'altres propostes com ara jocs o espectacles, un instrument d'accés a coneixements i informacions imprescindibles per assolir altres objectius o desenvolupar activitats, en realitat no relacionades amb la lectura). També hi ha el desenvolupament de propostes formatives (assignatures dins dels graus, màsters, postgraus, cursos d'especialització...) i la proliferació de materials, adreçats als lectors i/o als mediadors i amb formats molt variats. Ambdós elements són indicadors de la visió de competència lectora, de la principal problemàtica que es pretén abordar i de les tendències en relació a altres hàbits i interessos socials. En tot aquest entramat no resulta senzill establir línies divisòries, les propostes acostumen a ser híbrides i en molts casos complementàries.

Per a aquest treball hem optat per organitzar l'anàlisi a partir dels àmbits o agents socials d'intervenció. Esperem que aquest enfocament resulti entenedor i alhora motivador per impulsar iniciatives i accions coordinades per al desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves. Formar lectors, motivar infants i joves a llegir, acompanyar-los en l'ingrés a la societat lletrada, possibilitar la incorporació de la lectura com a font de plaer i enriquiment personal, d'informació i de construcció de coneixement, és una tasca compartida. En són responsables el conjunt de la societat, els centres educatius i la família. Cercles concèntrics entorn a infants i joves, en els quals la lectura s'aborda des d'un punt de vista determinat, prioritzant uns aspectes o altres. Així, a cada apartat farem algunes reflexions sobre la potencialitat i funció específica de l'agent social i apuntarem suggeriments. També farem esment de les principals línies d'intervenció identificades en la prospecció d'experiències, referents d'interès per atendre possibles mancances o necessitats. A l'annex es recull informació detallada sobre la majoria dels projectes i iniciatives citats aquí.

FAMÍLIES

La constatació dels efectes positius que té en l'infant la implicació de la família en el procés educatiu i d'aprenentatge escolar ens emplaça a assumir el repte de

cercar línies d'actuació també en aquest sentit (Lahire, 1999; Vila, 2002; Benhammou, 2010; entre altres). Ara bé, cal tenir en compte el perill de responsabilitzar les famílies de la formació de les competències lectores. Tractar de resoldre les mancances exclusivament a través de l'espai familiar significaria contribuir a augmentar les desigualtats entre infants i joves. Ignasi Vila, sense deixar de ser crític amb la institució escolar, opina que l'escola «continua essent al centre de la reflexió educativa» i que, per tant, «la consideració de la rellevància de la família i la comunitat com a agents educatius s'ha de fer en relació amb la manera d'aconseguir una major eficàcia en la consecució de les finalitats de l'educació des del medi escolar» (Vila, 2002: 53). Llavors, quina pot ser la contribució de les famílies al desenvolupament de les competències lectores? Què seria raonable demanar o promoure que fessin totes les famílies?

La importància de la lectura en el context familiar rau, essencialment, en els aspectes motivacionals i de suport a la tasca —si volem més sistemàtica o tècnica— que realitza l'escola. Així, una de les primeres necessitats és prendre consciència i transmetre la importància de la lectura: una capacitat imprescindible per al creixement personal, social, professional, etc. de la persona. Una necessitat que, en la nostra cultura, escrita i de la imatge, de cap manera es pot desatendre (Sánchez, 2009). L'entorn familiar, els hàbits lectors dels pares i les mares així com la presència de productes culturals a les llars, són referents, models que afavoreixen de manera decisiva l'adquisició d'hàbits lectors i la formació de lectors competents (ClijCat, 2010). Recordem que, segons les enquestes, els homes, els pares, són menys lectors que la població femenina, fenomen que té el seu correlat entre infants i joves.

Una segona necessitat per poder acompanyar el procés lector dels fills i actuar de manera coordinada amb l'escola és tenir coneixement d'alguns principis bàsics del concepte de lectura i els processos lectors. Si bé és un tema que ja hem abordat en apartats anteriors, ens sembla necessari fer aquí una breu referència a alguns d'ells: El procés d'aprenentatge de la lectura comença molt abans de l'aprenentatge del “codi lingüístic” i dura tota la vida (Duran i Ros, 1998; Centelles, 2004; Sánchez, 2009; Solé, 2009b; entre altres). Així, en la primera infància és

necessari afavorir el contacte amb les formes de literatura oral com contes o cançons de falda (és la primera literatura a la qual es té accés i contribueix també al desenvolupament del llenguatge) i amb textos a través de diverses aproximacions (lectura en veu alta, narració). Un gran nombre d'experts han defensat i demostrat que la lectura i/o narració de contes en la primera infància són una bona garantia per assolir el domini de la lectoescriptura en edat escolar (Wells, 1986; Duran i Ros, 1998; Colomer, 2005; Centelles, 2004; Calvo, 2007; Vila, 2010; Cabrejo, 2010; entre molts altres). A més a més, d'acord amb les dades recollides pel programa Nascuts per Llegir a Catalunya podem afirmar que aquestes activitats comporten una millora en els hàbits lectors familiars (augment de l'ús de la biblioteca i/o del servei de préstec).

És important una detecció prematura de possibles dificultats lectores i alhora el respecte dels diferents ritmes d'aprenentatge, malgrat siguin més lents del que preveu el currículum o respecte al d'altres companys, aspecte que sovint angoixa les famílies (Centelles, 2004). El factor motivacional en l'aprenentatge de la lectura és cabdal, tal com ja hem apuntat; així, lectura i èxit es retroalimenten. És a dir, més motivació comporta major èxit (desenvolupament de les capacitats lectores, millor ús i relació amb els textos), alhora major èxit comporta més motivació. Si aquest cercle positiu no entra en funcionament, a mesura que es creix augmenta el rebuig a la lectura, la distància amb els companys i la sensació de fracàs que dificulta greument el desenvolupament de competències lectores (Sánchez, 2009; Solé, 2009a).

Finalment a la llar es poden posar en pràctica estratègies i hàbits que afavoreixin el gust per la lectura, la percepció d'aquesta com un instrument bàsic i d'interès en la nostra cultura lletrada, en definitiva el desenvolupament de les capacitats lectores. Es tracta de compartir pràctiques de lectura i escriptura quotidianes com ara deixar una nota a algú, fer una llista de la compra, compartir lectures de llibres, de blocs, de diaris, donar suport en la realització de tasques escolars... (Sánchez, 2009; Fons, 2009). Cadascuna d'aquestes accions —i moltes altres possibles— es poden realitzar de maneres diverses, en funció de les característiques i interessos individuals, de l'entorn, de l'edat, etc. Cal destacar la importància

del diàleg, l'intercanvi, la comunicació. És a dir el llenguatge oral i la interacció entorn dels textos —escrits i visuals— com a via d'estructuració del pensament i construcció del coneixement, i com un espai de relació i establiment de vincles personals i afectius.

El conjunt d'orientacions exposades són més urgents en aquelles famílies que es troben en situacions socioeconòmiques desafavorides i/o amb capital sociocultural escàs o molt diferent de la cultura escolar. Tenint en compte les idees fins ara apuntades, les enquestes sobre hàbits lectors i recordant també les aportacions d'Ignasi Vila (Vila, 2010) podríem suggerir que la concepció de la lectura —la tasca escolar— i els hàbits en l'entorn familiar (en definitiva l'actitud) resulten els factors més influents en el desenvolupament de les competències lectores, fins i tot per sobre dels usos lingüístics o de la situació socioeconòmica. Així doncs, capacitar i estimular les famílies per adoptar actituds positives i comunicatives envers la tasca escolar es dibuixa com una via interessant d'actuació.

En resum, les recomanacions que es desprenen de les idees i orientacions recollides en relació a famílies i formació de competències lectores són:

- Estimular i orientar les famílies perquè acompanyin els processos lectors d'infants i joves. Presa de consciència de la importància de la lectura; millora de la concepció i coneixement dels processos lectors; desenvolupament d'hàbits i estratègies que contribueixin a la formació de lectors, de manera coordinada amb l'escola.
- Potenciar els hàbits de lectura a la llar, especialment dels pares.
- Dotar les llars de productes i recursos culturals.
- Dissenyar propostes específiques per atendre necessitats de famílies en situació econòmica desafavorida i poc capital sociocultural, d'acord amb les premisses anteriors.

En la prospecció d'iniciatives hem trobat activitats i programes de foment de la lectura orientats a les famílies, especialment amb infants fins als sis anys. Les propostes s'orienten a familiaritzar l'infant amb la narració, els llibres, la lectura

o els espais de lectura; a la capacitació dels adults com a educadors i mediadors de lectura; finalment, a potenciar la relació afectiva a través de la lectura. En definitiva, afavorir que els adults assumeixin o desenvolupin el rol de mediadors entre els infants i “la cultura escrita”. Així, es proposen xerrades, tertúlies, grups d’intercanvi d’experiències, pàgines web amb orientacions, recursos, narració de contes, activitats familiars, etc. Sovint compten també amb la creació de recursos —ja siguin de caire més lúdic o acadèmic—. A Catalunya, aquest tipus de programes es vehiculen principalment a través de biblioteques, escoles i llars d’infants. Aquí cal fer esment del programa Nascuts per Llegir, que implica també serveis mèdics d’atenció a la infància, posant en relleu la importància de la lectura per a un desenvolupament integral de l’infant. Tot i la constatació d’una major implicació de les mares en les propostes adreçades a famílies, són escassos els programes que adopten la perspectiva de gènere per abordar les clares diferències d’hàbits i competències lectores entre nois i noies i entre pares i mares que apareixen en les enquestes.

- El dia dels mil llibres (Projecte ELE): repte de llegir mil llibres entre tota una comunitat educativa en el termini d’un mes. Per assolir-ho es faciliten orientacions, recursos i accions.
- *Family of readers* (RIF): el programa estimula la lectura a les llars oferint formació i recursos per a la mediació a famílies amb infants fins als 8 anys. També perquè contribueixin a la promoció de la lectura en l’entorn.
- Llegim en Parella: durant un trimestre es realitzen pràctiques de lectura pautades, orientades a desenvolupar estratègies de comprensió lectora. Es basa en l’aprenentatge entre iguals i es desenvolupa alhora a l’escola i a casa.
- Maletes viatgeres, llegir en família... (biblioteca municipal): la biblioteca fa préstec de lots de materials per a famílies a través de les escoles bressol.
- Nascuts per llegir (COBDC i PFL): orientació a les famílies des de l’embaràs, a través de receptes de lectura, xerrades, trobades... diverses propostes que impliquen biblioteques, centres d’atenció primària, llevadores...
- *National Center for Family Literacy* (NCFL): promou programes de lectura adreçats a famílies que comprenen formació i recursos per a la mediació, també a través dels centres educatius.

- *Reading champions* (NLT): proposta per fomentar la lectura entre nois i pares des de l'escola. Té el format de concurs de lectura.
- Rondas de libros (FGSRP): franges horàries de la biblioteca exclusivament per infants de zero a tres anys i famílies, amb dinamitzadors a la sala per atendre les necessitats o fer propostes.
- Taula Camilla (Biblioteca Can Butjosa): narració d'un conte per a famílies i tertúlia amb un professional sobre el conte i els aspectes relacionats amb l'educació dels fills, mentre els nens realitzen una altra activitat.
- Tertúlies dialògiques intergeneracionals (centre educatiu-AMPA): converses sobre llibres amb pares, mares i adolescents.

CENTRES EDUCATIUS

Les competències comunicatives i lectores són transversals a totes les àrees curriculars. De fet, la Llei d'Educació de Catalunya en la seva organització dels aprenentatges per competències, estableix que «Els centres fomentaran la lectura en totes les matèries, com a factor bàsic pel desenvolupament de les competències bàsiques i per l'adquisició dels objectius educatius de l'etapa.»²² Aquesta primera prescripció comporta que des de les diferents àrees s'hagi de valorar quin tipus de textos ofereixen als alumnes (vocabulari, registre, estructures discursives, extensió...) així com les tasques que es proposen. Es fa necessari reflexionar sobre els modes de lectura i les estratègies lectores necessàries en cada cas i en els mecanismes que poden contribuir a desenvolupar-les o activar-les.

Cada centre hauria de desenvolupar el seu propi Pla de Lectura de Centre (PLEC), una política integral i consensuada sobre el tractament de la lectura al llarg de les diferents etapes i àrees educatives: «el conjunt d'objectius, metodologies i estratègies que ens permetran aprofitar tot el potencial del centre per promoure la competència lectora (l'aprenentatge de la lectura), la competència informacional (l'aprenentatge a través de la lectura) i el gust per llegir en el nostre alumnat.» La

.....
 22. Decret 143/2007, DOGC núm. 4915 - 29/06/2007.

realització d'aquest procés de reflexió i planificació conjunta és complex i sovint està relacionat amb la situació de la biblioteca escolar, que hauria de ser el punt de referència i eix de la lectura en els centres educatius, com reivindiquen els professionals. En aquest sentit, el programa Puntedu —amb la dotació de materials, formació i recursos humans per a les biblioteques escolars— ha tingut un impacte molt positiu.²³ Finalment, volem apuntar que, a més a més dels recursos específics necessaris per a la lectura, el concepte d'ensenyament i aprenentatge que regeix en el centre, així com les metodologies emprades a l'escola, determinaran les pràctiques lectores en el centre educatiu i el desenvolupament de les competències lectores avançades que associem a l'èxit escolar. Així destaquem el valor dels enfocaments de caire constructivista, el treball per projectes, per resolució de problemes o tasques, etc., recolzat en el diàleg i la reflexió compartida.

La LEC considera la lectura literària una tasca específica de la matèria de llengua i literatura (catalana i castellana) i la relaciona principalment amb les competències comunicatives, especialment l'artística i cultural. El nou marc normatiu suposa un gir cap al desenvolupament de la competència literària, atenent aspectes com la recepció de les obres per part dels lectors i el circuit social de la literatura i la seva dimensió interactiva, però cal dir que de manera poc concreta i orientativa per al professorat (Manresa i Margallo, 2010). Tanmateix la vinculació entre la competència literària i la competència comunicativa queda essencialment en mans dels docents. Així la LEC, tot i que ha afegit algunes de les reivindicacions dels especialistes en l'educació literària d'infants i joves, no acaba de posicionar-se clarament en el debat sobre la funció i aportació específica de la literatura en l'àmbit escolar: entre potenciar la lectura com a plaer, o com a instrument, i l'adquisició de coneixements literaris específics (especialment a l'educació secundària).

.....

23. El programa Puntedu té com a objectiu potenciar les biblioteques escolars i afavorir l'elaboració del Pla de Lectura de Centre. En l'actualitat continua vigent tot i que amb modificacions respecte a les primeres edicions. Per a més informació veure l'apartat dedicat a experiències i consultar: <http://www.xtec.cat/innovacio/biblioteques/recursos.htm>.

Malgrat tot, estudis recents apunten que «el centre d'ensenyament té un paper cabdal en el foment de la lectura d'infants i joves» (CliJCat, 2010:14). Ja hem esmentat com el nivell d'estudis està directament relacionat amb els hàbits lectors, pel que fa a infants i joves la lectura sembla cada cop més “normalitzada” com a activitat social i els alumnes de primària la valoren com a activitat d'oci (a 6è de primària i ESO ja la consideren més aviat una obligació). També hem esmentat l'augment del rol dels mestres com a models lectors i consellers de lectura. Així diverses veus —com el mateix CliJCat— apunten la importància i la necessitat de millorar la formació dels mestres, potenciar les biblioteques escolars (cada cop més presents en la vida dels centres) i estimular l'acció coordinada amb altres agents socials. En aquest sentit hem detectat diversos exemples de bones pràctiques: projectes que recolzen l'acció de foment de la lectura dels mestres a l'escola, estimulen l'interès envers la literatura infantil i juvenil i la relació amb altres agents socials. Projectes que afavoreixen l'acció coordinada i tracten d'evitar l'associació mecànica de lectura i educació reglada. Altres programes, tot i no adreçar-se específicament a l'escola, la tenen en compte com a punt de trobada de les famílies. Experts com Jaume Centelles (Centelles, 2004) suggereixen propostes específiques per cultivar les relacions i la bona comunicació entre la biblioteca escolar i l'entorn de manera bidireccional.

Els nous plans d'autonomia de centre (PAC)²⁴ representen una bona oportunitat per incidir en la millora de les competències lectores: possibiliten als centres decidir línies d'actuació pròpies per a la millora de l'èxit escolar (concretament, els resultats escolars, la cohesió social i prevenció de l'abandonament prematur dels estudis). Segons els experts, l'aprofitament d'aquesta conjuntura passa per

.....
24. «[...] el Projecte d'autonomia de centres, amb format de pla estratègic [...] el desenvolupen centres educatius públics de diferents tipologies que formen part de diferents iniciatives segons l'any d'entrada en el projecte. [...] promou l'autonomia pedagògica, d'organització i de gestió per afavorir la millora contínua en l'educació pública. L'elaboració i aplicació dels plans estratègics corresponen al centre educatiu, i el seguiment, assessorament i la dotació de recursos addicionals corresponen al Departament d'Educació. [...] Ambdues parts concreten el seu compromís en un acord a mitjà termini i fan un seguiment de l'aplicació del pla que inclou una rendició de comptes al final de cada curs.» (http://www10.gencat.cat/sac/AppJava/servei_fitxa.jsp?codi=9470).

oferir mecanismes de suport i orientació als centres per al disseny de plans de millora de la lectura i per a la seva avaluació. Paral·lelament, el Pla d'Impuls de la Lectura de la Generalitat de Catalunya,²⁵ en posar l'èmfasi en la lectura com a eina d'aprenentatge i en l'adquisició dels hàbits lectors té en compte els centres educatius com a principal espai de desenvolupament de les competències lectores i ofereix suports, també per a la realització del PLEC.

En conjunt, per afavorir el desenvolupament de les competències lectores —i l'èxit escolar— en el marc de l'educació formal, fem les recomanacions següents:

- Estimular i recolzar la creació del PLEC i PAC entorn a la millora de les competències lectores.
- Dinamització de les biblioteques de centre, dotació de recursos humans.
- Donar suport als centres educatius en la tasca de foment de la lectura i desenvolupament de les competències lectores. Formació de docents, també d'àrees no lingüístiques.
- Contemplar la formació de competències lectores des d'àrees no lingüístiques.
- Estimular la relació entre escola i entorn pel que fa a la lectura i l'escriptura, especialment amb la biblioteca municipal.

La majoria dels projectes i programes de promoció de lectura recollits en el treball de prospecció d'iniciatives acostumen a involucrar els centres educatius d'una manera o altra. Cal destacar l'atenció a algunes dificultats específiques de la institució escolar i el professorat (i AMPA) en la tasca d'acompanyar infants i joves en el desenvolupament de les competències lectores: la limitació de recursos humans i materials per dedicar al foment de la lectura, la gran quantitat de tasques i continguts curriculars, els propis hàbits lectors de la comunitat educativa, la dificultat d'estar “al dia” en literatura infantil i juvenil,... Assenyalarem alguns projectes que valorem perquè aporten propostes senzilles i flexibles en la seva aplicació; perquè ofereixen referents i/o possibilitats de treball en xarxa; perquè

25. Més informació a: <http://www10.gencat.cat/gencat/AppJava/cat/actualitat2/2011/10819pladimpulsdelalectura.jsp>.

proposen eines i serveis que s'integren en la vida quotidiana dels centres (activitats, materials, professionals...).

Entre els diversos projectes recollits, podem diferenciar programes o accions internes dels centres i propostes externes que es desenvolupen a l'escola; intervencions que prioritzen el gust per la lectura i l'hàbit lector i altres que prioritzen l'entrenament de destreses i estratègies de lectura específiques. El que cal destacar és la integració en la vida del centre i la interrelació amb altres intervencions educatives —el grau d'implicació de la comunitat educativa en el disseny i/o implementació de la proposta acostumen a ser una bona garantia d'incidència en les competències lectores dels/les alumnes—. El paradigma seria el Pla de Lectura de Centre. Experts participants en el seminari assenyalen però que el procés d'elaboració és complex i alhora manquen estímuls i seguiment per part de l'administració en el seu desenvolupament, fets que explicarien l'escassetat de centres amb PLEC.

Les biblioteques escolars resulten espais privilegiats per a la formació de la competència informacional i com a punt de contacte i continuïtat entre la tasca escolar i les activitats —la lectura— fora d'horaris lectius. Trobem propostes i programes de lectura dins dels horaris escolars i integrades en els currículums i, de manera complementària, propostes que es desenvolupen un cop acaben les classes, en alguns casos liderada o gestionada per les AMPA i les famílies, ja sigui per iniciativa pròpia, per suggeriment del centre o a través de propostes externes. Aquí destaquem el programa Puntedu així com els recursos i propostes a disposició de docents i mediadors a través dels webs del Departament d'Ensenyament i de Cultura de la Generalitat de Catalunya.²⁶

Resulten també molt interessants els programes basats en els principis d'Aprenentatge Servei (APS).²⁷ Consisteixen en la realització de tasques voluntàries que

.....
26. Ens referim principalment al web www.edu.365.cat (amb propostes i recursos entorn a la lectura i l'escriptura, en relació a diferents nivells educatius i matèries) i a les iniciatives dins del Pla de Foment de la Lectura del Departament de Cultura i mitjans de comunicació.

27. «Activitat complexa que integra el servei a la comunitat amb l'aprenentatge de continguts, competències, habilitats o valors [...] es fonen intencionalitat pedagògica i intencionalitat solidària.» Més informació en línia: <http://www.aprenentatgeservei.cat>.

contribueixen a la formació de competències i hàbits lectors de tercers alhora que es desenvolupen les pròpies capacitats com a lector/a o com a mediador/a lectural. Atén els vessants emocionals i de cohesió social i proporciona models, referents lectors, més enllà de la tasca estrictament acadèmica. Sovint es plantegen com un aprenentatge entre iguals que, tot i que els participants no tinguin la mateixa edat i/o estiguin realitzant diferents aprenentatges, comparteixen el mateix estatus i poden adoptar rol d'expert i/o d'aprenent. Un aspecte a valorar en aquest tipus d'iniciativa és la sostenibilitat, que requereix però, una molt bona coordinació dels agents implicats.

- Amics i amigues de lectura (UB): estudiants universitaris llegeixen amb alumnes de primària i secundària, ajuden a millorar les competències lectores, fan de referent alhora que es formen i reflexionen sobre la mediació. Trobem també una variant de la proposta en la qual participen alumnes de secundària i infants d'educació primària.
- Biblioteca d'en Massagran: alumnes universitaris col·laboren en diferents activitats de lectura de la biblioteca (atendre en sala per a la cerca i lectura, atendre infants mentre les mares participen a Teixint cultures...).
- CEIP Cossetània (Vilanova i la Geltrú): procés col·lectiu d'elaboració del PLEC, biblioteca escolar central en tota la tasca escolar; educador social atén la biblioteca de centre en horari extraescolar. Famílies i mestres expliquen contes a la biblioteca del centre en horari extraescolar.
- CEIP Sant Josep-El Pi (l'Hospitalet): biblioteca de centre com a espai dinàmic i central de l'escola. Endega propostes que relacionen escola i entorn, implicant persones més enllà del centre escolar: personatges de conte als aparadors de les botigues del barri, cartes amb contes i poemes per als veïns, Cafè i llibres (tertúlia amb famílies en horari escolar, sovint també amb la biblioteca municipal),...
- Constel·lacions de llibres: proposta per incloure la lectura diària als centres educatius. Inclou protocols d'actuació, itineraris de lectura i instruments d'avaluació.
- El Petit Príncep: experiència de foment de la lectura coordinada entre 50 biblioteques de centre.

- Llegim en Parella: metodologia i materials per a la millora de la comprensió lectora (pràctica d'estratègies de lectura) a través del treball cooperatiu entre alumnes i amb les seves famílies.
- Llettra gran: Xarxa lectora del Vendrell. Alumnes de primària recullen peticions de lectura, porten llibres i llegeixen amb persones grans d'un casal d'avis.
- Padrins de lectura: alumnes de primària (grans-petits) comparteixen lectura, s'ajuden i, alhora, estableixen vincles afectius.
- Pla de Foment de la Lectura de la Generalitat de Catalunya (2008-2011) i el Pla d'Impuls de la Lectura (2011-2014): activitats i propostes de foment de la lectura adreçades als centres educatius, les famílies i els professionals.
- Programa C.R.O.M.A (Fundació Autònoma Solidària): universitaris realitzen activitats (de lectura, informàtica o altres) amb alumnes en risc d'exclusió social.
- Projecte ELE-PLOC: pla lector per a tota l'escolaritat que comprèn préstec de materials i visita de professionals del llibre i la lectura als centres educatius, de manera continuada i sistemàtica.
- Projectes ELET: proposta d'activitats de lectura de caire experimental i lúdic per a centres educatius. Préstec de materials.
- Reading Partners: proposta i metodologia de treball 1x1 amb voluntaris per a la millora de les competències lectores d'infants en risc de fracàs escolar.
- Servei de préstec bibliotecari al CEE Xaloc: alumnes amb necessitats educatives especials s'encarreguen, setmanalment, de recollir peticions de lectura i anar a la biblioteca a buscar els llibres per als companys/es de l'escola. Es familiaritzen amb lectors i amb circuits socials de la lectura.
- Xarxes *Reading connects* (NLT): banc de bones experiències amb centres educatius (i docents) que actuen com a referents-assessors.

ENTORN

El desenvolupament de les competències lectores fora del marc escolar és una tasca complexa i se centra, principalment, a fomentar la lectura per plaer i com

a instrument d'accés a la informació (és a dir, hàbits i motivació). El repte principal és incidir en aquells col·lectius no lectors i que no participen per iniciativa pròpia en les activitats obertes organitzades pels agents promotors de la lectura. Les intervencions passen per visibilitzar, normalitzar la lectura en el conjunt de la societat i/o identificar perfils destinataris molt específics per fer propostes adaptades als interessos o necessitats específiques (Downes, 2003). Alhora és important contemplar i valoritzar les pràctiques lectores i comunicatives quotidianes així com el reconeixement dels gustos, interessos o cultura del grup. Un d'aquests col·lectius són algunes famílies d'origen estranger, d'immigració recent i en situació desfavorida, amb un escàs domini de la llengua catalana i en alguns casos no alfabetitzades en L1. En aquesta situació, per exemple, serà molt important el reconeixement de la llengua i cultura d'origen. També l'oralitat com a pràctica cultural i com a mecanisme d'acostament a la lectura i l'escriptura.

Comptem amb un gran nombre d'agents que, realment o potencialment, incideixen en la millora de les competències lectores d'infants i joves. El marc és molt ampli i divers. Ens centrarem en les biblioteques, la institució dedicada a la lectura per excel·lència; en el teixit associatiu, pel potencial que hi veiem; en els municipis, per l'interès del tractament integral i sinèrgic del tema; en els mitjans de comunicació i les TIC per la seva rellevància en la societat contemporània i la capacitat d'incidència social.

Tot i no entrar en una anàlisi més detallada, no podem deixar de fer esment d'altres agents destacats com llibreries i editorials que contribueixen a la promoció i divulgació de textos i activitats, al disseny d'itineraris de lectura i xarxes de lectors. Sectors amb un gran potencial, amb capacitat —i voluntat— d'incidir en el circuit social dels materials de lectura així com en la seva percepció.²⁸ Les universitats i els instituts de ciències de l'educació (ICE) associats destaquen per la responsabilitat en la recerca i formació inicial i contínua de docents —de les diverses especialitats— i bibliotecaris, així com de molts altres professionals relacionats

.....
28. Al llarg d'aquest treball hem esmentat, per exemple, els estudis impulsats per l'FGEE (Federación de Gremios de Editores de Espanya) així com publicacions i iniciatives de fundacions impulsades pel sector editorial.

amb la infància i l'educació (pedagogs, educadors socials, pediatres, psicòlegs, llevadores...). La incorporació de formacions específiques per a la mediació en l'oferta d'estudis de postgrau suggereixen l'interès creixent en les competències lectores i fins i tot la configuració o consolidació de noves figures professionals. Tanmateix és de vital importància incloure (o augmentar) les nocions sobre lectura, competències lectores i mediació per al seu desenvolupament en els programes de formació inicial de les diferents disciplines. Finalment, apuntem la necessitat de potenciar la recerca aplicada i l'extensió de resultats a les pràctiques quotidianes i al disseny d'intervencions específiques.

Biblioteques

Les biblioteques compleixen diverses funcions i assumeixen tasques ben diverses,²⁹ entre elles i cada cop amb major rellevància, el foment de la lectura. A les biblioteques el foment de la lectura està relacionat, principalment, amb la lectura com a activitat d'oci —i el desenvolupament de les competències, principalment la literària i informacional, se'n deriven de manera directa o indirecta, en funció de la proposta—. Així, s'editen guies i seleccions bibliogràfiques, es col·loquen els llibres de manera atractiva en llocs d'espera i s'organitzen activitats. Aquestes poden ser molt diverses, des de trobades amb autors fins a xerrades sobre temes culturals, no necessàriament relacionats amb la lectura (Baró i Mañà, 2009). Aquest és un punt polèmic que té a veure amb la visió de la biblioteca (un centre cultural o específicament de lectura) i amb la visió de lectura (el seu circuit social i la relació amb diversos camps, més enllà de la literatura). Els experts participants al seminari recorden que la biblioteca té entre les seves atribucions fomentar i liderar la relació amb l'entorn i els agents socials que potencialment

.....

29. Per disposar d'una informació més àmplia i completa es poden consultar els webs del Servei de biblioteques de la Diputació de Barcelona (<http://www.diba.es/biblioteques/default.asp>) i el Servei de biblioteques de la Generalitat de Catalunya (<http://www20.gencat.cat/portal/site/Biblioteques/menuitem.6ac196a374f5a5b009671410bocoe1a0/?vgnnextoid=ded81e1fofo9011oVgnVCM1000000boc1e0aRCRD&vgnnextchannel=ded81e1fofo9011oVgnVCM1000000boc1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>).

poden fomentar la lectura. Així, els experts en la matèria entrevistats, reivindiquen la importància d'espais com la sala infantil que poden acollir les famílies i formar lectors, alhora que lamenten que algunes biblioteques no prioritzin les relacions amb agents com els centres educatius. També apunten que sovint els plans de lectura de les biblioteques són externs i/o no prioritaris.

Una de les activitats més consolidades a les biblioteques públiques és L'hora del Conte —amb diferents variants d'edats, formats i freqüència—, amb bona acollida per part d'infants i famílies i capacitat de convocatòria. Respon a la idea que «a leer se aprende por las orejas» (Calvo, 2007), i satisfà moltes de les necessitats apuntades en la formació de lectors i usuaris de la biblioteca, especialment fins als sis anys (experiències de lectura compartida, familiarització amb les estructures narratives, apropiació de l'espai de lectura públic...). La narració de contes a la biblioteca és un bon mecanisme per vincular la literatura oral amb la lectura que convé explicitar i potenciar.

En segon lloc, destaquem les tertúlies literàries, amb tota la seva varietat de formats. Aquests grups, clubs, tertúlies —reben diferents noms— s'estenen també a altres espais —que sovint compten amb biblioteca— com centres educatius (de primària, de secundària i d'adults), casals d'avis, presons... Cada grup es caracteritza per l'objectiu prioritari (formació com a lectors, aprenentatge de la llengua, coneixement de clàssics, compartir...), els participants (adults, infants, mediadors, famílies...), el tipus de lectura (lectura fàcil, obres clàssiques de la literatura, obres en llengua original...). En resposta a les necessitats formatives de professionals i famílies trobem les tertúlies sobre literatura infantil i juvenil, que darrerament estan proliferant en el marc de diversos programes de foment de la lectura. Els participants acostumen a fidelitzar-se, a establir vincles personals i a adquirir hàbits de lectura. Els grups juvenils resulten més fràgils i difícils de mantenir, n'hi ha pocs. Destaquem les propostes amb format de xarxes socials virtuals, que s'adapten als interessos detectats en els joves. També observem l'aparició de blocs i fòrums com a complements de les trobades presencials o com a espai de trobada en si mateixos. En conjunt, totes les variants responen a dues necessitats essencials en la formació dels lectors apuntades per nombrosos

especialistes: compartir l'experiència lectora (explicar, sintetitzar, incorporar nous punts de vista sobre un mateix text) i una vivència afectiva de la lectura, que es relaciona amb els llaços personals que propicia (sentir-se partícips d'una comunitat lectora i associar-hi experiències positives). Val a dir que les tertúlies relacionades amb el foment de la lectura tenen cabuda en altres espais, en ocasions també relacionats amb les biblioteques d'una manera o altra (per exemple grups de treball en el marc d'associacions de mestres).

Baró i Mañá (2009) apunten la dificultat de la biblioteca per atreure nous usuaris a través de l'agenda d'activitats, que es programa en funció de la demanda del seu públic evitant "arriscar" i que sovint es limita al fons literari. Alguns estudis i experiències coincideixen a assenyalar que col·lectius poc o gens lectors difícilment se senten còmodes a les biblioteques. En aquest sentit sembla que els programes específics i relacionats amb la lectura de manera indirecta, on aquesta apareix vinculada a una altra activitat prioritària (salut, educació d'infants, oci, accions socials al barri...), sovint amb una atenció molt personalitzada, són els que tenen una major capacitat d'atracció i formació de lectors. Cal tenir en compte la importància de la mediació i de la dinamització orientada a facilitar i estimular l'accés a la lectura, així com la creació d'estructures o espais específics que actuïn com a passarel·les cap a la biblioteca.

La presència de les TIC també a les biblioteques és un reclam molt atractiu per als usuaris, per altra banda poc preparats: algunes biblioteques reben un gran nombre d'infants i joves, poc lectors (amb una competència lectora feble) i desconeixement de les normes d'ús i serveis de la biblioteca. Alguns hi estan força temps sense que cap adult els acompanyi, en alguns casos per gaudir de serveis com internet —principalment joves— i en altres per la comoditat de l'espai i/o la manca d'atenció familiar. Així, coincidim amb els professionals del sector en la necessitat de definir i adequar l'ús i funció de les TIC a les sales de lectura d'acord amb les demandes ciutadanes i per altra banda de desenvolupar estratègies i polítiques per a la formació d'usuaris i lectors digitals. Paral·lelament, una de les reivindicacions de les biblioteques —especialment aquelles ubicades en barris amb molta població menor d'edat i amb situació socioeconòmica desfavorida—

és comptar amb personal especialitzat que atengui els usuaris més enllà de les necessitats de recerca i documentació i s'encarregui de la formació com a usuaris i com a lectors competents. En conjunt, caldria:

- Definir el rol de les biblioteques a la societat del segle XXI.
- Potenciar i/o crear activitats orientades al desenvolupament de les competències lectores.
- Facilitar i estimular l'accés a la biblioteca de nous col·lectius que no s'hi senten prou acollits (com joves o famílies immigrants).
- Estimular la col·laboració entre biblioteques públiques i altres agents socials.

Per tant, hem esmentat dues problemàtiques, aparentment contraposades: per una banda atreure nous usuaris, arribar a sectors de la població amb hàbits i competències lectores poc desenvolupades, que no es troben còmodes en l'espai i/o les propostes que s'hi organitzen. Per una altra banda atendre i formar usuaris amb poc interès en la lectura o la cerca d'informació i que assisteixen a la biblioteca atrets per altres interessos. Les iniciatives —des de les biblioteques— que contribueixen a resoldre ambdues problemàtiques o dificultats sovint passen per la implicació de voluntaris/es que ofereixen noves propostes i/o la gestió d'activitats amb costos moderats i que alhora atreuen nous usuaris, estimulen xarxes socials, etc. Una altra línia és la col·laboració continuada i de treball en xarxa amb associacions (convidant-les a participar en activitats, a gestionar espais o propostes o dissenyant intervencions conjuntament) i amb institucions o organismes com ara serveis socials, universitats, escoles, etc. Una altra possibilitat són els lots de préstec de materials específics per a entitats, centres educatius, etc., en ocasions amb propostes d'ús i/o lectura. També hi ha casos en què s'ha optat per la contractació de noves figures professionals, de camps alternatius i complementaris a biblioteconomia que puguin contribuir a la formació d'usuaris i famílies com ara educadors socials, psicòlegs o pedagogs. Un últim tipus de proposta és la creació d'espais o la reserva de franges horàries per a col·lectius amb perfils lectors específics (espai nadons, horari de famílies). Hem detectat però una manca d'experiències pràctiques en l'aprofitament de

l'afluència espontània d'infants i sobretot de joves, per proposar-los activitats que puguin contribuir al desenvolupament de les seves competències —lectores, comunicatives, socials—. A continuació citem algunes de les moltes biblioteques que han desenvolupat propostes i/o acollit diferents projectes, d'acord amb les orientacions abans exposades, i també algunes activitats d'interès i projectes externs que es desenvolupen a les biblioteques o les tenen en compte:

- Biblioteca de Canovelles: El Club dels Deures (amb educador/a social que fa tallers i atén en sala).
- Biblioteca d'en Massagan: Ara va de... (selecció de llibres i propostes entorn a temes específics per atendre interessos molt variats i donar a conèixer el fons de manera atractiva); grup de lectura de mares (es llegeix en les diferents llengües de les participants i es comenten les lectures, també en català i castellà); Teixint Cultures (projecte en col·laboració amb la Universitat de Girona i l'associació GRAMC-Grup de Recerca i Actuació amb Minories Culturals i Treballadors Estrangers). Equip per atendre en sala interdisciplinari i amb voluntariat.
- Cafè i llibres: tertúlies sobre literatura infantil i juvenil a la biblioteca de l'escola Sant Josep - El Pi, de l'Hospitalet de Llobregat. Es convida a participar les famílies, els docents i els professionals de la biblioteca pública del barri.
- Leer Juntos: tertúlies a la biblioteca on participen pares, mares, docents i bibliotecàries de l'Aragó (inicialment sobre literatura infantil i juvenil i després també sobre altra literatura, cinema...).
- Préstec de lots de materials “familiars” a través de l'escola bressol que les famílies han de retornar després a la biblioteca, de manera que s'hi familiaritzen (Biblioteca de Reus i Sant Vicenç de Castellet, entre altres).
- Projecte Laboratori Escolar: orientacions per establir col·laboracions i vincles de continuïtat entre la biblioteca pública i la biblioteca escolar. Disponible a: www.diba.es/biblioteques.
- Tertúlies literàries a les biblioteques, adreçades a col·lectius específics com els Grups de Lectura Fàcil o el grup de lectura de la biblioteca d'en Massagan (multilingüe) o la Taula Camilla (Biblioteca de Can Butjosa) i les tertúlies per a pares i mares novells del projecte Nascuts per Llegir. També

- n'hi ha que es caracteritzen per establir ponts amb els centres educatius o altres entitats: el club dels bons lectors (biblioteca i centres educatius conjuntament), grups de lectura de mestres (Xarxa de biblioteques de Terrassa i Biblioteca d'en Massagan).
- Xarxa de biblioteques públiques de Terrassa: NPL, Xerrem, Tallers de formació en TIC, projecte Biblioteques Educadores (que preveu un educador/a social per fer tallers i atendre en sala), col·laboració amb entitats de joves per suport en la realització de tasques escolars...
 - Xarxa de Lectura del Raval: Els materials de foment de la lectura que acompanyen les activitats proposades són a la biblioteca, a disposició de les entitats del barri del Raval de Barcelona.

Teixit associatiu

En aquest apartat ens referim a les associacions de tota mena, en tant que agents aglutinants de persones amb interessos i experiències compartides que promouen activitats d'oci i/o en el temps lliure. En ocasions es tracta d'activitats aparentment allunyades de la lectura o fins i tot que socialment es perceben com a contraposades. Ens plantejem quins aspectes caldria atendre perquè les associacions poguessin esdevenir agents col·laboradors o promotors de la lectura entre col·lectius no lectors. Sovint implica incidir en la percepció social de la lectura, propiciant que els diferents agents en contacte amb els col·lectius destinataris dels projectes considerin i incloguin la lectura (i l'ús d'espais de lectura pública) com una opció d'oci. En apartats anteriors hem exposat l'opinió de molts experts que insisteixen en la importància que la lectura es percebi com una qüestió col·lectiva, com una necessitat social que requereix també el compromís de les administracions.

Algunes experiències s'orienten a crear ponts que facilitin i estimulin l'accés a les biblioteques a través del foment del gust per la lectura i/o posant en relleu la seva necessitat; també hi ha iniciatives que porten els llibres "allà on hi ha gent", potencials lectors no usuaris de biblioteques (tren, centres comercials,

els carrers). En aquest cas és recomanable una acurada anàlisi prèvia —identificació de col·lectius específics i estudi de necessitats— perquè l'acció resulti efectiva (Downes, 2003). D'acord amb Downes, una via eficaç d'accés a aquests col·lectius pot ser l'aprofitament de xarxes i estructures socials existents (associacions, centres cívics, serveis socials...). Entre elles, i pel treball que ens ocupa, destacarem les associacions de pares i mares d'alumnes (AMPA). Ateses les seves característiques (composició, objectius, ubicació, etc.) semblen òptims agents de foment de la lectura, amb capacitat d'incidència directa en les competències lectores d'infants i joves. Cal tenir en compte però les limitacions pel que fa a la capacitat d'intervenció i/o mobilització en funció del context i l'etapa educativa, en cada cas, i donar-hi suport necessari —des del centre educatiu i/o les administracions—. L'experiència de diversos projectes revela que és molt important, per no dir imprescindible, l'interès i voluntat clara de foment de la lectura per part de membres de l'associació —ja siguin AMPA o qualsevol altre tipus— com a promotors i/o participants del projecte (no només com a receptors passius).

Una altra línia de treball molt diferent però complementària és la que se centra en els materials de lectura. Facilitar l'accés a la lectura significa també proporcionar textos senzills per a lectors amb més dificultats (infants, persones amb poc domini de la llengua, gent gran, persones discapacitades...), preferentment com a lectures de transició i/o des de la idea de “democratització de la lectura” (ALF)³⁰ —adaptació d'obres clàssiques, de textos formals emesos per l'administració, cartells informatius...—. En resum, per incidir en col·lectius poc lectors, amb la complicitat del teixit associatiu en el foment de la lectura i el desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves, hem formulat les següents recomanacions:

- Identificar col·lectius no lectors i els motius pels quals no ho són. Dissenyar propostes específiques que responguin a les seves necessitats.

.....
30. Associació Lectura Fàcil (<http://www.lecturafacil.net/content-management>).

- Oferir activitats de foment de la lectura com una alternativa d'oci viable i d'interès a través dels agents socials (entitats, associacions, etc.) amb els quals aquests col·lectius ja tenen contacte.
- Facilitar l'accés als llibres i a la lectura.

Les iniciatives en aquesta línia —fomentar el gust per la lectura, especialment entre col·lectius no lectors— en general treballen amb estructures de proximitat als barris, als espais on va la gent per realitzar altres activitats (associacions i entitats, centres oberts, serveis socials, mercats, centres de salut, bars...). Les propostes han d'adequar-se a les particularitats de l'entorn on s'insereixen, en alguns casos es vehiculen a través d'entitats que estan en contacte amb els destinataris del projecte i que ja compten amb estructures i recursos humans que poden assessorar/afavorir la introducció de les propostes. Així es fomenta el treball en xarxa entre diferents agents i alhora es potencien i valoritzen les activitats que ja es fan o les capacitats ja assolides. Sovint requereixen de dinamitzadors i coordinadors que estimulin, recolzin i mantinguin la comunicació entre els diferents agents i/o espais (comissions de treball, administració municipal, associacions de referència...). Hem observat l'escassetat i limitació de les associacions o entitats dedicades específicament al foment de la lectura a Catalunya, en contrast amb el que succeeix en altres territoris o àmbits d'interès social.

- Diverses AMPA (Terrassa): convoquen les famílies del centre per xerrades que la biblioteca pública ofereix a les escoles. Sovint amb major capacitat de convocatòria, gràcies al contacte i proximitat dels membres de la comunitat educativa.
- Ens vénen a explicar contes (Escola Sentfores de Vic): pares i mares van a les aules a narrar contes als infants. Possibilita la implicació en la comunitat educativa de famílies immigrants i el coneixement mutu, cultural...
- *Espaces de lecture* (ACELEM): espais de lectura amb un dinamitzador social a les perifèries urbanes de Marsella (atenció a infants en situació socioeconòmica desafavorida i/o contextos poc lectors).
- Xarxa de Lectura del Raval: la Fundació Tot Raval convoca i coordina entitats i institucions del barri per fomentar la lectura entre els infants, joves i famílies amb les quals treballen habitualment.

- *Reading the game* (NLT-Gran Bretanya): adreçat a infants i joves, especialment nois que practiquen esport a associacions i clubs esportius de base (futbol).
- Projecte ELE-PLOC: espais d'intercanvi de llibres als mercats i als bars de Cornellà de Llobregat amb activitats mensuals entorn a la lectura (La nit del llop), per acostar la lectura a joves i adults introduint-la en nous contextos.
- Teixint Cultures (GRAMC, Universitat de Girona, Biblioteca d'en Massagran): grup de mares estrangeres recullen contes de tradició oral, els escriuen i s'acaben realitzant edicions bilingües.

Programes de lectura d'àmbit municipal

La lectura es percep cada cop més com una necessitat social i, en conseqüència, alguns ajuntaments ho estan assumint com a tasca pròpia: cerquen assessoraments, marquen línies d'actuació, impliquen agents —que ja promouen la lectura o que podrien fer-ho— i afavoreixen que la lectura estigui present en moltes actuacions municipals, més enllà dels espais o moments que li són propis per tradició. En alguns casos es tracta de programes específics, en altres de regidories o serveis que impulsen diverses iniciatives, en ocasions recolzen les biblioteques públiques en el desenvolupament d'aquesta tasca, que també els pertoca. En tot cas, el valor d'aquests programes rau en el desenvolupament de plans integrals i en l'articulació de diversos agents per a la realització d'accions continuades en el temps. Així, aquest tipus d'iniciatives respondrien a les recomanacions formulades pels experts i que ja hem anat esmentant al llarg d'aquest treball.

- Valoració de la lectura com una activitat d'interès social.
- Compromís de diferents agents, del conjunt de la ciutadania, en la millora de les competències lectores, especialment d'infants i joves, també fora de l'àmbit escolar i acadèmic.
- Disseny de plans estratègics integrals. És a dir, accions coordinades i continuades en el temps.

Els models detectats tenen en comú la diversificació de propostes (espais, agents, destinataris) i el fet d'estar articulats en un pla o programa. El tret diferencial

de cadascun d'ells són els agents que s'hi impliquen o prioritzen, més enllà de biblioteques i escoles, per exemple les llibreries (un agent que caldria tenir més en compte), ràdios, casals de gent gran... Aspecte directament relacionat amb les característiques del territori i els objectius específics de cada model. L'adaptació de la proposta a les necessitats i possibilitats concretes de cada territori, així com l'optimització de recursos, és un dels avantatges dels plans municipals.

- Associació Projecte ELE de Cerdanyola del Vallès: proposa un pla municipal de foment de la lectura amb un eix principal als centres educatius i accions adreçades al conjunt de la ciutadania, adults, per afavorir un entorn social lector més enllà de l'escola.
- Municipis lectors (El Bruc, Mollerussa, Almenar, Súria, Lliçà de Vall, Santa Maria de Palautordera, Flix...). Impulsat pel ClijCat i les administracions municipals, consisteix en el compromís de diverses entitats i agents per promoure la lectura al municipi.
- Pla d'Animació a la Lectura de Vilanova i la Geltrú: articula les accions de diverses entitats i institucions per al foment de la lectura, principalment escoles-biblioteques-llibreries. Impulsat per l'Ajuntament i fomentant el treball en xarxa.
- Pla de foment de la lectura de Cornellà de Llobregat Ciutat de la Lectura: integrat per les accions de diverses entitats i institucions per al foment de la lectura així com accions impulsades per l'Ajuntament (Regidoria del Pla de la lectura) i obertes a la ciutadania.
- Pla Local de Lectura Pública de Salt: coordina i articula les accions d'escoles i biblioteques i llibreries.

Mitjans de comunicació i TIC

En aquest apartat agrupem agents de foment de la lectura amb destinataris i capacitats d'incidència molt àmplies com ara la ràdio, la televisió, els diaris, les revistes, a més a més d'internet, una xarxa on trobem tots aquests mitjans, així com altres formats específics. En conjunt podem destacar actualitat i immedia-

tesa de la informació, espais virtuals interactius, combinació de diferents llenguatges i una multiplicitat d'usos i funcions —des de cercar i difondre informació quotidiana o especialitzada, passant per estar en contacte amb altres persones i fins a la solució de qüestions bàsiques com cercar feina o realitzar gestions administratives—. Estudis recents aporten dades sobre l'interès creixent, especialment per part dels joves, en la xarxa i les noves tecnologies de la informació i el coneixement (Clijcat, 2010).

Així, els mitjans de comunicació i les TIC semblen bons canals per motivar i augmentar la presència d'activitats de lectura i escriptura desvinculades de l'àmbit acadèmic, per sensibilitzar envers la importància i els mecanismes de desenvolupament de les competències lectores i proporcionar eines amb aquesta finalitat. Constitueixen bones plataformes per desenvolupar entorns lectors, una societat lectora que aculli i acompanyi el desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves, tal com reivindiquen els experts. Així doncs, cal potenciar el desenvolupament d'eines i propostes adequades al llenguatge i característiques de cada mitjà.

Als mitjans audiovisuals trobem, essencialment, campanyes de sensibilització —impulsades principalment per les administracions públiques— i programes de debat i crítica literària. Si bé probablement capten un públic que ja és lector, tenen la capacitat o la potencialitat d'arribar a tots els públics, contribueixen a la promoció de la lectura “normalitzant-la” com a activitat, i la relacionen amb circuits socials i culturals. Contribueixen a la formació de competències lectores difonent propostes de lectures diversificades (temes, gèneres, autors...), amb l'anàlisi i contrast de punts de vista i introduint la lectura en l'actualitat cultural junt amb altres activitats. Sovint hi ha blocs associats a aquests programes, on es pot trobar crítica i recomanació de llibres, xats, etc. Pel que fa als mitjans escrits, més enllà de les revistes especialitzades en literatura per a adults i/o per a infants, algunes publicacions d'àmplia difusió dediquen espais a la lectura, amb seccions fixes o setmanals, així com les revistes especialitzades en educació. Puntualment també han estat un vehicle de campanyes específiques, com les promogudes des del Pla de Foment de la Lectura. Alhora, al seminari d'experts

apunta la manca d'espais dedicats a la lectura en mitjans de comunicació i/o franges de gran audiència, amb formats i llenguatges adequats —ens referim per exemple als diaris gratuïts d'àmplia distribució, als butlletins municipals o diaris locals, als xous i concursos televisius, etc.

Pel que fa a les propostes disponibles a internet, hem detectat tres funcions principals en relació amb la formació de lectors: en primer lloc és una plataforma per a la difusió d'informació i textos, ja sigui adreçada al(s) lector(s) directament o bé a pares i mares i mediadors (des d'articles sobre foment de la lectura, recursos i propostes per millorar competències i actituds envers la lectura, crítica literària o fins i tot “llibres”). Són fonts de recursos importants per a la formació i la informació, tot i que a vegades calen campanyes específiques per donar a conèixer els materials disponibles. Sovint, estan vinculats a altres activitats o espais (biblioteques, programes de ràdio o televisió...), de manera que actuen com una continuació o ampliació.

En segon lloc és un espai de trobada i socialització de lectors (o mediadors, o educadors, o famílies...) a través de fòrums o xats que permeten intercanviar opinions, informacions. etc.; en definitiva, sentir-se part d'una “comunitat lectora” (Colomer, 2005). Participar-hi requereix certes competències de lectura i escriptura per poder interactuar, fet que algunes entitats, centres educatius, etc., aprofiten com a eina de motivació. Així arribem a la tercera funció, internet esdevé finalitat i eina didàctica per a la formació de competències lectores i informacionals —que no necessàriament es desenvolupen de manera espontània per l'ús de les TIC—. Trobem recursos per a la formació de lectors que aprofiten el gran ventall de possibilitats que ofereix la xarxa, responen a l'interès que mostren els joves cap a internet i les TIC i la necessitat, cada cop major, d'usar-les de manera eficaç en la vida quotidiana. Ens referim a *webquests*, jocs interactius, contes... Els fòrums, blocs i webs on participen els joves —en ocasions creats i administrats per ells— donen pistes sobre els itineraris lectors, interessos, pràctiques lectores, etc. A continuació ens limitem a citar només alguns espais virtuals, a tall d'exemple, que responen a la descripció exposada:

- Blocs i webs sobre llibres i literatura per a joves: <http://www.idhun.net/>; <http://www.blogjuegosdelhambre.com/>; <http://diariodegreg.com>.
- Què llegeixes: fòrum de lectura amb espais per edats.
- Una mà de contes: web on es poden veure, sentir i crear històries i il·lustracions. També conté propostes, eines i orientacions per a la mediació.
- Webs orientades a la formació i orientació per a la mediació com el banc de recursos sobre lectura a www.xtec.cat; www.edu.365; <http://sol-e.com/>; el portal gretel.cat o vinculats, i projectes d'intervenció com Talk to your baby (NLT).
- Xim i Xesca: eina per a l'estímul i seguiment d'itineraris lectors i la comprensió lectora durant l'escolaritat amb format de diari de lectures.

⑥ Bibliografia

ARIZPE, E.; STYLES, M. (2003). *Lectura de imàgenes. Los niños interpretan textos visuales*. México DF: Fondo de Cultura de Económica.

ARTIGAS, L. (2009). “Lectura fàcil: Fem la informació accessible a tothom”. *Papers d’acció social*, núm. 6, p.1-20. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d’Acció Social i Ciutadana.

BARÓ, M. i MAÑÀ, T. (2009). *Estudi sobre les accions de foment de la lectura a les biblioteques públiques de Catalunya*. Barcelona: Observatori de biblioteques, llibres i lectura. Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona. Informe encarregat per la Direcció General de Cooperació Cultural de la Generalitat de Catalunya. En línia: <http://www20.gencat.cat/docs/Biblioteques/Tematic/Documents/Arxiu/Activitats/Estudi_foment_lectura.pdf>.

BENHAMMOU, F. (coordinadora) (2010). “Éxito escolar, formación profesional e inserción laboral: informe final y conclusiones”. (Document de treball inèdit resultat d’un seminari). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

CABREJO, E. (2010). “Beneficis psíquics, culturals i cognitius de la lectura en la primera infància”. Conferència a la 4a jornada NPL, Barcelona 20 de maig de 2010. En línia: <<http://www.nascutsperllegir.org/jornades.htm>>.

CALVANI, A., CARTELLI, A. FINI, A. i RANIERI, M. (2008). “Modelli e strumenti per la valutazione della competenza digitale nella scuola”. *Journal of e-Learning and Knowledge Society*, vol 4, núm. 3.

CALVO, B. (2007). “A leer se aprende por las orejas”. *Nuevos espacios para la lectura en el siglo XXI*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.

CASPE, M. (2003). *Family Literacy. A Review of Programs and Critical Perspectives*. Cambridge: Harvard Family Research Project. En línia: <<http://www.hfrp.org/publications-resources/browse-our-publications/family-literacy-a-review-of-programs-and-critical-perspectives>>.

CENTELLES, J. (2005). *La biblioteca, el cor de l'escola*. Barcelona: Rosa Sensat.

CHAMBERS, A. (2007). *Dime*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

COLOMER, T. (2007). “Tendencias actuales de la intervención en la formación de lectores”. *Nuevos espacios para la lectura en el siglo XXI*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.

COLOMER, T. (2005). *Andar entre libros*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

(CLIJCAT) CONSELL CATALÀ DEL LLIBRE INFANTIL I JUVENIL (2010). *Hàbits de lectura dels infants i joves de Catalunya. Principals conclusions i recomanacions*. Febrer. En línia: <<http://www.clijcat.cat/consell/catala/documentacio.php>>.

CONSELL SUPERIOR D'AVUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2011). *Estudi PISA 2009. Síntesi de resultats*. Quaderns d'Avaluació, 19. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. En línia: <<http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Home/Consell%20superior%20d%27avalua/Pdf%20i%20altres/Static%20file/Quaderns19.pdf>>.

DIVERSOS AUTORS (2005). *Directrius IFLA/UNESCO per a la biblioteca escolar*. Barcelona: Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya i Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. En línia: <<http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/SchoolLibraryGuidelines-ca.pdf>>.

DIVERSOS AUTORS (2002). *Reading for change. Performance and engagement across countries. Results from PISA 2000*. París: OECD.

DOWNES, A. (2003). “Cómo llegar hasta los lectores fuera de las bibliotecas”. Seminario Fundación Germán Sánchez-Ruipérez, p. 71-18. Salamanca.

DURAN, D. (coord.) (2009). *Llegim en parella. Tutoria entre iguals, a l'aula i a casa, per a la millora de la competència lectora*. Bellaterra: ICE-UAB. En línia: <<http://grupsderecerca.uab.cat/grai/content/compet%C3%A8ncia-lectora>>.

DURAN, T. i ROS, R. (1998). *Primeres literatures: llegir abans de saber llegir*. Barcelona: La Galera.

DURBAN, G. (2010). *La biblioteca escolar, avui. Un recurs estratègic per al centre*. Barcelona: Graó. Col·lecció Graó general, 175.

DURBAN, G. i GARCÍA, J. (2008). “Contribución de la biblioteca escolar al desarrollo de las competencias lectora e informacional”. *Bibliotecas escolares*, núm. 13, primavera. Pàg. 56-65.

FERREIRO, E. (2002). “Acerca de las no previstas pero lamentables consecuencias de pensar sólo en la lectura y olvidar la escritura cuando se pretende formar al lector”. *Lecturas sobre lecturas*, núm. 3, p.31-38. México D.F.: Conaculta.

FERRER, F. (dir.); CASTEL, J.L; VALIENTE, O. (2009). *Equitat, excel·lència i eficiència educativa a Catalunya. Una anàlisi comparada*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània.

FERRER, F. (dir.); CASTEJÓN, A.; CASTEL, J.L. i ZANCAJO, A. (2011). *PISA 2009: avaluació de les desigualtats educatives a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

FEDERACIÓN DE GREMIOS DE EDITORES DE ESPAÑA (FGEE) (2011). *Barómetro de Hábitos de Lectura y Compra de Libros 2011*. En línia: <http://www.federacioneditores.org/o_Resources/Documentos/NP_Barometro_HabitosLectura2011.pdf>

FONS, M. (2009). *Leer y escribir. 10 ideas clave para ayudar a tus hijos a dar los primeros pasos*. Madrid: Ministerio de Educación. Centro virtual Leer.es. En línia: <http://familias.leer.es/files/2009/05/familias_leeryescribir_10ideas_montse-fons_1671.pdf>

GARRIDO, F. (2002). “Estudio versus lectura”. *Lecturas sobre lecturas*, núm. 3, México D.F.: Conaculta.

HICKS, D. (2003). “Animación a la lectura para adolescentes”. Seminario Fundación Germán Sánchez-Ruipérez, p. 71-18, Salamanca.

JOHNSON, C.W. (2011). “Aprender mejor de forma diferente. Punset aborda la educación innovadora”. En línia: <<http://www.rtve.es/television/20110629/manera-disruptiva-aprender/444403.shtml>>

KIRSCH, I.; JONG, J. DE; LAFONTAINE, D.; MCQUEEN, J.; MENDELOVITS, J. i MONSEUR, C. (2002). *Reading for Change. Performance and Engagement Across Countries. Results from PISA 2000*. París: OECD. En línia: <<http://www.oecd.org/dataoecd/43/54/33690904.pdf>>

LAHIRE, B. (1999). “Transmissió i no transmissió del ‘capital cultural’. Entre l’univers familiar i l’univers escolar”. A S. AZNAR i M.R. TERRADELLAS, (coords.). *Incorporació tardana de l’alumnat estranger. Segon simposi: llengua, educació i immigració. Quaderns per l’anàlisi*, 12. p. 71-78. Girona: Horsori i ICE UdG.

MANRESA, M.; MARGALLO, A. M. (2010). "Interpretar textos literaris: del currículum a l'aula". *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura*, 51, p. 51-65, abril. Barcelona: Graó.

MARCHESI, A. (2003). *El fracaso escolar en España*. Fundación Alternativas. Documento de trabajo 11/2003. En línia: <<http://www.nodo50.org/movicaliedu/fracasoescolarespana.pdf>>.

MARGALLO, A. M. (2008). *Utilització dels textos literaris per a la integració i l'aprenentatge lingüístic de l'alumnat nouvingut. Proposta de corpus. Llicència d'estudis 2007/2008*. En línia: <<http://phobos.xtec.es/sgfprp/resum.php?codi=1753>>.

MASSOT, M.I. (2003). *Jóvenes entre culturas. La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Bilbao: Desclée De Brouwer.

MEEK, M. (2004). *Entorno a la cultura escrita*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

MEEK, M. (1992). "Ajudant els lectors". A T. COLOMER (coord.). *Ajudar a llegir. La formació lectora a primària i secundària*. Barcelona: Barcanova.

MENDOZA, A. (2002). "Notas introductorias sobre la lectura y la formación lectora". *La seducción de la lectura en edades tempranas*, p. 21-37. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Secretaría General de Educación y Formación Profesional. Instituto Superior de Formación del Profesorado.

MILLÁN, J. (coord.) (2008). *La lectura en España. Informe 2008. Leer para aprender*. Madrid: FGS i FGEE.

MILLAN, J. (2000). *La lectura y la sociedad del conocimiento*. Federación de Gremios de Editores de España. En línia: <<http://jamillan.com/lecsoco.htm>>.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN I CIENCIA (200). *PIRLS 2006. Estudio Internacional de Progreso en Comprensión Lectora de la IEA. Informe Español*. Madrid: Ministerio de educación y ciencia. Secretaría General de Educación. Instituto de evaluación. En línia: <<http://www.educacion.gob.es/dctm/ievaluacion/internacional/pirls2006.pdf?documentId=0901e72b80110470>>.

MULLIS, I. V. S.; KENNEDY, A. M; MARTIN, M. O.; SAINSBURY, M. (2006). *PIRLS 2006. Estudi Internacional sobre el progrés en comprensió lectora. Marcs teòrics i especificacions d'avaluació. Documents, 5*, Barcelona: Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu de la Generalitat de Catalunya. En línia: <<http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Documents/ARXIUS/pirls%202006.pdf>>.

NUSSBAUM, L. i UNAMUNO, V. (2006). *Usos i competències multilingües entre escolars d'origen immigrant*. Bellaterra: Serveis de Publicacions de la UAB.

ORTOLL ESPINET, E. (coord.) (2006). *L'alfabetització digital en els processos d'inclusió social*. Barcelona: UOC.

PETIT, M. (2001). *Lecturas: del espacio íntimo al espacio público*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

— (1999). *Nuevos acercamientos a los jóvenes y la lectura*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

PORTELL, J. (ed.) (2004). *M'agrada llegir. Com fer els teus fills lectors*. Barcelona: Ara llibres.

ROCA, E. (2008). “La competencia lectora de los jóvenes españoles”. Consejo escolar de estado 2008. En línia: <<http://www.mec.es/cesces/seminario-08/ERoca.pdf>>.

SÁNCHEZ, E. (2009). “¿Por qué hay que leer con los hijos y qué puede hacerse al respecto?”. Centro virtual Leer.es, Ministerio de Educación. En línia: <<http://>>

familias.leer.es/files/2009/05/090330_art_prof_ep_eso_familias_por-que-leer-con-hijos_sanchezmiguel.pdf}.

SÁNCHEZ CORRAL, L. (2002). *Tipología textual y lectura comprensiva. La seducción de la lectura en edades tempranas*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Secretaría General de Educación y Formación Profesional. Pàg.37-75.

SELLARÈS, R. (2005). “Què passa amb els adolescents? Adolescències de sempre-Adolescències d’avui”. *Perspectiva escolar*, núm. 299, p. 2-21, novembre.

SILVA-DÍAZ, M.C. (2008). “Entre el text i la imatge: els àlbums il·lustrats i altres tipus de llibres”. A T. COLOMER, (coord.). *Lectures adolescents*. Barcelona: Graó.

SILVEYRA, C. (2009). “Literatura y escuela, encuentros y desencuentros”. S.O.L. En línia: <<http://www.sol-e.com/bancorecursos>>.

SOLÉ, I. (2009a). “Motivación y lectura”. *Aula de Innovación Educativa*, núm. 179, p. 56-59. Barcelona: Graó.

SOLÉ, I. (2009b). “Ocho preguntas en torno a la lectura y ocho respuestas no tan evidentes”. A Centro virtual Leer.es. Ministerio de Educación. En línia: <http://docentes.leer.es/files/2009/11/ep_eso_prof_8preguntas_lectura_isabelsole.pdf>.

SOLÉ, I. (2008). “Llegir per aprendre”. Presentació del Grup LEAC de la UB (Lectura, Escritura y Adquisición de conocimientos), Barcelona, febrer de 2008. En línia: <<http://www.ub.edu/biblio/docs/escolahivern/sole-llegir-aprendre.pdf>>.

SOLÉ, I. (2005). “PISA, la lectura i les seves lectures”. *Guix*, núm. 312, p. 27-35, febrer. Barcelona: Graó.

SOLÉ, I. (1992). *Estrategias de lectura*. Barcelona: Graó.

SOLÉ, I. i SÁNCHEZ, E. (2009). “Sinergias entorno a la lectura: un reto y una necesidad”. *Aula de Innovación Educativa*, núm. 179, p. 8-11, Barcelona: Graó.

SOLÉ, I. i CASTELLS, N. (2004). “Aprender mediante la lectura y la escritura: ¿Existen diferencias en función del dominio disciplinar?”. *Lectura y Vida: revista latinoamericana de lectura*, núm. 25 (4), p. 6-17. Buenos Aires: IRA (Asociación Internacional de Lectura).

SUÁREZ-OROZCO, C. i SUÁREZ-OROZCO, M.M. (2003). *La infancia de la inmigración*. Madrid: Morata.

VILA, I. (2010). *Comprensión lectora y éxito escolar. Notas de Natxo Vila*. Document de treball inèdit. Juny. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

VILA, I. (2002). “Família, escola i comunitat”. A I. VILA i S. AZNAR (coord.). “Integració sociocultural i comunitat educativa. Tercer Simposi sobre Llengua, Educació i Immigració”. *Quaderns per a l'anàlisi*, núm. 14, p. 53-64. Girona: Horsori i ICE UdG.

WELLS, G. (1986). *The meaning markers*. Londres: Heinemann (Traducció al castellà: *Aprender a leer y escribir*. Barcelona: Laia, 1988).

**Annex. Prospecció d'experiències.
Fitxes tècniques**

INTRODUCCIÓ

A continuació amplièm la informació sobre les experiències i projectes de formació de lectors citats al llarg del treball. Recollim un total de vint-i-vuit fitxes tècniques molt sintètiques que tenen com a objectiu proporcionar una visió general de la proposta i facilitar referències per accedir a informacions més detallades. Tal i com podrà observar el lector, es tracta d'iniciatives de diversa índole; algunes centrades en una única acció, d'altres més integrals que pretenen treballar amb la totalitat de la població, en d'altres es planteja el tema de la lectura des de diversos enfocaments i accions, etc. Tal com hem exposat a la presentació de l'informe, el recull no pretén ser un llistat exhaustiu —d'altra banda gairebé impossible, atès el gran nombre d'iniciatives existents—. Vol ser, més aviat, una mostra que, junt amb les reflexions anteriors, ens ajudi a visibilitzar possibles línies d'actuació, inspirar sinergies, col·laboracions i innovacions per al desenvolupament de les competències lectores d'infants i joves en i per a la societat contemporània de la informació i el coneixement.

La documentació ha estat recollida en el marc del Seminari Competències Lectores i Èxit Escolar de la Fundació Jaume Bofill (octubre-desembre de 2010) i contrastada amb les institucions o persones responsables, sempre que ha estat possible.

Amics i Amigues de la Lectura

Contacte i responsables:

Josep Maria Puig (UB) i Maribel de la Cerda (UB)

Idees clau:

La universitat ha de formar ciutadans i professionals en coneixements, anàlisi crítica i valors; en definitiva, un ensenyament lligat a la vida. L'educació és una professió de proximitat i requereix competències que només es poden desenvolupar en la pràctica, cal fomentar la formació fora de l'aula. Per una altra banda, la lectura és a la base de l'èxit escolar i els informes alerten de dèficits importants. En aquest cas, la metodologia educativa de l'aprenentatge servei dona resposta a ambdues necessitats. D'una banda, integra el servei a la comunitat amb la implicació voluntària d'alumnat universitari, i d'altra banda, ofereix a l'alumnat l'oportunitat de millorar les seves competències lectores.

Objectius:

- Millorar les competències lectores d'alumnes de primària i secundària.
- Fomentar l'aprenentatge de l'alumnat universitari (de pedagogia i formació del professorat) sobre la base de la pràctica reflexiva.

Descripció:

El curs 2006-2007 la UB i la Fundació Adsis impulsen el projecte pilot Una altra lectura en una escola amb un índex de fracàs escolar elevat. Atès l'èxit en la participació es comença a treballar en la configuració del projecte Amics i amigues de lectura amb el suport del Consorci d'Educació de Barcelona (programa Èxit), que s'acaba configurant com una proposta d'aprenentatge servei: tots els participants aprenen alhora que es duu a terme un servei a la comunitat.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Alumnes de les facultats de Pedagogia i Magisteri fan reforç de lectura a un o dos alumnes, de primària o secundària, dues hores per setmana (els textos els prepara el centre i/o els seleccionen ells mateixos). Es tracta de compartir la lectura en veu alta i establir una conversa sobre (o a partir de) el text que ajudi a comprendre'l millor i relacionar-lo amb la pròpia experiència. El projecte preveu

una petita formació per als voluntaris orientada a aclarir tres idees: la funció de l'amic gran d'acompanyament i suport; subratllar l'objectiu de viure la lectura de manera positiva, com una estona agradable; un concepte de lectura i comprensió de textos basat en la teoria de la recepció.

La proposta admet moltes variants: en els participants (alumnes del mateix centre, alumnes de diferents etapes educatives...) i en la gestió i organització (dins o fora de l'aula, en horari escolar o no lectiu, amb la presència d'un "amic" o molts alhora...). Els impulsors del projecte valoren que el més eficaç és fer la lectura en horari escolar, a l'aula, perquè el mestre pot fer aportacions complementàries —com observar els alumnes— i alhora facilita la tasca dels voluntaris, que se senten més segurs. El seguiment des d'una matèria de la universitat dota de major contingut i valor l'experiència com a aprenentatge.

El contacte i accés als centres no sempre és senzill i convé aprofitar també escoles que ja han realitzat l'experiència de padrins de lectura; comptar amb *partners* en el territori. La coordinació i el seguiment són de gran importància perquè hi hagi consonància amb les accions del centre i totes les parts implicades se sentin còmodes i tinguin clars els rols i espais de col·laboració. El projecte també pot contribuir a modificar la cultura de centre i donar lloc a altres iniciatives internes o a la gestió autònoma i interna de la proposta.

Per saber-ne més:

DE LA CERDA, M.; MARTÍN, X.; PUIG, J.M. (2005). "Amics i amigues de lectura. Una experiència d'aprenentatge servei en la formació de professionals de l'educació". A MARTÍNEZ, M., *Aprenentatge servei i responsabilitat social de les universitats*. Barcelona: Octaedro i Fundació Jaume Bofill.

DE LA CERDA, M. (2009). "Amics i amigues de la lectura". 1r Congrés de Formació per al Treball en Xarxa a la Universitat. Complexitat, corresponsabilitat i construcció del coneixement, celebrat a Barcelona el 12 i 13 de febrer de 2009. En línia: <http://www.fbofill.cat/trama/pdfs/congres/amics_amigues_lectura-de_la_cerda.pdf>.

PUIG, J.; BATLLE, R.; BOSCH, C. i PALOS, J. (2006). *Aprenentatge servei. Educar per a la ciutadania*. A X. MARTÍN i L. RUBIO (coords.). *Experiències d'aprenentatge servei*. Barcelona: Octaedro.

Associació Avesedari. Programa *Glifing*

Contacte i responsables:

<http://avesedari.blogspot.com/>

Montserrat Garcia

Idees clau:

Al bloc de l'associació s'exposa que les dificultats de lectura s'expressen aviat i són persistents. No remeten de forma espontània amb l'edat. Un 80% dels problemes d'aprenentatge ho són de lectura i estudis recents assenyalen que un 60% del fracàs escolar pot estar causat per aquesta problemàtica. El trastorn de la lectura (DSM-IV-R) o dislèxia, es defineix com un conjunt de dificultats en la tasca de llegir, d'origen neurobiològic, i que no es poden atribuir a dèficits sensorials, a baixa intel·ligència, a problemes emocionals o a dèficits educatius. Així, una decodificació deficient o excessivament lenta (velocitat lectora) interfereix en la comprensió dels textos.

Quan no hi ha diagnòstic es tendeix a culpabilitzar l'infant (manca d'interès, d'atenció) i a vegades també les famílies o escoles. Té repercussions greus en l'autoestima i el rendiment escolar.

Objectius:

Estudiar i tractar les dificultats de lectura que interfereixen en l'aprenentatge.

Descripció:

Les dificultats lectores comporten repercussions greus en l'aprenentatge i desenvolupament personal, cal detectar-les i tractar-les. La velocitat és una competència lectora mesurable i significativa. Incideix en la capacitat de comprensió de la lectura i en l'autoimatge lectora, entre altres aspectes. La millora de la velocitat lectora afavoreix l'èxit escolar.

Línies d'intervenció, activitats principals:

El programa *Glifing* (dissenyat per psicòlegs i informàtics) preveu una sèrie de sessions de mitja hora que es duen a terme amb l'ordinador, seguint una pauta

personalitzada per treballar sobre un text específic. Amb aquest programa, nens i nenes amb deficiències lectores poden entrenar-se (de forma intensiva i en diferents aspectes que conformen el procés d'adquisició i automatització de la lectura, principalment velocitat lectora i comprensió lectora) mitjançant una sèrie d'activitats lúdiques. Cal un mediador i una pauta personalitzada que el guiarà durant tot el procés.

Per saber-ne més:

<<http://avesedari.blogspot.com/p/programa-binding.html>>

SANS, A. (coordinadora) (2010). “El aprendizaje en la infancia y la adolescencia: Claves para evitar el fracaso escolar”. *Cuadernos Faros*, núm. 4. Esplugues de Llobregat: Observatorio de la Salud de la Infancia y de la Adolescencia de l'Hospital Sant Joan de Déu. En línia: <<http://www.faroshjd.net/item.php?idpare=&id=1774&lang=1>>

Associació Lectura Fàcil

Contacte i responsables:

<http://www.lecturafacil.net>

Eugènia Salvador

Idees clau:

Llegir és un dret. Cal democratitzar la lectura, ha de ser accessible per a tothom. Hi ha diversos col·lectius que, per dificultats lectores (d'aprenentatge o socials) no accedeixen als textos (discapacitats mentals, immigrants, gent gran...). Representen un 30% de la població. Són necessaris uns textos de lectura fàcil, amb característiques determinades de contingut, llenguatge i forma (d'acord amb les directrius IFLA) perquè puguin acostar-se a la lectura. Aquests textos haurien de fer de pont, contribuir a la pèrdua de la por del lector al text escrit alhora que desenvolupi competències lectores, perquè el lector pogués passar a llegir textos no adaptats (si és possible).

Objectius:

Fer la lectura més accessible per a tothom.

Descripció:

L'associació neix el 2003, inspirada en els moviments de lectura fàcil europeus. Actualment col·labora amb el Grup de Treball Lectura Fàcil del Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes de Catalunya i és membre de la xarxa internacional *Easy-to-Read*.

Es treballa principalment sobre les característiques dels textos i també en el foment del seu ús. Destaquem l'aprofitament de les xarxes socials existents per incorporar la lectura per plaer i la complementarietat amb els projectes que incideixen principalment sobre els lectors i l'entorn.

Línies d'intervenció, activitats principals:

La tasca de l'Associació Lectura Fàcil es desenvolupa en dues direccions:

1. Potenciar la producció de textos de lectura fàcil. Es col·labora amb editorials i administracions en l'adaptació i producció de textos, tant literaris com divulgatius o informatius (col·leccions i exemples disponibles a la pàgina web de l'associació).
2. Facilitar i estimular l'accés a la lectura de textos de Lectura Fàcil (LF), especialment en sectors socials desfavorits i amb dificultats lectores:
 - Impulsar clubs d'LF a les biblioteques en col·laboració amb entitats locals que treballen amb col·lectius destinataris dels textos LF. Es fomenta la incorporació del plaer de la lectura com a activitat d'oci (fomentar o recuperar l'hàbit lector) i s'estimula el desenvolupament de capacitats lectores. La biblioteca —inserida en el territori, en contacte amb administracions i entitats locals— actua com a nucli central: a través d'ella s'ofereix formació per als dinamitzadors (voluntaris) i les propostes d'ús de l'espai i el material d'LF.
 - Crear descriptors i un espai per als llibres de lectura fàcil clarament identificable a les biblioteques.
 - Dinamitzar el web i butlletí de difusió dels llibres disponibles de lectura fàcil i de l'activitat de l'associació (orientat a docents, mediadors, bibliotecaris...). Fer formació sobre les característiques dels textos de lectura fàcil, l'adaptació de textos i els seus possibles usos (formació de dinamitzadors per als clubs de lectura fàcil).

Per saber-ne més:

<<http://www.lecturafacil.net/content-management/>>

<<http://www.cobdc.org/grups/>>

ARTIGAS, L. (2009). "Lectura fàcil: Fem la informació accessible a tothom". *Papers d'acció social*, núm.6. Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadana.

LÓPEZ, R. i SILVESTRE, N. (2008). "Els clubs de lectura fàcil a les biblioteques: un pas més en el foment de la lectura". Ponència presentada a les Iles Jornades Catalanes d'Informació i Documentació. Barcelona, 22 de maig de 2008.

Biblioteca Can Butjosa. Taula Camilla

Contacte i responsables:

<http://bibut.parets.org/catala/main.htm>

Mercè Escardó

Idees clau:

La Taula Camilla s'emmarca en una concepció particular de biblioteca:

- Biblioteca com a espai educador, la lectura en si és educadora. La biblioteca com un espai de llibertat on formar-se com a lectors i com a persones (infants, joves i adults).
- Biblioteca com a espai dinàmic, de promoció de la lectura, que ofereix reforços i suports per a la lectura. Entre ells la narració oral, eina per al creixement personal i pont cap a la literatura. Perquè el bibliotecari/ària faci de mediador, és imprescindible la relació personal i els vincles que s'estableixen amb els usuaris, cal afavorir-los.
- Cal cercar lectors potencials que no van (o no poden anar) a la biblioteca.

Objectius:

Els objectius específics de l'activitat Taula Camilla són:

- Ajudar les famílies a triar contes.
- Compartir els dubtes pel que fa a la LIJ i la manera de compartir-la amb els fills/es.
- Afavorir el gust per la lectura, que es comparteixi la literatura en l'àmbit familiar i a la biblioteca.
- Reconèixer i compartir pràctiques educatives, neguits... exercir el dret a educar.

Descripció:

Can Butjosa entén les propostes i elements que es van afegint a la biblioteca com suports i reforços pel desenvolupament d'una de les principals tasques de

la biblioteca, el foment de la lectura. A continuació destaquem, juntament amb la Taula Camilla, altres iniciatives.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Treball en xarxa biblioteca-família-escola:

- Taula Camilla: va iniciar-se com una proposta per a les famílies usuàries de la *bebeteca* de Can Butjosa l'any 1997-1998. Consisteix en la narració d'un conte per a un grup reduït d'infants i les seves famílies. A continuació els infants queden a càrrec de persones voluntàries de la biblioteca i els pares i mares es reuneixen entorn d'una taula per compartir dubtes, experiències, etc. en relació a la literatura infantil i la manera de compartir-la amb els fills. Dues persones dirigeixen i dinamitzen el diàleg (el professor de psicologia X. Gimeno i la bibliotecària M. Escardó). Per acabar es narra un altre conte que infants i adults escolten plegats.
- Bibliomòbil: atenció a domicili a infants amb mobilitat reduïda permanent o transitòria.
- Apadrinatge: joves usuaris de la biblioteca (voluntaris formats) acompanyen a la biblioteca, en la lectura, a infants amb dificultats detectades per la psicòloga municipal.
- Trobades de lectura: tertúlia trimestral sobre literatura infantil i juvenil per a mestres.
- Pla de lectura: animacions a la lectura i préstec de llibres a les escoles.
- Formació de voluntaris (en col·laboració amb la Universitat de Vic), cursos monogràfics per a professionals.
- Bebeteca: espai d'atenció a la petita infància (zero a sis anys). Fons especial, atenció a les famílies, activitats...

Per saber-ne més:

ESCARDÓ, M. (2002). *La biblioteca, un espai de convivència, un espai educador*. Barcelona: Ajuntament de Parets, Centre UNESCO de Catalunya. En línia: <<http://bibut.parets.org/catala/main.htm>>.

ESCARDÓ, M. (2008). “Agombolando con la lectura”. *Primeras noticias*, núm. 235, p. 55-63, Barcelona: Centro de Comunicación y Pedagogía.

ESCARDÓ, M.(2007). “Nius de paraules”. *IN-FÀN-CIA*, núm.150, p.36-39, maig-juny. Barcelona: Rosa Sensat.

ESCARDÓ, M.(2000). “Cuando la lectura empieza... antes de que comience la emocionante aventura de poner un pie en el suelo”. *Primeras noticias*, núm. 171, p.16/19, juliol. Barcelona: Centro de Comunicación y Pedagogía.

ESCARDÓ, M; GIMENO, X. (2001). “La Taula Camilla”. *IN-FÀN-CIA*, núm. 123, p.23-28, novembre - desembre 2001. Barcelona: Rosa Sensat.

Biblioteca d'en Massagan. Projecte Teixint Cultures

Contacte i responsables:

<http://www.bibgirona.net/salt/massagan/index.htm>

<http://teixintcultures.wordpress.com/>

Jordi Artigal (Responsable de la Biblioteca d'en Massagan), Lita Plajà (GRAMC) i Judith Ollé (UdG)

Idees clau:

En relació amb els infants d'origen immigrant: el foment de la lectura té interès més enllà de la llengua (molts aspectes de la competència lectora són transferibles). L'aprenentatge del català per part de les famílies és important per poder acompanyar els processos d'aprenentatge escolars. L'acollida i foment d'activitats com Teixint Cultures generen vincles i relacions que poden tenir continuïtat a la biblioteca.

En relació amb la biblioteca: l'actual idea de “biblioteca educadora” planteja la lectura com un dret social i exigeix, per tant, l'adaptació a cada context. La diagnosi i millora de les competències lectores supera les tasques i possibilitats dels bibliotecaris i auxiliars. Així, per ser “biblioteca educadora” és imprescindible la interdisciplinarietat en la gestió i atenció de la sala de lectura i la col·laboració amb altres entitats. Les biblioteques associades a la UNESCO així com els treballs de Marie Bonnafé (presidenta de l'associació ACCES de París), Michèle Petit (Investigadora del CNRS, de la Universitat de París) i Ignasi Vila (professor de la Universitat de Girona i president de l'associació GRAMC) són referents per a la Biblioteca d'en Massagan.

Objectius:

- Ser una biblioteca educadora, un espai de trobada per a tota la ciutadania.
- Fomentar la lectura (hàbits i competències).

Descripció:

Teixint Cultures neix el setembre de 2009 fruit de la col·laboració de la Biblioteca Infantil d'en Massagan, el GRAMC i el grup de recerca Cultura i Educació de

la Universitat de Girona. La biblioteca està especialitzada en el públic infantil i juvenil, s'ubica en un barri amb molta població d'origen immigrat. La concepció de “biblioteca educadora” implica tasques que van més enllà de les atribucions i recursos del personal de la biblioteca. La Biblioteca d'en Massagran ho resol a través de la interdisciplinarietat dels col·laboradors i estableix ponts amb l'entorn, entre les entitats que treballen amb col·lectius en risc d'exclusió social i la tasca de l'escola, l'educació formal. Afavoreix “l'èxit escolar”. La implicació de la universitat a través de la recerca i el voluntariat contribueix a inspirar i donar valor a les accions de la biblioteca.

Línies d'intervenció, activitats principals:

- **Teixint Cultures:** projecte basat en el “dual-language”, orientat a dones amb infants mentors de tres anys i amb una alfabetització molt bàsica en L1. Un dels objectius és l'aprenentatge del català oral i escrit, també la potenciació de les pràctiques lingüístiques familiars (com la narració en la llengua materna) i l'acompanyament educatiu dels infants. El projecte proposa la narració oral de contes en la llengua materna, i fer el procés de traducció al català i escriptura (en ambdues llengües) que culmina amb una publicació bilingüe il·lustrada pels infants. Contacten amb mares a través d'altres activitats d'atenció a infants nouvinguts organitzades per una entitat social (GRAMC). L'activitat es concreta en una trobada setmanal de dues hores.
- **Grups de lectura:** club de lectura infantil de vuit a dotze anys (els participants expliquen què han llegit i què els ha agradat, el bibliotecari recomana noves lectures); grups de lectura als IES; grup de lectura amb mestres, amb la col·laboració d'una llibreria; Llibres i te (grup de lectura, amb mares, per llegir i comentar llibres en català, castellà i àrab).
- **Dissabtes de visita a Girona.**
- **Ara va de...:** cada mes es tria un tema, un àmbit de coneixement, s'exposen llibres i es proposa una dinàmica (una pregunta, enigma, repte...). Sovint s'acompanya d'altres objectes d'exposició, a vegades fins i tot visibles a l'exterior.

- Contes per a famílies: són sessions de narració de contes per a famílies, seguides de trobades amb els pares i mares per tractar temes diversos (educació, lectura...) alhora que es fa una activitat paral·lela per als infants.

Per saber-ne més:

Bloc de Teixint Cultures: <<http://teixintcultures.wordpress.com/>>

Web de la Biblioteca d'en Massagran: <<http://www.bibgirona.net/salt/massagran/index.htm>>.

HOWARD, E. R., SUGARMAN, J., CHRISTIAN, D., LINDHOLM-LEARY, K. J., i ROGERS, D. (2007). *Guiding principles for dual language education* (2nd ed.). Washington, DC: Center for Applied Linguistics. En línia: <http://www.cal.org/twi/Guiding_Principles.htm>.

TOT OCI, SERVEI D'ACTIVITATS ESPORTIVES I DE LLEURE, S.L. (2008). *Projecte del Pla Local de Lectura Pública a Salt*. Salt. En línia: <http://www.bibgirona.net/salt/escoles/pdf/plalocal_o8.pdf>.

Biblioteques Puntedu

Contacte i responsables:

Servei d'immersió i acolliment lingüístics (www.gencat.cat)

Pere Mayans i Cecília Lladó

Idees clau:

La biblioteca escolar, ben dotada i informatitzada, és un recurs fonamental per a l'adquisició de les competències bàsiques i el desplegament dels continguts curriculars a totes les àrees i etapes educatives. Així, esdevé un element clau per a l'assoliment de la competència informacional, el foment de la lectura i l'adquisició d'aprenentatges autònoms.

La LOE i la LEC contenen estipulacions específiques sobre les característiques, funcions i agents responsables de les biblioteques escolars.

La UNESCO subratlla la importància i necessitat de la biblioteca escolar, tot especificant-ne les funcions i facilitant orientacions per al seu desenvolupament a través d'un manifest i unes directrius.

Objectius:

- Potenciar la biblioteca escolar Puntedu com un espai de recursos on poder trobar tot tipus d'informació en diferents tipus de suport a l'abast de l'alumnat, del professorat i de la comunitat educativa.
- Prioritzar el seu ús com a espai d'aprenentatge en el desenvolupament de les diferents àrees curriculars, per tal que l'alumnat es formi com a persona autònoma, crítica i constructora del seu propi coneixement a través de la cerca, la investigació i el treball en diferents fonts d'informació.
- Promoure l'hàbit lector.

Descripció:

El programa neix l'any 2005 i suposa un impuls important per a les biblioteques escolars i el foment de la lectura (per plaer i com a eina d'aprenentatge). S'adreça

a centres educatius interessats a desenvolupar el funcionament de la biblioteca des de tots els àmbits: organització, dinamització, pla de lectura i competència informacional. El programa suposa una millora per a les biblioteques escolars i una redefinició del concepte de biblioteca de centre i també un estímul per a l'elaboració del Pla de Lectura de Centre (PLEC). Es va implementant als centres, seleccionats per convocatòria, i en l'actualitat hi ha 957 centres Puntedu; tanmateix hi ha 1.400 centres que utilitzen l'aplicació Epèrgam per a la gestió del seu fons bibliotecari.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Els centres educatius que hi participen es comprometen a mantenir el projecte durant un mínim de tres anys. Les aportacions varien en funció de la convocatòria i s'orienten a implantar o millorar l'organització, dinamització, pla de lectura i competència informacional, mitjançant tres línies de treball:

- Dotació de la biblioteca escolar i millora de la infraestructura: equipaments informàtics, millora del fons documental, recursos humans (fins al 2007), dotació de mobiliari (fins al 2007)...
- Formació i eines per a l'organització i gestió de la biblioteca escolar: programes informàtics (Epèrgam), assessorament per a la porga, catalogació i selecció dels materials del fons, competència informacional, assessorament del Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes (projecte BD Puntedu)...
- Formació i eines per a la promoció de la lectura, el desenvolupament de les competències lectores en el centre i per a l'elaboració del PLEC: bancs d'experiències, xerrades, orientacions per a l'elaboració d'un PLEC...

Per saber-ne més:

<http://www.xtec.cat/innovacio/biblioteques/index.htm>

Llei d'Educació de Catalunya 12/2009, del 10 de juliol (DOG) en el seu article 88.

Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació ("BOE" 106 de 4-5-2006).

UNESCO/IFLA (2000). *School Library Manifesto*. En línia: http://www.unesco.org/webworld/libraries/manifestos/school_manifesto.html#o

Constel·lacions de llibres

Contacte i responsables:

M. Paz Ríos

Idees clau:

Les competències lectores són un element clau per a l'èxit escolar i el desenvolupament de la personalitat. Requereixen llegir diàriament, i l'escola —com a responsable de la formació de les competències lectores— ha de proporcionar el temps per fer-ho i també estimular i valorar (avaluar) la lectura.

La biblioteca escolar és un suport necessari i desitjable per a la formació de lectors; la selecció d'obres de qualitat i complexitat gradual és imprescindible. La formació de lectors passa per compartir les lectures.

Objectius:

- Afavorir l'hàbit lector i el gust per la lectura.
- Crear un ambient de lectura en un entorn de silenci i respecte.
- Educar la formació literària.
- Estimular l'expressió de sentiments i emocions que pot produir una lectura.
- Formar un criteri propi en la selecció de lectures.
- Progressar en la comprensió lectora i literària, accedint a llibres cada cop més complexos.

Descripció:

Fomentar la lectura i la formació de les competències lectores a través de la lectura diària a l'aula i/o a la biblioteca de centre. La proposta es desenvolupa i experimenta en un centre d'educació secundària participant al programa de biblioteques escolars Punteđu l'any 2009.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Es posa en relleu el temps de lectura, valorat com a temps d'aprenentatge, que cal incloure en l'horari escolar. Així, es proposen protocols d'actuació, recursos

i instruments d'avaluació per dotar la lectura de major sentit i eficàcia en els centres educatius (on la manca d'entorns lectors dificulta el desenvolupament i continuïtat de la lectura lliure en temps escolar). La biblioteca de centre i el personal que l'atén, així com una bona coordinació del Pla de Lectura de Centre, són factors claus. Subratllem eines i metodologies que integren el programa:

- Atenció a la selecció, combinant la lectura lliure amb la regulada i elaborant itineraris lectors de complexitat gradual.
- Les constel·lacions de llibres són seleccions que tenen un tema en comú, de manera que es facilita l'intercanvi de llibres, recomanacions i reflexions a partir de la lectura.
- Atenció a l'avaluació de la lectura. Establint criteris i indicadors, de manera que s'inclogui en les avaluacions de les matèries.
- Atenció al protocol d'actuació dels docents mediadors abans, durant i després de les lectures per poder oferir suports i acompanyar la formació de les competències lectores.
- Creació d'instruments i recursos per al desenvolupament de les premisses anteriors (constel·lacions de llibres; diàlegs sobre les lectures; diari de lectura).

Per saber-ne més:

CHAMBERS, A. (2009). *El ambiente de la lectura*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

CHAMBERS, A. (2007). *Dime*. México D.F.: Fondo de Cultura Económica.

RÍOS, M.P. (2009). *Constelaciones de libros*. (Tesi de màster inèdita).

Ens vénen a explicar contes

Contacte i responsables:

Escola Sentfores, Vic (www.ceip.sentfores.net)

Idees clau:

La llengua és un factor primordial per a la integració social.

Cal afavorir la implicació de les famílies en l'educació dels fills, incentivant la comunicació i la continuïtat escola-casa. La continuïtat i constància de la proposta al llarg del temps contribueix a incidir en els hàbits i cultura de la comunitat educativa.

Objectius:

- Incentivar i ampliar les relacions dels alumnes d'educació infantil amb el seu entorn social (avis, famílies d'orígens diversos).
- Aprofitar els beneficis dels contes de transmissió oral.

Descripció:

L'activitat es va iniciar l'any 1998 i des de llavors s'ha realitzat de manera continuada setmanalment. Neix amb l'objectiu d'aprofitar el gran valor educatiu de la transmissió oral del conte i d'incentivar les relacions generacionals (avis-alumnes). Posteriorment s'amplia a tot l'entorn social de l'alumne. A partir del 2003 aproximadament es diversifica enormement l'origen cultural de l'alumnat i l'activitat aprofita també aquesta nova realitat i major riquesa cultural.

Línies d'intervenció, activitats principals:

L'escola ofereix la possibilitat que les famílies dels alumnes d'educació infantil participin en l'activitat d'explicar contes als alumnes.

La família escull un conte en la seva llengua originària i l'explica a tots els alumnes. Per tal d'afavorir la comprensió, es tradueix simultàniament en català o es reforça amb imatges, que s'han elaborat per facilitar la comprensió del conte.

Per saber-ne més:

Web del 5è Congrés Educació i Entorn, que va tenir lloc a La Seu d'Urgell, 20, 21 i 22 de maig de 2010: <<http://www.congresseu.net>>

Leer Juntos

Contacte i responsables:

Departamento de Educación del Gobierno de Aragón (<http://www.educaragon.org>)
Carmen Carramiñana, Mercedes Caballud

Idees clau:

Implicació activa i coordinada de tres àmbits o agents claus en l'educació i la formació de lectors: escola, famílies i biblioteca.

Objectius:

- Estimular i compartir hàbit lector amb els fills.
- Desenvolupar la competència literària: educació literària (d'adults i infants).
- Fomentar una acció conjunta continuada escola-família-biblioteca pública.
- Contribuir a la formació de la identitat personal i al desenvolupament sociocultural a l'entorn d'implantació del projecte, contribuir a la cohesió social i la creació de xarxes de confiança...

Descripció:

Neix el 1993, vinculat a l'escola de primària Ballobar (comunitat d'aprenentatge) i la biblioteca pública del municipi, impulsat per Carramiñana i Caballud (docents i expertes en literatura infantil i juvenil - LIJ). Posteriorment s'estén a tot el municipi i més tard s'amplia la convocatòria a tota la comunitat d'Aragó. Actualment hi ha 140 centres participants. El compromís dels participants i també les dimensions del municipi són elements fonamentals per a l'èxit de la iniciativa.

Línies d'intervenció, activitats principals:

- A la biblioteca, amb famílies i mestres: tertúlies dialògiques (inicialment sobre literatura infantil i juvenil, i a poc a poc es van ampliant temes fins a esdevenir tertúlies culturals); visites d'escriptors; a partir de les converses les famílies van assumint progressivament compromisos en relació amb la lectura i l'educació en general per acompanyar el procés dels fills.

- A l'escola, amb infants i mestres: infants més grans comparteixen la lectura amb els petits (padrins de lectura); projectes de recerca amb els infants on els llibres són protagonistes o motor de l'activitat; dinamització de la biblioteca escolar; visita de titellaires, narradors, escriptors...
- A l'escola, amb famílies i mestres: tertúlies de pares i mestres per conversar (sobre lectura amb els fills, sobre jocs tradicionals i cançons populars...); préstec de maletes de llibres i/o música per a les famílies; etc.

Per saber-ne més:

BIBLIOTECAS ESCOLARES DE ARAGÓN (2010). "Leer juntos". En línia: <<http://www.catedu.es/bibliotecasescolaresaragon/index.php/leer-juntos-otrosprogramas-116/caractericas-otrosprogramas-118>>

CARBONELL, J. (2010). "F. Galia y Sarañana. Leer juntos". *A Viaje por las escuelas de Aragón*, Madrid: Wolters Kluwer España.

CARRAMIÑANA, C. i CABALLUD, M. (2006): "Leer juntos". CLIJ: *Cuadernos de literatura infantil y juvenil*, núm. 189, març. En línia: <<http://www.catedu.es/bibliotecasescolaresaragon/index.php/leer-juntos-otrosprogramas-116/caractericas-otrosprogramas-118>>.

CARRAMIÑANA, C. i CABALLUD, M. (2005). "Leer Juntos (la experiencia)". 26 d'abril. En línia: <http://craaltaribagorza.net/article.php?id_article=349>.

CARRAMIÑANA, C. i CABALLUD, M. (2003). "Leer juntos: Una complicidad de toda la comunidad educativa". *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 17(1), p. 49-74, Zaragoza: AUFOP. En línia: <http://www.aufop.com/aufop/uploaded_files/articulos/1219322167.pdf>.

Llibres i Diversitat. Projectes ELET (Educatius de Lectura i Escriptura de Terrassa)

Contacte i responsables:

Sara Fuente (projectes.elet@gmail.com)

Idees clau:

La diversitat cultural és una riquesa i una realitat quotidiana. Cal treballar per una societat intercultural capaç d'aprofitar els beneficis i superar les dificultats o conflictes que pugui generar la diversitat. Això implica canvis en la societat d'acollida, el procés d'aculturació és mutu. Cal una sensibilització que afavoreixi actituds positives envers aquests canvis, la identificació i el reconeixement de llengües i cultures, i cal estimular la reflexió crítica. La lectura i la literatura poden contribuir al desenvolupament d'identitats interculturals (creixement personal, cohesió social). Alhora, l'interès envers altres cultures, el desig de conèixer, pot ser un estímul per acostar-se a la lectura.

Objectius:

- Sensibilitzar envers la diversitat cultural i l'adopció d'una perspectiva intercultural. Millorar la cohesió social.
- Fomentar el gust per la lectura.

Descripció:

Llibres i Diversitat neix l'any 2002, amb el suport de l'Institut de les Lletres Catalanes. Actualment forma part de les propostes de Projectes ELET (Educatius de Lectura i Escriptura de Terrassa). L'associació s'ocupa de la creació de propostes didàctiques de caire lúdic adreçades a infants i orientades al desenvolupament de competències comunicatives i pensament crític. Les activitats s'entenen com un suport a les tasques desenvolupades des dels mateixos centres educatius, formals o no formals (escola, biblioteca, etc.), i com a models d'intervenció amb possibilitats de continuïtat i/o replicació.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Destaquem dues propostes:

- Exposició 'Lectors Sense Fronteres': mostra de llibres en diverses llengües, amb petits racons de lectura i jocs interactius entorn de llibres i contes, transportable i adaptable a espais diversos, que té com a objectiu sensibilitzar envers la interculturalitat i estimular la lectura. S'organitza entorn a quatre eixos i espais: Nens com jo (i les seves lectures); Contes viatgers (en les seves diferents versions, llengües, representacions...); Llibres voladors (provinents d'arreu del món, sovint aportats per lectors viatgers); Cultura de la pau (llibres que aborden temes de reflexió com la diferència, la pau, la diversitat lingüística...).
- Gimcana literària intercultural: gimcana per a infants on la diversitat i els llibres que ens transporten a diferents cultures i realitats són els protagonistes de les proves.

Per saber-ne més:

FUENTE, S. i RINCÓN, A. (2004). "Projecte Llibres i Diversitat. Memòria de l'any 2004". Presentat a la Convocatòria de subvencions de la Institució de les Lletres Catalanes 2003. Material inèdit.

FUENTE, S. i RINCÓN, A. (2003). "Projecte Llibres i Diversitat". Presentat a la Convocatòria de subvencions en l'àmbit de solidaritat i cooperació del Fons Català de Cooperació al Desenvolupament 2002. Material inèdit.

RINCÓN, A. (2003). "Taller Lectores sin fronteras: función multicultural de la lectura". Presentat al VIII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Didáctica de la Lengua y la Literatura celebrat a Badajoz del 3 al 5 de desembre de 2003.

Maletes viatgeres

Contacte i responsables:

Toni Coll, tècnic de l'Ajuntament de Sant Vicenç de Castellet (colljt@santvi-cat), i Carme Martín, assessora LIC per al PEE del Bages Sud (cmarti25@xtec.cat)

Idees clau:

Treball en xarxa de centres educatius, biblioteques i famílies. Un dels eixos d'actuació del Pla Educatiu d'Entorn (PEE) del Bages Sud és el Pla Lector.

Amb les maletes viatgeres es potencia la lectura en família com un element de cohesió social i de millora de l'atenció a l'infant. La lectura esdevé l'eix d'altres programes o actuacions previstes (PEE). El treball en xarxa implica diferents agents socials.

Objectius:

- Fomentar les activitats lectores dins del context familiar per augmentar el nivell lector.
- Compartir la lectura entre persones unides per un vincle afectiu.
- Que la família esdevingui model lector i valori la lectura.

Descripció:

Maletes que contenen llibres adequats al nivell lector dels infants així com llibres i revistes perquè el pare i la mare també puguin llegir. A més, hi ha una llibreta on la família escriu opinions i suggeriments sobre la lectura compartida.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Les maletes es preparen per a l'alumnat d'escola bressol, educació infantil i primària dels diferents centres educatius del Bages Sud, les seves famílies i els mestres tutors. Cada classe disposa d'una maleta, l'alumne/a se l'endu a casa i la té una setmana. La família busca un temps per llegir amb el seu fill/a i escriu un comentari a la llibreta sobre la lectura compartida.

El tutor/a té cura que cada setmana un alumne/a porti la maleta a casa i la retorni la setmana següent.

El contingut de les maletes el proposa i organitza el grup de treball del Pla Lector format per un/a representant de cada centre educatiu del PEE, des de les escoles bressol fins a secundària, a més de les bibliotecàries municipals.

Es fa un seguiment i avaluació de l'activitat valorant la interacció entre l'alumnat i les seves famílies, la implicació dels infants en l'activitat i el nivell de satisfacció dels agents que l'organitzen. La valoració és molt positiva.

Per saber-ne més:

Web del 5è Congrés Educació i Entorn, que va tenir lloc a La Seu d'Urgell, 20, 21 i 22 de maig de 2010: <<http://www.congresseu.net>>.

Programa Municipi Lector

Contacte i responsables:

Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (Clijcat) (www.clijcat.cat)

R. Castellet, J. Morales i J. Portell

Idees clau:

La promoció d'una societat lectora és imprescindible per a la formació i millora de les competències de lectura i escriptura d'infants i joves. Requereix la responsabilitat i el compromís del municipi.

Objectius:

Involucrar tota la comunitat a:

- Promoure el gust per la lectura entre els infants de la població des de l'escola bressol fins a 6è de primària.
- Aconseguir un millor nivell de lectura en els infants de la vila.
- Implicar totes les entitats del municipi (escola de primària, escola bressol, biblioteca, llibreria, ajuntament...) i tots els ciutadans, en el projecte.
- Assolir un compromís ferm per part de tota la societat envers la lectura i el seu desenvolupament.
- Formar ciutadans compromesos i responsables per a la millora del seu interès per l'entorn i la cultura partint de l'activitat lectora com a forma d'ampliar la visió del món.

Descripció:

El curs 2006-2007 el Bruc esdevé Municipi Lector amb la consolidació de diferents activitats de foment de la lectura d'àmbit municipal. Posteriorment altres municipis segueixen el model: Mollerussa, Almenar, Súria, Lliçà de Vall, Santa Maria de Palautordera, Flix, etc. El requisit imprescindible per iniciar el projecte (i rebre finançament, assessorament i seguiment de les entitats que el recolzen) és garantir l'interès, la voluntat i el compromís en la participació activa d'agents clau del territori. L'objectiu és el compromís del conjunt de la societat.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Les accions que integren els diversos municipis lectors són variables en funció de cada municipi i el grau de compromís dels diferents agents socials. El Clijcat, impulsor i tutor del projecte, requereix una carta de compromís de participació activa en el projecte de l'ajuntament, la biblioteca, les AMPA i els centres educatius.

- Activitats als centres educatius del municipi.
- Activitats adreçades a tota la població, amb la biblioteca com a centre (gimcana literària i nit de terror a la biblioteca).
- Préstec de maletes amb lot de llibres i CD per a les famílies.

Per saber-ne més:

<<http://www.clijcat.cat/municipi/MunicipiLector.php>>

CASTELLET, R.; MORALES, J.; PORTELL, J. (2008). "Municipi Lector. Un programa nuevo y diferente de promoción de la lectura". Clij núm. 212, febrer, p. 33-36. En línia: <http://www.diba.cat/biblioteques/documentspdf/castellet_bruclector.pdf>

MARTÍN-BARBERO, J. i LLUCH, G. (2011). *Lectura, escritura y desarrollo en la sociedad de la información*. Bogotá, Valencia, Madrid: CERLALC-UNESCO. En línia: <http://www.cerlalc.org/Informe_Final_Lectura_Desarrollo.pdf>

Nascuts Per Llegir (NPL)

Contacte i responsables:

Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Bibliotecàries de Catalunya (COBDC) (<http://www.cobdc.org>)

Idees clau:

La lectura (compartida) a la primera infància es planteja com una qüestió sanitària. Una necessitat per al bon desenvolupament de l'infant, pel que aporta la lectura i per la implicació familiar. Es fomenta gust i hàbit lector a partir d'experiències positives (emocionals) i el contacte amb materials molt diversos. Treball en xarxa amb serveis sanitaris de l'entorn i la biblioteca.

Objectius:

- Implicar els adults en el paper de mediadors per afavorir l'hàbit i el gust per la lectura, alhora que es milloren els vincles afectius entre infants i adults, i l'atenció a la petita infància (de zero a tres anys).
- Dur a terme activitats on els infants són els destinataris directes com a mitjà per arribar als adults.

Descripció:

Basat en el projecte *Reach Out and Read* endegat al Boston City Hospital (ROR) i inspirat en el projecte italià *Nati Per Leggere*. Els estudis d'impacte confirmen que afavoreix el desenvolupament integral de l'infant i millora la cohesió social, objectius del projecte, orientat a l'atenció i prevenció de l'exclusió social. A Catalunya es posa en marxa el 2005, impulsat pel grup de treball de biblioteques infantils i juvenils del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC) i amb la col·laboració del CLIJCAT, de la secció d'atenció primària de la Societat Catalana de Pediatria, de l'Associació Catalana d'Infermeria Pediàtrica, de l'Associació Catalana de Llevadores i de la Generalitat de Catalunya.

Es considera important un procés d'acompanyament a les famílies "llarg" (tres anys), per estimular i consolidar les actituds positives envers la lectura i les

competències lectores de l'infant. L'atenció personalitzada és la que proporciona millors resultats, especialment amb famílies poc lectores. Implicar agents socials que no estan directament relacionats amb la lectura és complicat, costa sensibilitzar envers el projecte i coordinar-lo, però resulta molt interessant: permet arribar a famílies que no van als espais de lectura —i en un moment que estan molt receptives als consells i orientacions (especialment per part del servei sanitari) sobre la cura de l'infant— i incidir en la percepció social de la lectura. La implementació del projecte sovint contribueix a posar en relleu la lectura en el territori i pot servir de revulsiu per a altres propostes.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Col·laboració i treball en xarxa de biblioteques i serveis d'atenció sanitària a la primera infància, per acompanyar i estimular la lectura compartida amb els infants durant els tres primers anys de vida.

- Al Centre d'Atenció Primària (CAP): s'informa sobre el projecte a les sessions pre-part, a les primeres revisions pediàtriques... Es recomana la lectura per a la formació integral de l'infant i es facilita una carpeta amb materials i informacions que remeten a la biblioteca.
- Biblioteca: estimula i dóna suport per a la mediació a través de l'organització del fons (seccions, etiquetes als llibres...), de l'elaboració de materials (orientacions, seleccions bibliogràfiques...) i de la programació d'activitats (cada biblioteca programa de manera independent, tenint en compte que les propostes han de ser un referent i estímul per a les famílies perquè tinguin continuïtat a casa; també han de contribuir a l'apropament de les famílies a la biblioteca. Així, es fan sessions de contes i cançons de falda, tertúlies, franges horàries reservades...).
- Seguiment durant els tres primers anys de vida de l'infant.
 - ♦ CAP: una etiqueta identificativa al carnet sanitari facilita el seguiment de la participació en el projecte per part dels metges.
 - ♦ Biblioteca: es fa un qüestionari sobre hàbits lectors quan arriben a la biblioteca i un altre al cap de tres anys, moment en què reben el “diploma de lectors”.

- Jornades formatives per al personal que gestiona i transmet el projecte dos cops a l'any.

Per saber-ne més:

Web NPL: <<http://www.nascutsperllegir.org/>>.

Web de *Reach Out and Read* (ROR): <<http://www.reachoutandread.org/>>.

DIVERSOS AUTORS. (2009). “Clubs de lectura para padres y madres noveles. Los primeros pasos del itinerario lector”. *CLIJ*, núm. 223, febrer, p. 52-57.

TRIAS, E. i ROIG, M. (2009). “Nascuts per llegir: balanç dels tres primers anys. Experiència en funcionament a trenta municipis de Catalunya”. *Pediatría Catalana*, vol. 69. En línia: <http://www.scpediatría.cat/pediatrcatalana/docs/2009/pc6/treball%20original_1.pdf>.

National Center for Family Literacy (NCFL)

Contacte i responsables:

www.familit.org

Idees clau:

La competència lectora és imprescindible per desenvolupar-se en la societat. És especialment important per a la prevenció de l'exclusió social: els dos factors de major risc per al desenvolupament i aprenentatge de l'infant són la situació socioeconòmica desfavorida de la família i un nivell educatiu baix de la mare. La implicació de la família en el procés d'aprenentatge lector és un factor clau per al desenvolupament de competències lectores.

Objectius:

- Promoure l'alfabetització a les famílies (les competències lectores en llengua anglesa) com un mitjà de desenvolupament personal, que propicia l'èxit social i prevé l'exclusió.
- Millorar la cohesió social (famílies i comunitat).

Descripció:

El projecte neix el 1989 als EUA i s'articula en diferents programes, adreçats a famílies, centres educatius i professionals (formació, assessorament i recerca). En tots ells la lectura està enfocada de manera directa a la millora social i es prioritza l'atenció a comunitats desfavorides, famílies en risc d'exclusió social, etc. La formació i necessitats educatives dels adults (també per a l'acompanyament d'infants i joves) semblen més clarament focalitzades respecte a altres programes de foment de la lectura. És significatiu el compromís de corporacions i fundacions privades en el foment de la lectura.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Propostes a escoles i famílies per a la millora de l'atenció educativa a través de la lectura (prevenció de l'exclusió social). Incidir en la formació d'infants i adults alhora.

Toyota Family Literacy Program: orientat a atendre necessitats educatives d'adults i infants d'origen immigrat, principalment hispans (aprenentatge de la llengua en classes de contingut cultural rellevant per a infants i adults). Implementat a escoles primàries, ha afavorit una millora del comportament i resultats acadèmics dels infants; les famílies se senten més capacitades per acompanyar els processos d'aprenentatge.

Compten amb dos programes Toyota més: un proposa serveis de suport a l'alfabetització de famílies a les escoles (*Toyota Families in Schools*) i l'altre se centra en l'atenció a la primera infància en comunitats desafavorides (*Toyota Families for Learning*).

El *Family and Child Education* (FACE), treballa en una línia similar i s'orienta a l'atenció específica d'infants d'origen indi i les seves famílies a través de les escoles. Tots els programes Toyota preveuen un termini de tres anys per a la implementació i traspàs dels projectes (a institucions locals) per a la continuïtat.

Toyota Family Literacy Teacher of the Year, és un premi de reconeixement de bones pràctiques per la contribució a la millora de l'alfabetització d'infants i adults.

Oferta de llibres i orientacions a les famílies per a la millora de les competències lectores:

Better World Books Community Book Drives: fons per comprar llibres per a centres educatius.

McDonald's Family Mealtime Literacy Nights: trobades amb famílies per mostrar-los com poden millorar les competències lectores o matemàtiques dels fills a través de les rutines quotidianes de la llar.

Toys for Tots Literacy Program: proporcionar llibres a infants, finançat per empreses i una fundació.

Thinkfinity Literacy Network: plataforma amb recursos educatius, programacions per a l'aula...

Parents + Schools = Successful Children series: eines educatives per a escoles (fotonovel·les destinades a explicar el sistema educatiu americà a hispans).

Per saber-ne més:

<<http://www.familit.org>>

National Literacy Trust (NLT)

Contacte i responsables:

<http://www.literacytrust.org.uk/>

Idees clau:

El desenvolupament de les competències lectores contribueix a la millora del conjunt de la societat i de les persones concretes (aspectes culturals, personals, etc., i també professionals, econòmics...). Redueix el risc d'exclusió social i millora les oportunitats de les persones en risc. “*Literacy*” comprèn les habilitats de llegir, escriure, parlar i escoltar (competències comunicatives) i és imprescindible un bon desenvolupament de totes elles per a l'èxit personal i del conjunt de la societat.

Objectius:

- Fomentar la lectura, “*literacy*” —que inclou totes les competències comunicatives— i augmentar els hàbits i competències lectores del conjunt de la ciutadania.
- Objectius estratègics 2009-2012:
 - ◆ Fomentar la lectura a casa.
 - ◆ Recolzar l'adquisició de les competències comunicatives.
 - ◆ Millora de la “*Literacy*” com un mecanisme de mobilitat i justícia social.

Descripció:

És una organització benèfica que neix inspirada en el programa americà *Reading Is Fundamental* (RIF). El 1996 endega la primera experiència pilot en la qual participen dotze escoles de tot el país durant tres anys.

Línies d'intervenció, activitats principals:

L'NLT desenvolupa recerques (a partir dels programes que té en marxa), recopila i divulga dades sobre lectura i la seva dinamització. Crea materials, orientacions i propostes per als diferents programes. També desenvolupa campanyes de sensibilització envers la lectura. Les propostes s'articulen en diferents programes, com els que destaquem a continuació:

- *National Young Readers Programme* (NYRP): promoció del gust per la lectura i el desenvolupament de les competències lectores entre infants en risc d'exclusió i joves, per la millora d'oportunitats i qualitat de vida (èxit escolar). Un coordinador de zona facilita assessorament, informació, materials, etc. perquè escoles i biblioteques treballin conjuntament en la promoció de la lectura.
- *Partners in Literacy* (PiL): potenciació de la llar com un espai de lectura i formació de competències lectores i comunicatives (famílies amb infants de zero a cinc anys). Un coordinador de zona i l'administració local fan un diagnòstic, identifiquen destinataris i preparen un pla d'intervenció —en funció de les possibilitats, recursos, estructures, etc. del municipi—. NLT ofereix assessorament, materials...
- *National Reading Network for Schools and Early Years Settings*: promoció del contacte entre escoles participants en els diferents programes per al foment de la lectura. Inclou un fòrum i és el punt de relació i contacte de tres programes per al foment del gust per la lectura a les escoles.
- *Reading Connects* (primària i secundària) i *Early Reading Connects* (0-5 anys): dues xarxes de centres educatius amb propostes específiques entorn a la promoció de la lectura, ús de la llengua i contes amb els infants i/o les seves famílies... L'objectiu és millorar les competències lectores estimulant el gust per la lectura. A través del web NTL poden crear el seu bloc, buscar els referents dels centres més propers membres de la xarxa i que els poden oferir suport, poden rebre assessorament (*kits* de recursos, llegir experiències, articles...). Se selecciona una experiència guanyadora cada any.
- *Reading Champions*: neix el 2005 com a resposta als resultats i hàbits dels nois en lectura, inferiors als de les noies. Proposa a les escoles organitzar un premi de "lectors", amb categoria femenina i masculina, separades amb l'objectiu de motivar els alumnes menys lectors (suggereix implicar-los en l'organització del concurs); a través del web s'ofereix un llistat de possibles activitats i criteris, també per implicar els pares i l'entorn; els guanyadors apareixen en una llista del web nacional d'NTL.
- *Reading the Game* (RTG): esportistes professionals actuen com a models (figuren en un llistat amb els seus llibres favorits), s'organitzen trobades

entorn a la lectura en centres esportius, clubs, etc., activitats de lectura basades en el futbol, materials de promoció/comunicació (cartells, vídeo lectura-futbol a llibreries,...).

- *Talk To Your Baby* (TTYB): conjunt de materials, orientacions, articles de recerca i divulgació adreçats als pares, mares i cuidadors/es. L'objectiu és fomentar el desenvolupament de les competències comunicatives des de la primera infància i millorar el vincle entre pares i fills.
- *Words for Work*: parteix de la importància de les competències comunicatives en el món laboral, per a l'èxit professional. Un grup reduït d'alumnes de secundària realitza un projecte de recerca i activitats (a partir de teatre, fotografia, etc.) sobre l'ús i la importància del llenguatge en el món laboral a partir de visites i contacte amb professionals de grans empreses.
- *Talk for Writing*: formació per a professionals orientada a transformar la pràctica i percepció de la lectura i l'escriptura. Proposa una didàctica de la lectura i l'escriptura basada en les recerques de Pie Corbett. Es diferencien lectures de ficció i lectures de coneixement i s'ofereix un esquema i propostes de treball (primera part de lectura i comentari de les obres i segona part d'escriptura creativa).
- *Wikireadia i Reading for Live*: bancs de recursos en línia per al foment de la lectura. El primer s'orienta a professionals i el segon directament als infants i famílies.

Per saber-ne més:

<<http://www.literacytrust.org.uk/>>

Pla d'Animació de la Lectura de Vilanova i la Geltrú (PAL)

Contacte i responsables:

Institut Municipal d'Educació i Treball. Àrea d'Educació (<http://www.imet.cat/>)

Idees clau:

Programa de lectura d'abast municipal que preveu el treball en xarxa de diferents entitats del municipi. El treball coordinat dels diferents agents implicats en la comissió encarregada del disseny i seguiment és bàsica per al bon resultat del programa. Els centres educatius hi participen de manera voluntària.

Objectius:

- Despertar, potenciar i estimular l'hàbit i el gust de llegir.
- Estimular el coneixement de la literatura infantil i juvenil.
- Que l'alumnat conegui a fons les biblioteques, potenciant les biblioteques —de centre i municipals— i la formació d'usuaris —competència informacional. Incrementar l'ús de la biblioteca.
- Dotar de fons bibliogràfic les biblioteques dels centres de primària.

Descripció:

Des del seu inici el curs 1998 i 1999 participen en el disseny i actualització anual del programa els principals responsables en la promoció de la lectura al municipi: ajuntament (regidories de Cultura i Educació), escoles (especialment els responsables de biblioteques escolars), biblioteques públiques (la Biblioteca Joan Oliva i Milà i, des de la seva inauguració, la Biblioteca Armand Cardona i Torrandell) i llibreries (Cooperativa la Mulassa). Així, la selecció de les lectures que anualment es proporcionen a les escoles es fa conjuntament a partir dels suggeriments i les preferències dels diferents professionals.

Línies d'intervenció, activitats principals:

- El nas màgic de la Ratoliva i les seves històries. La Ratoliva és la mascota de la sala de lectura infantil de la Biblioteca Joan Oliva i Milà. Un cop l'any visita les aules d'infants entre tres i sis anys (des de P3 a 2n de primària) amb l'objectiu d'estimular la lectura i l'ús de la biblioteca: explica què fa a

la biblioteca, quins són els llibres que més li agraden i com s'ha convertit en un ratolí expert en contes. També anuncia la visita d'un altre personatge que els presentarà una col·lecció de llibres, lu el detectiu.

- lu, el detectiu. El detectiu lu condueix les activitats adreçades als alumnes de cicle mitjà i superior de primària (de set a dotze anys). Es realitzen diversos tallers: de terror, de poesia, d'aventures i de mitologia. L'lu, de la mateixa manera que la Ratoliva, visita tots els centres de la vila que així ho vulguin i explica, a través d'uns tallers, com es pot trobar en els llibres tot allò que necessiten saber.

Pla Nacional de Lectura (2012-2016): Impuls de la lectura: 100% lectors

Contacte i responsables:

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Idees clau:

El Pla, que té una durada de cinc anys, vol vertebrar els esforços dels diferents sectors i àmbits de la societat catalana per augmentar els hàbits lectors de la ciutadania. Compta amb la fortalesa de la Xarxa de Biblioteques Públiques i amb la llarga experiència de bones pràctiques en promoció de la lectura que acumulen el món educatiu, les institucions locals i la societat civil de Catalunya.

Objectius:

- L'objectiu principal del Pla és incrementar l'actual percentatge de població lectora (61,9%) i apropar-lo a la mitjana europea (71%).

També pretén:

- Vertebrar els esforços dels diferents sectors i àmbits de la societat catalana orientant-los cap a l'augment dels hàbits lectors de la ciutadania.
- Incrementar l'accés al coneixement i el capital cultural i humà del país.
- Prestigiar socialment la lectura.

Descripció:

El Pla té deu eixos d'actuació amb diverses accions definides:

3. L'augment del prestigi de la lectura
4. L'augment de la presència del llibre en tots els seus formats i situacions
5. L'Impuls de la lectura en l'àmbit educatiu
6. L'enfortiment del sector editorial
7. L'increment de la lectura a les biblioteques
8. L'enfortiment del sector llibreter
9. La major visibilitat de la figura de l'autor

10. Una més gran implicació dels mitjans de comunicació en l'activitat lectora.
11. La utilització de les xarxes socials com a eina a favor de la lectura
12. Foment de la participació ciutadana en l'àmbit lector

Per saber-ne més:

⟨http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2011/12/19/15/09/ecoc9353-ae4a-49a3-81ab-c68af8792fc9.pdf⟩

Pla d'Impuls de la Lectura del Departament d'Ensenyament

Contacte i responsables:

Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

Idees clau:

Aquest Pla és un projecte del Departament d'Ensenyament que s'emmarca en el Pla Nacional de Lectura del Govern de la Generalitat. L'impuls de la lectura planteja la lectura com una estratègia per a l'èxit escolar en totes les etapes i matèries, i entén la lectura com la base per a tot l'aprenentatge.

Des d'aquest punt de vista la competència lectora, estretament lligada a l'expressió oral i escrita, esdevé imprescindible per desenvolupar-se en els diferents àmbits de la vida.

Objectius:

- Millorar la competència lectora per augmentar el rendiment acadèmic de tot l'alumnat i així afavorir l'èxit educatiu.
- Aconseguir que els infants i joves assumeixin les seves responsabilitats com a aprenents autònoms amb capacitat per accedir a la informació i al coneixement, fent de la lectura l'eina per a l'aprenentatge en totes les àrees i matèries del currículum.
- Formar bons lectors que gaudeixin i aprenguin llegint

Descripció:

Per assolir els diversos objectius plantejats es pretén potenciar la lectura sistemàtica en totes les àrees i matèries del currículum al llarg de tota l'escolaritat bàsica.

Per al curs 2011-2012 es preveu la participació de 360 centres: 180 escoles de primària i 180 instituts de secundària. Cada any s'incorporaran un mínim de 270 nous centres del Servei d'Educació de Catalunya. Cada curs se seleccionaran centres per àrea geogràfica amb resultats baixos en llengua en què es desenvoluparà una acció d'assessorament i formació.

El Pla contempla objectius específics i actuacions adreçades a l'alumnat, el professorat, els centres educatius i les famílies.

L'impuls de la lectura tindrà tres eixos principals:

- Saber llegir, on es desenvoluparà la capacitat de llegir, comprendre i analitzar textos.
- Llegir per aprendre: un cop assolida la lectura, desenvolupar la capacitat d'usar-la com a eina d'accés a la informació, la descoberta i l'ampliació de coneixements.
- El gust per llegir: l'hàbit lector afavoreix el creixement personal i l'aprenentatge al llarg de la vida

Per saber-ne més:

<http://www.xtec.cat/impulslectura/>

http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2011/12/01/16/02/1cc4c1a2-7c71-4abc-a523-958bbb4c0c5e.pdf

Projecte ELE (Extensió de la Lectura i l'Espectura) – Projecte LOC (Projecte de Lectura Orfeo Catalonia)

Contacte i responsables:

<http://projecteele.entitats.cerdanyola.cat/cat-l2-m3-h1086> i <http://projecte-loc.org>

Francisco Rincón i Ernesto Rincón

Idees clau:

La formació de lectors té impacte social. La lectura no pot quedar circumscrita a l'àmbit escolar i acadèmic, cal el conjunt de la societat per acollir els lectors que forma, essencialment, l'escola. El desenvolupament de competències i hàbits lectors requereix d'una pràctica lectora lliure i continuada.

Objectius:

- Promoure la lectura als centres educatius i també més enllà de l'àmbit escolar, de manera que tingui un reflex en el conjunt de la societat.
- Que cada infant llegeixi per plaer una mitjana d'uns deu llibres l'any, no obligatoris, durant l'educació primària. És a dir, garantir una certa experiència lectora i les bases per a la consolidació d'un hàbit.

Descripció:

Neix el 1991 a partir de les propostes d'una AMPA i s'estén gradualment a tots els centres educatius del municipi. Paral·lelament es van desenvolupant activitats per fomentar la lectura i l'escriptura fora dels centres educatius, adreçades al conjunt de la ciutadania. Es proposa un acompanyament llarg (tota l'escolaritat) i sistematitzat per a la formació de competències lectores, oferint suport a la tasca de l'escola en el foment del gust per la lectura, proporcionant materials de lectura, propostes i referents lectors per a infants i joves. Alhora es promou la presència i percepció social positiva de la lectura en l'entorn dels infants i joves. La lectura es planteja com una necessitat social, bàsica per a la formació personal i la millora col·lectiva, educadors i administració local s'hi han de comprometre. L'any 2000 s'endega a Cornellà i el 2002 a Sant Just Desvern. El 2006 es configura Projectes ELET (Educatius de Lectura i Espectura de Terrassa), centrada en la creació i oferta d'activitats educatives a les escoles.

Línies d'intervenció, activitats principals:

- Als centres educatius: visites de diversos professionals relacionats amb la lectura (contacontes a EI; il·lustradors a CI; animadors lecturals a CM; autors a CS i ESO) acompanyats d'una maleta de préstec de llibres per a l'aula; Setmana de la lectura (tallers de lectura a les escoles entorn a un centre d'interès).
- Propostes puntuals, adreçades a infants i les seves famílies: mostra i jocs de lectura a les fires i mostres del poble; El dia dels mil llibres.
- Activitats adreçades al conjunt de la ciutadania. Joves i adults: en el marc del programa s'han desenvolupat diversos projectes i propostes: tallers d'escriptura; la biblioteca al carrer; El dia dels mil llibres; les 24 hores de lectura; Sant Jordi al carrer; l'Operació 2000... Actualment es duen a terme La nit del llop (nits literàries amb freqüència mensual); El cercle 8 (xarxa d'intercanvi de novetats literàries); Punts de lectura als mercats (intercanvi de llibres).

Per saber-ne més:

Web del Pla de foment de la lectura de Cornellà de Llobregat. Ciutat de la lectura. <<http://nou.cornellaweb.com/ca/CiutatDeLaLectura.asp>>.

MADUEÑO, E. (2000). "Cerdanyola tiene nombre de libro". *La Vanguardia*, 27 de febrer.

PEÑA, A. (2000). "Cerdanyola llegeix 58.951 llibres en quatre mesos". *El Periódico de Catalunya*, 29 d'abril.

RINCÓN, F. (2001). "Cerdanyola, un model municipal d'extensió lectora". *Perspectiva escolar*, 259, p. 54-60, novembre.

RINCÓN, F. (1992). "Una experiència de formació lectora d'àmbit ciutadà: Textos i contextos per a la formació lectora" p.151-158. A COLOMER, T. i altres (1992). *Ajudar a llegir. La formació lectora a primària i secundària*. Barcelona: Barcanova.

RINCÓN, F. i SÁNCHEZ-ENCISO, J. (2009). *Taller de novela*. Barcelona: Octaedro.

Projecte Petit Príncep

Contacte i responsables:

<http://blocs.xtec.cat/petitprinceprojecte/>

Idees clau:

Cal promoure el gust per la lectura i millorar les competències lectores d'infants i joves.

És interessant visibilitzar i coordinar les iniciatives de foment de la lectura en el territori. Cal estimular-les i propiciar-ne d'altres.

Objectius:

- Donar rellevància a la tasca de foment de la lectura desenvolupada des de les biblioteques públiques i escolars (Puntedu).
- Fomentar la creació i l'intercanvi d'experiències de foment de la lectura (competència lectora, informacional i gust per la lectura): celebració de les Jornades de la Xarxa de Biblioteques Escolars de les Comarques de Lleida i creació d'un espai virtual.
- Aprofitar la potencialitat educativa d'*El petit príncep* i aprofundir en les temàtiques i valors.
- Fer seguiment de l'activitat compartit amb els centres.

Descripció:

Proposta oberta als centres educatius i biblioteques públiques per treballar la lectura conjuntament a partir d'un pretext comú, el llibre *El Petit Príncep*, però amb mirades i dimensions diferents en funció de la realitat i necessitat de cada centre educatiu. S'acorden dos temes de treball a partir del llibre: l'amistat i l'astronomia. Cada centre educatiu desenvolupa propostes pròpies i recursos (amb el suport de la xarxa de biblioteques escolars) que comparteixen a través d'un bloc i unes jornades. El projecte es realitza per primer cop el curs 2008-2009, impulsat per la Xarxa de Biblioteques Escolars de les Comarques de Lleida (Serveis Educatius, Biblioteques Públiques de les Comarques de Lleida, Ajuntament de

Lleida, ICE-UdL i centres educatius Puntedu). El curs 2010-2011 el projecte compta amb cinquanta centres participants.

Línies d'intervenció, activitats principals:

- Creació d'un espai virtual (un bloc) de suport i difusió a les activitats de lectura, on hi ha: guies de lectura, recursos, experiències i enllaços d'interès.
- Celebració de les Jornades de la Xarxa de Biblioteques Escolars de les Comarques de Lleida.

Per saber-ne més:

<http://blocs.xtec.cat/petitprinceprojecte/>

Reading Agency / Free Word Center

Contacte i responsables:

<http://www.readingagency.org.uk/about/>

Idees clau:

Les competències lectores d'un infant són determinants per a l'èxit escolar, per sobre de l'entorn socioeconòmic (informe OCD 2002). La lectura aporta beneficis personals i també socials, i augmenta la igualtat d'oportunitats.

Objectius:

- Promoure la lectura: contribuir a l'augment del nombre de lectors i a la millora dels hàbits lectors de la ciutadania.
- Contribuir a la millora de les competències lectores, principalment d'infants i joves en edat escolar i amb dificultats lectores, així com dels adults que els acompanyen.

Descripció:

La *Reading Agency* és una associació sense afany de lucre que promou projectes d'abast nacional per millorar les competències lectores d'infants, joves i adults. Es planteja la lectura com un instrument per a la millora de les relacions familiars i de la cohesió social. S'afavoreix la implicació de nous agents en la promoció de la lectura (com ara les llibreries) facilitant-los propostes i recursos. S'ocupa d'innovació en el foment de la lectura, implicant diferents agents i actors. Treballen amb cinc elements clau per estimular els lectors: reptes de lectura, grups de lectura, contacte amb autors, promocions i voluntariat.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Els projectes que desenvolupen poden considerar-se des de quatre eixos o punts de vista diferents: segons els destinataris (adults, joves, infants, famílies, presons); segons les entitats col·laboradores (ràdios, televisions, editorials, companyies de telefonia...); segons els recursos per a la promoció de la lectura; recerca i innovació. Citem alguns dels programes adreçats a infants i famílies:

- *The Big Book Share*: lectura per millorar la cohesió de famílies separades per la presó.
- *The Six Book Challenge*: millora de les competències lectores d'adults, afavorint la lectura compartida i el progrés en les competències d'infants i adults (famílies), conjuntament.
- *The Summer Reading Challenge*: el repte de lectura de l'estiu és una iniciativa de promoció de la lectura a través de les biblioteques, dotant-les de recursos i propostes per fomentar la lectura entre les famílies. És d'abast nacional.
- *The Vital Link* (adults): programa de promoció de la lectura que cerca la coordinació de les biblioteques i els agents educatius del territori per al foment de la lectura.
- *Chatterbooks*: materials i propostes per dinamitzar petits grups de lectura (de quatre a dotze anys) que es poden desenvolupar en diferents contextos. Alguns d'aquests *paks* d'animació a la lectura són gratuïts, altres es poden comprar a la botiga en línia.
- *groupthing.org*: grups de lectura virtuals per a joves d'entre onze i divuit anys.
- *Family Reading Groups*: grups de lectura familiars per compartir lectures i experiències.
- *Training opportunities*: cursos de formació per a la promoció de la lectura amb famílies.

Per saber-ne més:

<<http://www.readingagency.org.uk/young/myvoice/>>

<http://www.youtube.com/watch?v=sKkzVo-xO7Y&feature=player_embedded#!>

HICKS, D. (2003). "Animación a la lectura para adolescentes". Seminario Fundación Germán Sánchez-Ruipérez. p. 71-18.

Reading Is Fundamental (RIF)

Contacte i responsables:

<http://www.rif.org>

Idees clau:

La lectura contribueix al desenvolupament de l'infant i a la millora dels resultats escolars. La lectura lliure, voluntària, té la capacitat de formar lectors, estimula la imaginació i el desig d'aprendre i contribueix al desenvolupament de la personalitat.

Una de cada tres famílies en situació socioeconòmica desafavorida no disposa de llibres a la llar.

Objectius:

Motivar els infants a la lectura, com un plaer i una necessitat en la vida quotidiana. Treballar amb infants, famílies i comunitat per fer de la lectura una eina de profit i plaer, especialment amb les famílies en situació desafavorida amb infants fins als vuit anys.

Descripció:

El programa se centra a preparar i motivar els infants a llegir, distribuint llibres i recursos per a la lectura a infants i famílies desafavorides. Promouen la formació de lectors al llarg de la vida a través de la lectura lliure, per plaer. Els programes estimulen el compromís dels adults en l'acompanyament de la lectura d'altres infants i la promoció d'iniciatives socials de caire voluntari. És important la presentació clara i concisa de les propostes per facilitar la implicació.

Línies d'intervenció, activitats principals:

A més a més de les campanyes específiques i els recursos que s'ofereixen a través de la pàgina web, compten amb tres programes amplis i estables:

- *Books for ownership*: realització d'activitats periòdiques de foment de la lectura per part de voluntaris i donatiu de llibres nous i gratuïts que els

infants trien en una mostra. Els objectius són motivar els infants a llegir a través de la tria personal (escullen de dos a cinc llibres l'any), oferir a les famílies llibres i recursos per a la mediació i implicar la comunitat en el foment de la lectura.

- *Care to read*: materials i formació per a la mediació adreçats a educadors de la primera infància. Els objectius són: millorar la qualitat de les escoles bressol afavorint la creació d'entorns lectors; oferir coneixements i criteris per a la selecció de llibres i literatura infantil i juvenil (LIJ), i promoure la lectura compartida d'educadors i famílies amb els infants. El programa preveu sis tallers, guies per a la mediació, per a la creació d'entorns lectors, una col·lecció de llibres infantils, DVD *Read with me*, etc.
- *Family of readers*: tallers de formació a les famílies orientats a millorar els hàbits lectors a la llar, estimular el compromís amb l'educació dels infants i el desenvolupament de les competències lectores, amb especial atenció a les famílies en risc d'exclusió social. Es proporcionen eines i estímuls per a la lectura en veu alta i compartida, per a la selecció de llibres i l'acompanyament del procés lector dels infants. També s'estimula la relació entre famílies lectores i la promoció d'accions de foment de la lectura en la comunitat.

Per saber-ne més:

<<http://www.rif.org>>

Reading Partners

Contacte i responsables:

www.readingpartners.org

Idees clau:

La competència lectora és necessària per a l'èxit en totes les matèries escolars, incloses les matemàtiques i les ciències. Els infants amb poca competència lectora sovint tenen poca confiança en la seva capacitat d'aprendre, no gaudeixen del plaer d'aprendre i es mostren poc participatius a l'aula.

Objectius:

- Que tots els infants assoleixin les capacitats lectores necessàries per poder desenvolupar tot el seu potencial.
- Promoure la formació d'infants lectors al llarg de la vida, capacitant les comunitats per oferir-los formació individualitzada i amb resultats mesurables.

Descripció:

Neix l'any 1993 en una escola de San Francisco i es va estenent gradualment a altres centres educatius i estats. Actualment es desenvolupa a 36 escoles i ha obtingut diversos premis i reconeixements.

Es fonamenta en la lectura compartida i l'entrenament d'estratègies lectores. A més a més del vincle que s'estableix entre l'infant i el voluntari, també tenen una gran importància els materials i propostes de lectura. El programa té alguns punts en comú amb Llegim en Parella (sessions breus, entrenament intensiu d'estratègies, pràctica lectora i oralització...veure fitxa corresponent).

Línies d'intervenció, activitats principals:

El programa s'orienta principalment a comunitats desafavorides i amb poques competències lectores. Es fonamenta en la mentoria individualitzada (*one-to-one*) i el treball en col·laboració amb les escoles.

Cada alumne participant té un tutor voluntari dedicat a l'èxit escolar de l'infant. Es troben dos cops a la setmana en sessions de tres quarts d'hora per treballar sobre les competències lectores.

El programa compta amb uns materials didàctics desenvolupats per especialistes i fàcils de seguir per als voluntaris. Es tracta de 150 sessions breus (llicions) per treballar habilitats lectores específiques. Contemplen tres nivells lectors, des de l'alfabetització inicial fins a competències lectores avançades.

Cada sessió preveu: lectura en veu alta per part del tutor i per part de l'infant; discussió sobre la lectura; exercicis i registre de vocabulari nou. Han observat com infants amb dificultats en moltes matèries d'estudi esdevenen lectors segurs i interessats en l'aprenentatge.

Per saber-ne més:

<<http://readingpartners.org>>

Rondas de Libros

Contacte i responsables:

Centro Internacional del Libro Infantil y Juvenil de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez (FGSR) (<http://www.fundaciongsr.es>)

Idees clau:

Els nadons neixen amb necessitat d'històries. Els llibres i la literatura acompanyen el procés de desenvolupament cognitiu i sensorial de l'infant, prevenen de l'exclusió social. Afavoreixen la comunicació entre l'adult i l'infant.

Objectius:

- Afavorir el desenvolupament cognitiu i sensorial de l'infant.
- Prevenir l'exclusió social.
- Millorar l'atenció dels infants en risc d'exclusió social.

Descripció:

Neix l'any 1998 arran d'un seminari a l'FGSR impartit per M. Bonnafé, presidenta d'ACCES, una associació que desenvolupa activitats de promoció de la lectura amb mares i bebès en situació d'exclusió social a França. Es tracta d'una proposta de valor per al present i també per al futur de l'infant: instrument de millora de l'atenció a l'infant i prevenció de l'exclusió social en tant que es familiaritza amb un espai de lectura pública, comença a desenvolupar competències comunicatives imprescindibles per a l'èxit escolar, es treballa sobre els aspectes emocionals i afectius que condicionen l'actitud envers la lectura... Té punts en comú amb altres programes com *Los pequeños en las bibliotecas públicas* (Madrid, 1994) o *Nascuts per Llegir* (Catalunya, 2005).

Línies d'intervenció, activitats principals:

A la biblioteca infantil-juvenil es crea un servei específic per a nadons i famílies: dues hores un dia a la setmana la biblioteca està oberta només a nadons i famílies. És un espai de trobada i lectura oberta, on compartir llibres, escoltar lectures i narracions (per part de bibliotecaris i/o usuaris) i on s'ofereix el préstec de llibres

seleccionats i “fitxes” d'orientacions sobre temes específics (com compartir la lectura, observació de l'activitat lectora dels fills...). S'han observat impactes positius de l'activitat: molt interès per part de les famílies a participar-hi, major autonomia en la lectura i en la socialització per part dels infants participants al programa i un augment del préstec bibliotecari —que correspon a un probable augment dels hàbits lectors.

Per saber-ne més:

CORCHETE, T. (2003). “Ronda de libros: Programa de promoción de la lectura con niños de nueve meses a tres años”. Seminario de animación a la lectura FGSR.

NAVARRO, M. (2003). “Campaña de promoción de la lectura en Bibliotecas Públicas de Madrid: ‘Los pequeños a las bibliotecas’”. Seminario de animación a la lectura FGSR.

Tertúlies literàries dialògiques

Contacte i responsables:

Bernat Oro (Escola d'Adults de la Verneda) i Adelaida Morte (Associació Heura)

Idees clau:

Cal desmitificar els clàssics de la literatura com a lectures difícils i complexes reservades a pocs lectors molt competents. Cal perdre la por i democratitzar la lectura, no reservar certes obres per a elits. Els clàssics tenen un gran valor, parlen de “l'experiència humana”.

Aprenentatge dialògic, basat en les tesis de Freire i Habermas. Els textos s'aborden des de la teoria de la recepció, el diàleg entre iguals sobre el que suggereix el text. (L'interès o els comentaris sobre l'autor, el context, etc. ve després de la lectura.)

Objectius:

- Democratitzar la literatura i la cultura.
- Fomentar pràctiques educatives igualitàries i solidàries.

Descripció:

Neixen com un complement dels grups inicials —d'alfabetització— de l'Escola d'Adults la Verneda el 1980 i en l'actualitat les dinamitzen les associacions Àgora i Heura. Existeixen més de trenta tertúlies, coordinades per la FACEPA (Federació de persones participants en associacions culturals i educatives) i posteriorment per la CONFAPEA (la corresponent confederació a nivell estatal). Aquesta ha impulsat el projecte Mil i Una tertúlia Literària Dialògica per tot el món per estendre l'experiència i ha estat reconeguda com a activitat superadora de les desigualtats socials per diverses institucions i universitats, com ara el CREA (Centre de Recerca Social i Educativa). Les tertúlies dialògiques s'han estès també a altres temes o àrees (com la pintura o la música) i persones participants (adolescents i adults, famílies...).

Línies d'intervenció, activitats principals:

Hi participen persones adultes sense formació universitària que es troben per llegir un cop a la setmana. S'acorda el llibre (que cadascú ha de buscar) i també el ritme de lectura (es pacta a cada sessió).

Dinàmica de les trobades: els participants citen un fragment que els ha agradat especialment i/o que volen compartir. Es van llegint els fragments en veu alta i es comenten, s'estableix un diàleg. El rol del dinamitzador és, principalment, moderar. Hi participen persones amb diferents experiències en la tertúlia, també hi ha diversitat en els nivells lectors i/o de domini de la llengua (en molts casos les lectures estan per sobre de les habilitats lectores assolides, però poden afrontar-les i arribar a la comprensió del text). En el diàleg es valoren totes les aportacions o les intervencions. La metodologia —basada en l'aprenentatge entre iguals i la teoria de la recepció— és clara i senzilla, facilita la participació i extensió de la proposta.

Els participants consideren les tertúlies com un espai d'aprenentatge (de la llengua catalana, de la lectura en veu alta, del gust per la lectura...), de relacions personals i/o de transformacions en l'entorn social immediat (noves relacions socials, incidència en l'acompanyament lector dels fills...). La tertúlia a vegades és l'origen de cerques a internet, nous interessos, tallers... En conjunt valoren molt compartir la lectura.

Per saber-ne més:

<<http://facepa.org/facepa/activitats/comissio-tertulies/>>

<www.edaverneda.org>

FLECHA, R. (1992). *Compartiendo palabras*. Barcelona: Paidós.

Xarxa de Biblioteques de Terrassa

Contacte i responsables:

Ajuntament de Terrassa (www.terrassa.cat)

Maria Gental (BCT) (bct@terrassa.cat)

Idees clau:

El rol de la biblioteca ha d'evolucionar d'acord amb la societat per atendre necessitats i demandes. Les activitats que es fan a la biblioteca han de ser dedicades específicament a la lectura i cal un pla estratègic que orienti i aglutini les accions, contemplant les particularitats del context de cada biblioteca, amb dificultats i necessitats específiques.

Objectius:

Hi ha dos eixos o objectius transversals a totes les iniciatives: el treball en xarxa de les biblioteques per incidir en els serveis a cadascun dels districtes, optimitzar recursos i garantir la proximitat i accessibilitat. Per una altra banda, col·laborar amb altres agents del territori per afavorir l'ús de la biblioteca com a referent per al creixement individual i col·lectiu d'una ciutadania activa. Hi ha cinc àmbits de treball emmarcats en els dos eixos anteriors: model de xarxa; informació comunitària; col·lecció; aprenentatge al llarg de la vida i, alfabetització informacional. Cada activitat i proposta té els seus objectius específics.

Descripció:

Optimització de recursos a través de la coordinació de diverses biblioteques i agents socials: les bibliotecàries poden detectar necessitats i mancances, però difícilment poden donar-hi resposta (a vegades es veuen desbordades). El treball en xarxa amb altres agents socials, el personal especialitzat a la sala i les activitats amb voluntaris permeten augmentar i millorar els serveis de la biblioteca, i també atreure i fidelitzar usuaris.

Línies d'intervenció, activitats principals:

Des de la biblioteca central s'elabora un pla estratègic general, a partir de les demandes i experiències d'èxit realitzades en els diferents barris. Cada biblioteca

desenvolupa les activitats i objectius segons les seves possibilitats i necessitats. Destaquem:

- Foment de la lectura de zero a tres anys: Aranyeta xica (trobadra de famílies per compartir cançons, jocs tradicionals i llibres dos cops al mes); tertúlies familiars; contes els dissabtes al matí autogestionat per famílies.
- Activitats relacionades amb l'habilitat lectora, el coneixement i l'ús de la biblioteca dels infants de sis a dotze anys: educadors socials a la biblioteca per la realització de tallers entorn a la lectura i atendre necessitats específiques dels infants a la biblioteca (ús de llibres de consulta, deures...); coordinació amb serveis socials per contactar i afavorir la relació de les famílies amb la biblioteca (fer les trobades previstes amb les famílies a la biblioteca perquè coneguin l'espai i recursos a disposició i prenguin consciència de l'activitat dels fills, en els casos que aquests hi vagin sols).
- Contacte amb escoles: xerrades i assessorament per a les AMPA a través del Patronat Municipal d'Educació; préstecs de lots de llibres i assessorament a centres educatius (des d'educació bàsica fins a escoles d'adults); visites dels centres a la biblioteca; "Cinquè llegeix" (concurs de lectura per a tots els alumnes del poble, basat en l'experiència realitzada a L'Hospitalet).
- Atenció específica a ciutadans/es d'immigració recent: fons intercultural a les biblioteques (BD2); Xerrem i aprenem (activitats que fomenten l'intercanvi de coneixements, l'aprenentatge de la llengua i la integració).

Per saber-ne més:

www.diba.es/biblioteques

Bloc del Grup de Treball de Biblioteques Infantils: www.jimboto.blogspot.com/2007/06/premi-carne-roman.html

Banc de bones pràctiques de la Diputació de Barcelona i de la Fundació Carles Pi Sunyer: www.bbp.cat.

Xarxa de Lectura del Raval

Contacte i responsables:

Fundació Tot Raval

(<http://www.totraval.org/projecte/3/xarxa-de-lectura-ambit-social>)

Idees clau:

La lectura és beneficiosa per a l'enriquiment personal, l'aprenentatge i l'adquisició de coneixements i habilitats socials. És una necessitat social, més enllà de l'escola. La millora dels hàbits i les habilitats de lectura i escriptura requereix el compromís de la societat, un treball comunitari.

Objectius:

- Fomentar el gust per la lectura.
- Impulsar accions de foment de la lectura adreçades a infants i joves.
- Fomentar activitats a l'espai públic al voltant de la lectura.
- Impulsar activitats divertides, eines dinàmiques i lúdiques, per impulsar noves estratègies educatives que facilitin el treball lector amb els infants i joves.
- Donar suport en la comunicació dels recursos i activitats sobre la lectura destinades a infants, joves i famílies, perquè entitats, biblioteques, professorat i veïns les coneguin i s'optimitzin.
- Donar suport i assessorament a les entitats, sobre com treballar la lectura. Facilitar l'adequació d'espais i la realització d'activitats de dinamització.
- Implicar les famílies perquè estimulin els seus fills i filles en la lectura com a hàbit quotidià.
- Impulsar i donar suport a accions destinades a satisfer les necessitats dels equipaments i serveis destinats a la lectura en els barris per tal de millorar-los.

Descripció:

El projecte neix el 2007 a partir de la detecció de deficiències lectores en la població infantil i juvenil del barri ("Diagnòstic: infància, adolescència i famílies

del Raval”, 2004-2007) i s’inspira en l’experiència del Bruc, Municipi Lector. Les activitats neixen de les necessitats i propostes de les associacions, fruit del treball comunitari, en xarxa (Grup d’Educació i Comunitat de la Fundació Tot Raval, on participen vint-i-una entitats del barri). Es designa una comissió de lectura per dissenyar el projecte, amb el recolzament de les Biblioteques Sant Pau-Santa Creu i Rosa Sensat. El projecte contempla i articula les activitats existents, s’adapta a les necessitats de les entitats, als projectes que tinguin en marxa... així es garanteix l’èxit del projecte i la contribució a la tasca específica de les entitats. Les avaluacions són participades. El projecte ha conduït a la incorporació de la lectura com a repte educatiu, d’interès per a moltes de les associacions (principalment casals d’infants) i a establir vincles amb la biblioteca.

Línies d’intervenció, activitats principals:

Projecte comunitari en el qual diferents associacions del barri reben i gestionen materials i activitats de foment de la lectura, en col·laboració amb la biblioteca. També hi ha activitats obertes a tota la comunitat. Un personatge de ficció, la Leo, actua com a referent i vincle entre les diferents propostes i espais. Les propostes s’articulen en tres programes: infantil, joves i famílies. A continuació en destaquem algunes:

- Programa infantil (franges 4-7 i 8-12 anys): la Leo visita periòdicament (dos cops l’any) els set casals d’infants del barri proposant activitats i els convida a visitar la biblioteca (visites guiades per associacions). Els nens/es es poden comunicar amb el personatge a través d’una urna situada a la biblioteca.
- Programa infantil (franja 8-12 anys): la proposta Joves Experts proposa desenvolupar una “investigació” sobre un tema d’interès visitant la biblioteca i altres espais per tal de documentar-se. Cada equip, de tres o quatre infants, rep un “kit d’investigadors” (carnet, passaport per la bibliografia...) per identificar-se i desenvolupar la proposta.
- En relació amb els programes infantils s’han creat diversos materials didàctics, tots molt oberts i relacionats amb àlbums il·lustrats que poden trobar a la biblioteca, a disposició de les entitats (van acompanyats d’una guia didàctica).

- Programa joves: taller d'animació de textos (de Joan Amades) i proposta de creació d'un bloc amb la participació directa de joves.
- Programa famílies: activitats relacionades amb la lectura de caire festiu, en el marc d'altres celebracions. Intercanvi de llibres per Sant Jordi; exposició de personatges de contes del Raval; narració de contes...

Altres activitats relacionades amb els programes:

- Treball en xarxa. La comissió i els educadors/es que dinamitzen la lectura en el marc de les seves associacions es troben periòdicament per intercanviar idees, formar-se, dissenyar activitats...
- Creació d'un llibre col·lectiu (tallers de creació literària, disseny i realització de les imatges que acompanyen el text...). Actes de presentació i celebració oberts a tota la comunitat.

Per saber-ne més:

<<http://blocs.xarxanet.org/xarxadelectura/>>

<<http://www.totraval.org>>

Xarxa Llegim en Parella

Contacte i responsables:

Grup de Recerca sobre Aprenentatge entre Iguals (GRAI) de l'ICE de la UAB (<http://grupsderecerca.uab.cat/grai/>)

David Duran (UAB)

Idees clau:

Tutoria entre iguals: mètode d'aprenentatge cooperatiu basat en l'aprenentatge en parelles a través de treball per tasques. Mitjançant una interacció estructurada pel professor, els alumnes s'ofereixen ajudes pedagògiques, en interaccions que permeten l'ajust i la personalització.

Suport familiar a la lectura. Queda fonamentat en la literatura científica la influència positiva de la implicació de la família sobre l'èxit escolar dels seus fills i filles. També la millora de la qualitat educativa del centre. Formar les famílies en l'ús d'una estructura d'interacció, recolzada en materials específics, que permetin que els pares puguin acompanyar els seus fills o filles en l'aprenentatge de competències bàsiques escolars. Tenint en compte també que l'eficàcia de la col·laboració família-escola prové no només del suport que els alumnes reben dels professors i de les famílies, sinó sobretot de la continuïtat que perceben entre els objectius educatius proposats en l'àmbit escolar i familiar.

La competència lectora és el tercer fonament conceptual del programa. Llegir és un procés d'interacció entre el lector i el text, a partir del qual el lector intenta satisfer els objectius que guien la seva lectura (Solé, 1992). La lectura implica comprendre el text escrit i requereix l'activació d'estratègies que es poden ensenyar i aprendre.

Una experiència referent per a Llegim en Parella és el projecte *Read On* (Escòcia).

Objectius:

- Posar a l'abast dels mestres metodologies inclusives que permetin viure la diversitat com un valor positiu per a l'aprenentatge.

- Desenvolupar noves didàctiques per a l'ensenyament i aprenentatge de la llengua.
- Millorar la competència lectora, especialment la comprensió lectora de l'alumnat.
- Fomentar la capacitat de cooperació entre l'alumnat.
- Potenciar la implicació de les famílies en les tasques escolars.

Descripció:

S'inicia el curs 2005-2006 en un centre pilot de Catalunya, el 2009-2010 es porta a la pràctica en 41 centres de diferents comunitats autònomes espanyoles en les diferents llengües oficials. Aquests centres estan agrupats en Llegim en Parella, xarxa de Catalunya (des del curs 2006) i xarxa de Mallorca (inici el 2009) en català; Leemos en pareja, xarxa de Saragossa (des del 2008) en castellà, i Bikoteka Irakurtzen, xarxa d'Euskadi (des del 2009), bàsicament en euskera i alguns centres en castellà.

Línies d'intervenció, activitats principals:

El programa proposa que parelles d'alumnes s'acompanyin durant el procés lector. Si bé té coincidències amb programes com Padrins de lectura o Amics de lectura, difereix en l'estructuració i sistematització de les tasques, clarament orientades a la millora de les estratègies de lectura.

La dinàmica consisteix en una lectura pautada de textos prèviament seleccionats (es té en compte la diversitat, la complexitat i l'adequació dels continguts a l'edat). Les lectures es presenten en fulls d'activitats estructurats en tres apartats: el previ, el de lectura i el de comprensió. En el previ, abans de llegir, es formulen preguntes que ajudin a explorar les característiques del text; a fer hipòtesis o prediccions del contingut i a activar els coneixements previs. En el de lectura pròpiament dit, el tutor i tutorat seguiran el mètode de lectura en parella PPP (pausa, pista, ponderació). I, en darrer lloc, l'apartat de comprensió: després de llegir es plantegen preguntes o activitats de comprensió lectora amb formats variats i que inclouen activitats de comprensió literal, inferencial i profunda que estimulen la interpretació i la reflexió. Finalment, les activitats complementàries (optatives) permetran ajustar el temps a la diversitat de ritmes de treball de cada parella.

El programa es porta a la pràctica durant dotze setmanes (el segon trimestre) dues sessions setmanals de mitja hora. El primer quart d'hora es dedica fonamentalment a la lectura en veu alta i en el segon quart es treballa la comprensió. En els últims minuts de la sessió es treballa la lectura expressiva. Quinzenalment es treballa amb una pauta de valoració per introduir propostes de millora tant en aspectes de lectura i comprensió com de l'actuació del tutor. Paral·lelament es demana el compromís de les famílies per realitzar la mateixa activitat a casa dos cops per setmana. D'aquesta manera s'estimulen els espais de “comunicació educativa” a les famílies.

Els dos mestres de cada centre que coordinen el programa participen en tres sessions formatives i en una aula virtual per al treball en xarxa i cooperatiu. La formació dels mestres també es basa en l'aprenentatge entre iguals. Els centres de la xarxa fan participar en la formació un mestre diferent cada any. Així, s'incideix també en la cultura de centre. Diferents instruments d'avaluació permeten valorar el progrés de l'alumnat (veure bibliografia).

Per saber-ne més:

<http://ice2.uab.cat/grai/projectes/llegimenparella.htm>

<http://aprenentatgeentreiguals.blogspot.com/2008/10/xarxa-llegim-en-parella-08-09-red.html>

DURAN, D. i altres (2009). *Llegim en parella. Tutoria entre iguals, a l'aula i a casa, per a la millora de la competència lectora*. Barcelona: Publicacions de l'ICE de la UAB.

DURAN, D. i FLORES, M. (2008). “Xarxa Llegim en parella, centres que treballen junts per introduir innovacions educatives”. *Perspectiva escolar*, núm. 324, abril.

MONEREO, C. i DURAN, D. (2001). *Entramats. Mètodes d'aprenentatge cooperatiu i col·laboratiu*. Barcelona: Edebé.

SOLÉ, I. (1992). *Estratègies de lectura*. Barcelona: Graó.

INFORMES BREUS

- 1 Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003**
Ferran Ferrer (dir.), Gerard Ferrer i José Luis Castel
- 2 El paper crucial del professorat. Atraure, preparar i mantenir professors de qualitat**
OCDE. Polítiques d'Educació i de Formació
- 3 El procés de normalització d'estrangers 2005. Balanç i perspectives**
María Helena Bedoya Muriel i Eduard Solé Alamarja
- 4 Itineraris de formació i inserció laboral dels joves a Catalunya**
Rafael Merino i Maribel García
- 5 Els imams de Catalunya: rols, expectatives i propostes de formació**
Jordi Moreras
- 6 Sisena hora: una oportunitat o una dificultat per avançar?**
Joaquín Garín, Isabel Sánchez i Jesús Viñas
- 7 Joves i política**
Núria Valls i Andrea Borison
- 8 Els sistemes educatius als països d'origen de l'alumnat immigrant. Una aproximació**
Miquel Àngel Alegre, Ricard Benito i Sheila González
- 9 Els plans educatius d'entorn: debats, balanç i reptes**
Miquel Àngel Alegre i Jordi Collet
- 10 Formació i professionalització del professorat de secundària a Catalunya**
Gemma Tribó
- 11 La desafecció política a Catalunya. Una mirada qualitativa**
Ismael Blanco i Pau Mas
- 12 Històries d'immigració: la comprensió dels patrons de rendiment escolar dels joves immigrants nous**
Carola Suárez-Orozco i Marcelo Suárez-Orozco
- 13 L'educació catalana a la premsa**
Jaume Carbonell i Sebarroja i Antoni Tort i Bardolet
- 14 Simbologies en l'espai públic. Els debats sobre l'ús del *hijab* a Europa**
Jordi Moreras
- 15 Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona**
Laura Morales i Eva Anduiza (directores), Laia Jorba, Josep San Martín i Amparo González
- 16 Les responsabilitats legals en les activitats educatives realitzades més enllà del temps lectiu**
Neus Soriano, Ramon Plandiura i Eva Izquierdo
- 17 El salari de reserva de les dones desocupades a Catalunya**
Dídac Queralt Jiménez
- 18 Models educatius familiars a Catalunya**
Javier Elzo Imaz (coordinador), María Teresa Laespada Martínez i Ana Martínez Pampliega
- 19 L'escola del segle XXI. Una mirada des de la societat civil**
Mireia Civís i Zaragoza, Jordi Riera i Romaní, Annabel Fontanet i Caparrós i Elena S. Ojando i Pons
- 20 Les persones en situació de sense llar de Barcelona: perfils, estat de salut i atenció sanitària**
Joan Uribe i Sara Alonso
- 21 Crònica de la Llei d'Educació de Catalunya**
Ramon Farré Roure

- 22 **De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada**
Xavier Aranda, Miquel Casanovas, Alfons Formariz (coordinador) i Pep Vidal
- 23 **El reagrupament familiar a Catalunya, una aproximació qualitativa**
Rosalina Alcalde, Andreu Domingo, Diana López, Jordi Bayona i Amparo González
- 24 **Trajectòries sociolaborals de la població immigrada. Factors explicatius**
Sarai Samper, Raquel Moreno (D-CAS, Col·lectiu d'Analistes Socials)
- 25 **L'opinió dels catalans sobre la immigració**
Mónica Méndez Lago
- 26 **Continuar o abandonar. L'alumnat estranger a l'educació secundària**
Carles Serra i Josep Miquel Palaudàries
- 27 **Impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya l'any 2008**
Andreu Domingo i Albert Sabater
- 28 **De l'aula d'acollida a l'aula ordinària. Orientacions per a la transició**
Ricard Benito Pérez i Sheila González Motos
- 29 **Educació i ascens social a Catalunya**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 30 **Mercat de treball i polítiques actives d'ocupació**
Maria Caprile Elola-Olaso i Jordi Potrony Hernando
- 31 **Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives**
IPA Espanya, Associació Internacional pel Dret dels Infants a Jugar
Imma Marín (directora), Cris Molins, Maite Martínez, Esther Hierro i Xavier Aragay
- 32 **Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya**
María José Hierro Hernández
- 33 **Les llengües a Catalunya, 2001-2005**
Albert Fabà i Mireia Llaberia
- 34 **Conciliar per educar**
Esther Sánchez Torres. Amb les aportacions de Cristina Brullet, Dolors Comas d'Argemir, Miquel Martínez i Sara Pons
- 35 **Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats**
Jordi Collet i Antoni Tort (coordinadors)
- 36 **Nous comportaments residencials a les llars catalanes**
Cristina López Villanueva
- 37 **Competències lectores i èxit escolar**
Aurora Rincón Bonet

La competència lectora és transversal a totes les àrees de coneixement i resulta una bona eina per estimular i acompanyar un desenvolupament integral d'infants i joves. En aquest treball reflexionem sobre matisos, processos i factors que contribueixen a desenvolupar-la, aportant suggeriments per a una millora educativa a partir de la lectura.

Informes breus #37

Competències lectores i èxit escolar

Aurora Rincón Bonet

ISBN 978-84-85557-94-3

9 788485 557943